

Nr 41

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till jordförförvärvslag m. m.; given Stockholms slott den 26 februari 1965.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) jordförförvärvslag; och
- 2) lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

GUSTAF ADOLF

Eric Holmqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag till ny jordförförvärvslag avsedd att ersätta dels 1955 års jordförförvärvslag, vilken upphör att gälla vid utgången av juni i år, dels 1925 års s. k. bolagsförbudslag. Till sin allmänna uppbyggnad liknar förslaget den gällande jordförförvärvslagen. Jordbruks- och skogsfastigheter får sålunda inte genom bl. a. köp, byte eller gåva förvärvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Från denna huvudregel, som gäller för både fysiska och juridiska personer, görs åtskilliga undantag i nära anslutning till vad som gäller nu.

Förslaget upptar inte något obligatoriskt förvärvshinder. I stället anges olika fall då förvärvstillstånd *må* vägras. Liksom nu är så fallet, när egendomen i fråga finnes böra tas i anspråk för att underlätta bildandet av brukningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning. Vägras av sådan anledning tillstånd till köp äger säljaren i regel påfordra att staten löser egendomen till det av köparen utfästa priset.

Förvärvstillstånd *må* vidare vägras, om det finns anledning att anta att förvärvarens huvudsakliga syfte med fånget inte är att själv yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller driva skogsbruk där som stöd åt förvärvaren tillhörigt jordbruk. Denna regel får dock inte

utan särskilda skäl tillämpas gentemot förvärvare som industriellt föräd-
lar jordbruks- eller skogsprodukter eller handlar med jordbruksprodukter
och vars huvudsakliga syfte med fånget är att varaktigt tillgodogöra sig
egendomens alster i rörelsen. Dylik förvärvare är således i huvudsak jäm-
ställd med aktiv jordbrukare. Detsamma gäller den som förvärvar en för-
rationellt skogsbruk lämpad brukningsenhet och ämnar bereda sig stadigva-
rande inkomst genom eget skogsarbete på egendomen. Motsvarande för-
månsställning tillkommer förvärvare av jordbruk, som varken är eller kan
bli bärkraftigt, och jord- eller skogsägare som genom tillskottsförvärv ra-
tionaliserar sin brukningsenhet.

Viss följdändring föreslås i lagen om delning av jord å landet.

Förslag
till
jordförvärvslag

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Fast egendom, som är taxerad såsom jordbruksfastighet, må ej utan tillstånd av lantbruksnämnd förvärvas genom

köp, byte eller gåva;

tillskott till bolag eller förening;

utdelning eller skifte från bolag eller förening;

fusion enligt 175 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Förvärvstillstånd fordras dock ej

1. om egendomen förvärvas från staten;
2. om staten, landstingskommun, stad, landskommun, köping, municipal-samhälle eller kommunalförbund är förvärvare;
3. om egendomen enligt medgivande av Konungen förvärvas för kyrkligt ändamål eller fånget provats enligt lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt;
4. om egendomen förvärvas av kreditinrättning vilken enligt lag eller enligt reglemente eller bolagsordning, som Konungen fastställt, är skyldig att åter avyttra densamma;
5. om förvärvaren är fångesmannens make och ej heller om förvärvaren eller, när makar förvärva gemensamt, endera av dem är fångesmannens eller också, om denne är gift, hans makes avkomling, adoptivbarn, syskon eller adoptivbarns eller syskons avkomling, allt under förutsättning att fångesmannen ej enligt 12 § är skyldig att avyttra egendomen;
6. om fånget skall prövas enligt 1, 2 eller 4 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
7. om förvärvet sker genom inrop på exekutiv auktion;
8. om egendomen ingår i stadsplan eller enligt byggnadsplan, fastställd efter den 1 januari 1948, är avsedd för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk;
9. om egendomen utgör fastighet som genom avstyckning bildats för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk och ej därefter undergått taxering;
10. om andel i fastighet förvärvas av någon som redan äger till samma taxeringsenhet hörande andel i fastigheten och ej enligt 12 § är skyldig att avyttra sistnämnda andel;
11. om egendomen utgör fideikommiss eller ingår i fideikommissbo under avveckling och förvärvet sker genom tillskott i samband med teckning av aktier.

2 §.

Har förvärvstillstånd ej sökts före fånget, skall det sökas inom tre månader från det fånget skedde. Ansökan skall göras skriftligen hos lantbruksnämnd inom vars verksamhetsområde egendomen eller del av denna är belägen. I ärendet bör fångeshandlingen eller, om sådan ännu ej upprättats, fångesmannens skriftliga samtycke till ansökningen företes i huvudskrift eller bestyrkt avskrift. Har så ej skett och är ej fråga om förvärv på auktion som avses i 13 §, må sökanden föreläggas att avhjälpa bristen vid äventyr att ansökningen eljest avvisas.

3 §.

Avser fång, som enligt 1 § skulle kräva förvärvstillstånd, del av fastighet och göres sist tre månader efter fånget skriftlig ansökan om avstyckning, fordras ej förvärvstillstånd, om egendomen genom avstyckningen avskiljes för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk.

Finnes i avstyckningsärendet att egendomen är avsedd för jordbruk eller skogsbruk, må avstyckning på grund av fångeshandlingen ej tillåtas utan att frågan om förvärvstillstånd av förrättningsmannen underställts lantbruksnämnden. Sådan underställning må dock underlåtas, om egendomen skall sammanläggas med fastighet som förvärvaren redan äger och anledning ej finnes till antagande att egendomen kan med större fördel läggas till annan fastighet eller att förvärvstillstånd skulle kunna vägras enligt 4 §.

Om vid avstyckningsförrättning som avses i andra stycket underställning icke göres, fordras ej tillstånd till förvärvet.

4 §.

Förvärvstillstånd må vägras, om anledning finnes till antagande att förvärvarens huvudsakliga syfte med fånget icke är att själv eller, såvitt rör sambruksförening, genom medlemmarna yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller driva skogsbruk där som stöd åt förvärvaren tillhörigt jordbruk.

Tillstånd må dock ej vägras med stöd av första stycket

1. om förvärvaren här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter och får antagas med fånget huvudsakligen åsyfta att varaktigt tillgodogöra sig egendomens alster i rörelsen;

2. om fånget avser en för rationellt skogsbruk lämpad brukningsenhet och förvärvaren får antagas med fånget huvudsakligen åsyfta att bereda sig stadigvarande inkomst genom eget skogsarbete på egendomen;

3. om fånget avser jordbruk, som uppenbarligen varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge sin innehavare tillfredsställande försörjning;

4. om fånget medför att brukningsenhet, som redan tillhör förvärvaren, vinner i ändamålsenlighet.

Bestämmelserna i andra stycket gälla ej när fånget avser skogsmark av någon betydenhet och icke är ägnat att tillgodose kraven på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen och ej heller när andra särskilda skäl föreligga mot att godtaga fånget.

5 §.

Förvärvstillstånd må vägras, om egendomen finnes böra tagas i anspråk för att underlätta bildandet av brukningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning.

Tillstånd må dock ej vägras med stöd av första stycket

1. om tillstånd sökes till förvärv på auktion som avses i 13 §;

2. om fångesmannen eller tidigare ägare utverkat lantbruksnämndens förklaring, att egendomen må överlåtas utan hinder av bestämmelserna i denna paragraf, och fångat sker inom fem år därefter eller inom den kortare tid som må ha utsatts i förklaringen.

6 §.

Förvärvstillstånd må vägras, om fångat avser sådan fastighet eller sämjelott, som jämte annan fångesmannen tillhörig mark utgör en för sitt ändamål lämpad brukningsenhet, eller andel i sådan egendom och brukningsenhetens bestånd eller ändamålsenlighet skulle äventyras genom att egendomen fränskiljes.

7 §.

Finnes ansökan om förvärvstillstånd icke böra bifallas, med mindre förvärvaren ålägges att verkställa viss åtgärd till främjande av jordbruket eller skogsbruket på egendomen eller på fastighet, som skall sambrukas med denna, och utfäster sig förvärvaren skriftligen att verkställa åtgärden, skall i beslut, varigenom tillstånd meddelas, vite utsättas för underlåtenhet att infria utfästelsen.

Talan om utdömande av vite som avses i första stycket och om utsättande av nytt vite föres av allmän åklagare vid rätten i den ort där egendomen i fråga eller huvuddelen av denna är belägen. Talan må ej väckas utan att lantbruksnämnden hemställt därom. Vite må ej förvandlas.

8 §.

Förvärvstillstånd må för sin giltighet göras beroende av att fångat leder till avstyckning eller sammanläggning. Därvid skall i tillståndsbeslutet utsättas viss tid inom vilken åtgärden skall sökas, om ansökan icke redan gjorts. I beslutet skall vidare anges hos vilken myndighet och på vilket sätt ansökningen skall göras.

Är giltigheten av förvärvstillstånd beroende av att fångat leder till sammanläggning och har ansökan om lagfart skett och förklarats vilande endast i avbidan på fastighetsbildningens genomförande, må sammanläggningen icke hindras av att lagfarten ej beviljats.

9 §.

Göres ej ansökan om förvärvstillstånd eller om åtgärd som sägs i 8 § första stycket inom föreskriven tid och på föreskrivet sätt eller vägras förvärvstillstånd och vinner beslutet laga kraft, är fångat ogillt. Detsamma gäller, om ansökan i fastighetsbildningsärendet som sägs i 3 § eller 8 § första stycket lämnas utan bifall och beslutet härom vinner laga kraft samt tiden för ansökan om förvärvstillstånd utgått.

Är fråga om rätt att förvärva egendom enligt denna lag ännu ej avgjord, skall beträffande lagfart anses möta sådant hinder som avses i 10 § förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående lagfart å fång till fast egendom.

Skulle mot bestämmelserna i denna paragraf lagfart ha meddelats, äger vad i första stycket sägs ej tillämpning på fångat.

10 §.

Blir köp ogilt till följd av att förvärvstillstånd vägras enligt 5 § och har köpehandlingen i huvudskrift eller bestyrkt avskrift företetts i ärendet, är staten skyldig att, om säljaren yrkar det, lösa egendomen till det pris köparen utfäst. Sådan skyldighet föreligger dock ej, om priset uppenbart överstiger egendomens värde eller egendomen häftar för intecknad gäld till högre belopp än priset.

Innefattar köpehandlingen även köp av fast egendom, vilket ej omedelbart träffas av ogiltigheten men i anledning av denna bringas att återgå, skola bestämmelserna i första stycket tillämpas även på denna egendom, om den ingår i samma brukningsenhet som den övriga egendomen eller av annan anledning icke kan utan olägenhet skiljas från denna.

11 §.

Yrkande om inlösen enligt 10 § skall vid äventyr av talans förlust skriftligen delges lantbruksnämnden inom två månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan skall vid samma äventyr väckas genom stämning inom sex månader från nämnda tidpunkt. Har säljaren fått del av beslutet först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfäendet.

Ingick i köpet egendom som ej skall lösas och var ej särskild köpeskillning utsatt för denna egendom eller visar nämnden att det utsatta beloppet understiger vad som av den sammanlagda köpeskillningen kan anses belöpa på samma egendom, skall löseskillningen bestämmas till så stor del av köpeskillningen som skäligen motsvarar den egendom som skall lösas.

Bifalles talan om inlösen, skall i domen, förutom erforderliga bestämmelser om löseskillningens belopp samt om tiden och sättet för beloppets erläggande, utsättas viss dag då egendomen skall övergå i statens ägo.

12 §.

Egendom, som förvärvats genom inrop på exekutiv auktion under sådana förhållanden att förvärvstillstånd skulle ha krävts vid vanligt köp, skall åter avyttras inom två år efter det att auktionen vunnit laga kraft, om ej dessförinnan nämnda förhållanden upphört eller inroparen erhållit lantbruksnämndens tillstånd att behålla egendomen. Har inropet skett för att skydda någon inroparens fordran eller rättighet, för vilken egendomen häftar på grund av inteckning eller enligt 11 kap. 2 § jordabalken, må länsstyrelsen på ansökan medge skäligt anstånd med egendomens avyttrande, om sannolika skäl visas att i annat fall förlust skulle uppkomma för inroparen. Avyttras ej egendomen inom föreskriven tid, skall länsstyrelsen på framställning av lantbruksnämnden förordna att egendomen skall säljas på offentlig auktion enligt bestämmelserna i 13 §.

Anteckning om bestämmelserna i första stycket skall göras i det köpebrev som utfärdas med anledning av den exekutiva auktionen och, när lagfart sökes, införs i fastighetsboken, om sökanden icke visar att avyttringsskyldigheten upphört.

I fråga om tillstånd att behålla egendom gälla i tillämpliga delar bestämmelserna om förvärvstillstånd i 4 och 6—8 §§.

13 §.

Finnes, sedan förordnande meddelats enligt 12 §, att inroparen dessförinnan eller senare avyttrat egendomen, skall förordnandet trots detta gå i

verkställighet, om lantbruksnämnden icke återkallar sin framställning i ärendet.

I övrigt skall så anses och med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som om egendomen blivit utmätt för fordran med bästa förmånsrätt däri efter, i förekommande fall, sådana rättigheter som besvärade egendomen redan vid den exekutiva auktionen och ha förmånsrätt framför alla befintliga fordringar. Även om det i enlighet härmed bestämda lägsta budet uppnås, må försäljning dock ej ske med mindre den bjudna köpeskillingen täcker det värde som åsatts egendomen av utmätningssmannen eller, om ägaren eller inteckningshavare i god tid före auktionen påkallat särskild värdering, det värde vartill egendomen uppskattas av värderingsmän som överexekutor utser. Egendomen må säljas endast till den som erhållit förvärvstillstånd eller enligt 1 § andra stycket 2, 3, 4 eller 10 må förvärva egendomen utan sådant tillstånd. Avges vid auktionen bud som sålunda må antagas, skall försäljning ske även om innehavare av fordran bestrider det. Vad utsökningslagen i fråga om försäljning av fast egendom och fördelning av köpeskillning föreskriver beträffande gäldenären skall i ärende som avses här tillämpas på ägaren.

Kommer försäljning ej till stånd vid auktionen, äger lantbruksnämnden inom två år efter det att auktionen vunnit laga kraft hos länsstyrelsen påkalla förordnande om ny auktion. Framställes ej sådan begäran inom föreskriven tid eller avges ej heller vid den senare auktionen bud som må antagas, skall frågan om försäljning av egendomen vara förfallen.

Kostnad i samband med auktion, som ej lett till försäljning, skall betalas av statsmedel.

14 §.

Ansökan om tillstånd att förvärva eller behålla egendom eller om förklaring som avses i 5 § andra stycket 2 skall prövas utan dröjsmål. Om särskilt hinder ej möter, skall beslut i ärendet meddelas senast två månader efter det att ansökningen inkommit till den myndighet som har att fatta beslutet.

Avser tillstånd framtida fång, skall i beslutet utsättas viss tid, högst ett år, för tillståndets giltighet.

Vägras tillstånd, skola i beslutet anges tillämpat lagrum och de skäl på vilka beslutet grundas.

Må klagan föras över beslut eller äger säljare påkalla inlösen enligt 10 §, skall i beslutet anges vad som därvid är att iakttaga.

15 §.

Talan mot beslut varigenom lantbruksnämnd avvisat ansökan, vägrat tillstånd att förvärva eller behålla egendom, vägrat förklaring som avses i 5 § andra stycket 2 eller tillämpat 7 eller 8 § föres hos lantbruksstyrelsen genom besvär. Mot beslut av styrelsen med motsvarande innehåll föres talan genom besvär hos Konungen.

Besvären skola inges till lantbruksnämnden. Denna skall snarast möjligt sända handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, eget utlåtande över besvären.

Ha besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

16 §.

Konungen äger förordna att frågor, som enligt denna lag ankomma på lantbruksnämnd, i stället skola prövas av lantbruksstyrelsen eller Konungen och att frågor, som enligt lagen ankomma på styrelsen, i stället skola prövas av Konungen.

17 §.

Närmare föreskrifter för lagens tillämpning meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1965, då giltighetstiden för jordförvärvslagen den 3 juni 1955 (nr 272) utgår.

Genom denna lag upphäves lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses däri eljest stadgande, som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Beträffande fång, som skett före den 1 juli 1965, skola äldre bestämmelser fortfarande tillämpas.

Förslag

till

**lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926
(nr 326) om delning av jord å landet**

Härigenom förordnas, att 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

1 mom. Avstyckning från — — — förenade olägenheter.

I ort, — — — — jordbruket därstädes.

Vad i detta moment sägs utgör ej hinder mot avstyckning av skogsmark i enlighet med tillstånd, som Konungen meddelat jämlikt lagen angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1965. Beträffande avstyckning på grund av fång, som skett dessförinnan, skola äldre bestämmelser fortfarande tillämpas.

¹ Senaste lydelse av 3 § se 1947:700.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
11 februari 1965.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE,
LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING,
PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter
gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny jord-
förvärvslagstiftning* och anför.

Inledning

Den 16 augusti 1961 avgav 1958 års jordlagsutredning betänkande med
förslag till jordförvärvslag m. m. (SOU 1961: 49). Ledamöter av utredning-
en var därvid landshövdingen Gustaf Nilsson, tillika ordförande, härads-
hövdingen Arvid Ribbing, tillika huvudsekreterare, riksdagsmännen Hjal-
mar Nilsson, And. E. Johansson, Sven E. Sundin och Einar Hægglblom, lant-
brukaren Sigge Oscarsson samt förbundsordföranden Yngve Persson. Vid
betänkandet fanns fogade ett antal reservationer och särskilda yttranden.

Sedan betänkandet remissbehandlats, har år 1964 — under beaktande av
bl. a. innehållet i betänkandet, reservationerna och de särskilda yttrandena
samt de inkomna remissvaren — inom jordbruksdepartementet upprättats
en *promemoria med förslag till ny jordförvärvslag*.

Även departementspromemorian har remissbehandlats. Yttranden har av-
getts av Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, kammarkollegiet, bank-
inspektionen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen,
skogsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, ombudsman-
naämbetet för näringsfrihetsfrågor, länsstyrelserna i Kalmar, Malmöhus,
Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbot-
tens län, arrendelagsutredningen, 1960 års jordbruksutredning, etablerings-
utredningen, Hyresgästernas Sparkasse- och Byggnadsföreningars Riksför-
bund, Kooperativa förbundets styrelse, Landsorganisationen i Sverige (LO),
Riksförbundet Landsbygdens Folk gemensamt med Sveriges Lantbruksför-

bund och Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund (*RLF m. fl.*), Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri, Skogsindustriernas Samarbetsutskott, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska Lantarbetareförbundet, Svenska Skogsarbetareförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund, Sveriges Akademikers Centralorganisation (*SACO*), Sveriges Grossistförbund, Sveriges Industriförbund, Sveriges Köpmannaförbund, Sveriges lantmätareförening, Sveriges Skogsägareförbund samt Tjänstemännens centralorganisation (*TCO*). Vissa av dessa har i sin tur inhämtat yttranden från andra myndigheter eller organisationer.

Gällande bestämmelser

De nuvarande reglerna i ämnet återfinns i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom (bolagsförbudslagen) och lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen). Av betydelse i sammanhanget är även lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag (utlänningsförbudslagen).

Bolagsförbudslagen innehåller ett principiellt förbud för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Undantag gäller dock för vissa slag av mark, förvärvare och fång. Vidare kan viss egendom undantas därigenom att länsstyrelsen efter ansökan förklarar, att den har sitt huvudsakliga värde i åbyggnaden eller huvudsakligen är avsedd till tomt, upplagsplats, grustag eller annat specialändamål.

Från förvärvsförbudet kan i enskilda fall ges dispens av Kungl. Maj:t eller, under vissa förutsättningar, av länsstyrelsen. Lagen upptar en rad särskilda dispensgrunder, t. ex. att ett skogsbolag köper tillskottsmark och därigenom vinner avsevärd arronderingsförbättring. Förvärvstillstånd kan i synnerhet påräknas av bolag, förening eller stiftelse som till enskild person eller eljest till gagn för jordbruksnäringen överlåtit mark till ungefär samma värde som den med tillståndsansökningen avsedda egendomen. Kungl. Maj:t har också en allmän befogenhet att ge förvärvstillstånd, vilken dock är avsedd att utnyttjas restriktivt.

Ansökan om förvärvstillstånd skall göras inom tre månader efter fångtet. Försummas det eller avslås ansökan, är fångtet ogillt.

Jordförvärvslagen föreskriver att fast egendom, som är taxerad som jordbruksfastighet, inte får förvärvas genom köp, byte eller gåva utan tillstånd av lantbruksnämnden. Undantag gäller dock i ett flertal fall, bl. a. för statliga och kommunala förvärv samt där närmare släktskap råder mellan förvärvare och fångesman.

De fall där förvärvstillstånd får vägras anges i 3—5 §§. Den första av dessa upptar ett ovillkorligt förvärvshinder för den som kan antas komma att vansköta egendomen eller ta ut en spekulationsvinst genom snar vidareförsäljning. Hindret gäller även när skog, som behövs till stöd för ortens jordbruk, förvärvas för annat ändamål. I 4 § upptas vissa dispensabla förvärvshinder riktade mot kapitalplaceringsköp, förvärv av jordbruk varåt förvärvaren inte tänker själv ägna sig, splittring av ändamålsenliga brukningsenheter och sammanförande i en ägo av sådana enheter. Enligt 5 § slutligen kan förvärvstillstånd vägras när lantbruksnämnden finner att egendomen bör tas i anspråk för den yttre rationaliseringen. Då denna möjlighet utnyttjas, blir nämnden i regel gentemot säljaren skyldig att lösa in egendomen till det av köparen utfästa priset.

Förvärvstillstånd får sökas före fånget och skall, om så ej skett, sökas inom tre månader efter fånget. Försummas det eller avslås ansökan, är fånget ogillt.

Enligt lag den 1 mars 1963 (nr 30) angående fortsatt giltighet av jordförvärvslagen gäller denna t. o. m. den 30 juni 1965.

Utlänningsförbudslagen riktar sig mot utländska rättssubjekt och vissa slags svenska juridiska personer som står eller kan komma under utländskt inflytande. Dessa subjekt får i princip inte förvärva fast egendom eller mineralfyndighet utan Kungl. Maj:ts tillstånd. I några speciella fall tillkommer prövningen länsstyrelsen. Ansökan om förvärvstillstånd skall göras inom tre månader från fånget. Sanktionen utgörs av ogiltighetspåföljd.

Beträffande det närmare innehållet i bolagsförbudslagen och jordförvärvslagen hänvisas till lagtexten, vilken torde få fogas till protokollet i detta ärende som bilaga (*Bilaga 1*).

Översikt över jordlagsutredningens förslag

Utredningen anlägger till en början *allmänna synpunkter rörande behovet av och syftet med en förvärvslagstiftning*. Enligt utredningen grundas både bolagsförbudslagen och jordförvärvslagen på uppfattningen att odlad jord och skog i erforderlig utsträckning skall bevaras som försörjningsunderlag för en jordbrukande befolkning, som huvudsakligen med äganderätt är bunden till den fasta egendom den brukar. Därjämte har ansetts påkallat att från fastighetsmarknaden söka hålla borta köpare med tydlig spekulationsavsikt och sådana, som genom att vansköta det förvärvade kan väntas spoliера värden av betydelse för landet. Det tredje motivet slutligen för en förvärvslagstiftning är behovet av medel för att främja den yttre rationaliseringen.

Bedömningen av behovet i fortsättningen av en förvärvslagstiftning bör

enligt utredningens mening i första hand ske med hänsyn till huruvida det ur allmän synpunkt är angeläget att de tre i det föregående återgivna syftena alltfört tillgodoses genom att förvärv av fast egendom regleras medelst en särskild lagstiftning. Utredningen tillägger dock att med hänsyn till den utveckling, som skett och förväntas ske inom skogsnäringen, talar olika omständigheter för att man vid bedömningen avseende skogsmarkens fördelning mellan olika ägarekategorier bör anlägga ett betraktelsesätt som mera direkt utgår från skogsnäringen och dess speciella villkor. I sammanhanget erinrar utredningen om att i fråga om nära nog två tredjedelar av landets hela areal produktiv skogsmark skogsbruk bedrivs i enheter, inom vilka jordbruk i egentlig mening saknas eller intar en helt underordnad roll i den ekonomiska verksamheten.

Vid övervägandet av behovet av en förvärvslag ur *synpunkten att jord och skog bevaras i en jordbrukande befolknings ägo* anser utredningen till en början att en sådan lagstiftning är motiverad ur befolkningspolitiska aspekter. Som motiv härför och för att »icke jordbrukares» förvärv bör vara underkastade reglering anför utredningen bl. a. följande.

Det förhållandet att den av det allmänna befrämjade rationaliseringen inom jordbruket syftar till att skapa bärkraftiga företag bör i och för sig innebära, att dessa företag skall komma att tjäna som försörjningsunderlag för personer med avsikt och förutsättningar att därav skaffa sig sin huvudsakliga arbetsinkomst. Det är då ur allmän ekonomisk synpunkt otillfredsställande, om de bärkraftiga enheter som blir resultatet av rationaliseringen övergår till »icke jordbrukare» och närmast kommer att ge biinkomster till fullgoda intäkter från andra näringsfång. Överslagsberäkningar tyder på att rationaliseringsutvecklingen under de närmaste årtiondena kan komma att inom vissa produktionsområden minska antalet brukningsenheter ned mot hälften av det nuvarande. För bygder med jord- och skogsbruk som huvudsakligt och i vissa fall kanske enda försörjningsunderlag måste vid sådant förhållande vara angeläget, att de som familjejordbruk lämpade fastigheterna kan bli till fullo utnyttjade av bygdens egna invånare och att försörjningsmöjligheterna för dessa framstår som bestående. Detta är i särskild grad förhållandet där brukaren med äganderätt är knuten till sitt företag.

För den aktive jordbrukaren blir det angeläget att kunna anpassa produktionens volym och produktvalet till marknadsutvecklingen och att på ett ekonomiskt riktigt sätt kunna avväga förhållandet mellan arbetskraft, maskiner och mark i takt med den tekniska utvecklingen. Detta underlättas om jordbrukaren fritt kan disponera sin produktionsapparat och själv bestämma när och på vilka sätt den bör ändras. Den förväntade utvecklingen ökar därför behovet av ett samband mellan brukningsrätt och äganderätt åtminstone vad gäller de egentliga familjejordbruket. Om »icke jordbrukare» i större utsträckning blir ägare till sådana jordbruksfastigheter minskar jordbrukets anpassningsförmåga till förfång för dess konkurrenskraft.

Ett tredje motiv för en fortsatt förvärvsreglering av »icke jordbrukares» fång sammanhänger med angelägenheten av att strukturrationaliseringen inom jordbruket och skogsbruket inte onödigtvis försvåras. Erfarenheten visar att detta kan vara fallet när fastigheter tillhöriga »icke jordbrukare»

ligger blandade med den jordbrukande befolkningens innehav. En ökad förekomst av fastigheter i »icke jordbrukares» ägo skulle därför kunna medföra att ytterligare mark blir svårtillgänglig för rationaliseringsändamål och därigenom kommer att hindra de aktiva jordbrukarna i deras strävan att skapa lämpliga brukningsenheter. Möjlighet bör därför finnas att pröva även förvärv av s. k. övergångsjordbruk och vägra förvärvstillstånd, då sådant jordbruk erfordras för rationaliseringsändamål.

Utredningen anser vidare att frånvaron av en förvärvslagstiftning säkerligen skulle på kort sikt medföra en kraftig, mer eller mindre spekulationsartad stegring i efterfrågan på jordbruksfastigheter med inte bara för jordbrukarna utan för alla utövare av näringsfång med anknytning till jordbruk besvärande följder.

Nu berörda syfte med förvärvslagstiftningen blir enligt utredningens mening tillgodosett om lagen omfattar enheter, som är lämpade som självständiga företag och som kan beräknas vara efterfrågade av den självägande jordbruksbefolkningen. Dit hör i första hand brukningsenheter, som kan betraktas som en- och tvåfamiljsjordbruk med en allt efter driftsinriktningen varierande storlek och ägosammansättning. Från särskilt kapitalkrävande fastigheter finns enligt utredningen inte anledning att utestänga enskilda köpare även om de inte skulle ha den aktiva jordbrukarens avsikt med förvärvet. Brukningsenheter, som inom rimlig tid beräknas kunna uppbyggas till bärkraftiga enheter, bör ur förvärvssynpunkt likställas med enheter som fyller kraven på fullgod bärighet. Om vidare fastigheter fritt kan förvärvas av »icke jordbrukare» får man räkna med att jordbrukarna tvingas godta så höga priser att de får stora svårigheter att inköpa erforderlig tillskottsmark. Utredningen anser att samma regler bör gälla för bärkraftiga och till full bärkraft uppbyggbara skogsbruksföretag som för de jordbruksföretag vilka i princip endast bör kunna förvärvas av personer som avser att skaffa sig sin huvudsakliga arbetsinkomst av företaget.

I fråga om utformningen i en förvärvslag av korrektivet mot att »icke jordbrukare» förvärvar enheter, som är lämpliga som försörjningsunderlag för en jordbrukande befolkning, anför utredningen bl. a. följande.

Genom att bestämmelsen även bör avse skogsbruksfastigheter synes det i nuvarande jordförvärvslag formulerade villkoret att förvärvaren skall ha för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket på fastigheten inte längre helt lämpligt. Oavsett vilken typ av egendom förvärvet än avser synes däremot innebörden i det eftersträfvade förhållandet närmast vara, att förvärvaren har sin huvudsakliga arbetsinkomst av förvärvsfastigheten. Handhavandet av egendomen skall med andra ord bli sökandens egentliga arbetsuppgift, som i huvudsak ger honom hans försörjning. För att förvärvaren skall anses få sin huvudsakliga arbetsinkomst från förvärvsfastigheten synes i princip böra förutsättas, att han även har för avsikt att bosätta sig på egendomen. Vad gäller företag med jordbruk synes bosättningen regelmässigt böra utgöra villkor för förvärvstillstånd. För skogsbruksfastigheter däremot synes även kunna godtas att förvärvaren är bosatt utanför egendomen. För att de

befolkningspolitiska synpunkterna skall vara tillgodosedda synes emellertid böra krävas, att vederbörande i så fall är bosatt i orten och att arbetsinkomsten från egendomen är en förutsättning för att han skall ha möjlighet att bo kvar.

Utredningen framhåller att förslaget i det föregående medför att hinder icke längre föreligger för aktiva jordbrukare att tillköpa mark även om detta innebär att var för sig bärkraftiga fastigheter sammanförs till en enhet. Härom uttalar utredningen vidare.

Det vid åtskilliga tillfällen framförda kravet på att förvärvslagstiftningen inte bör hindra jordbrukarnas egen frivilliga rationalisering bör nämligen enligt utredningens mening tillmötesgå. För »icke jordbrukare» synes där emot böra föreligga hinder för att som tillskottsmark förvärva bärkraftiga eller till full bärkraft uppbyggbara enheter. Endast där förvärvet i sådana fall medför en väsentligt förbättrad ägoanordning av det redan innehavda synes det böra medgivas.

Utredningen är medveten om att den föreslagna ordningen kan komma att medföra ett bortfall av välbebyggda jordbruk, som redan är bärkraftiga eller som lämpar sig som »kärnor» i blivande större enheter. Den kan därigenom få befolkningspolitiska följder, som dock i allmänhet bör kunna godtas med hänsyn till vikten av att storleksrationaliseringen inte hämmas, när den bereder den aktive jordbrukaren en förbättrad försörjning och ökade möjligheter till rationell drift. I bygder med en påtaglig brist på jordbruk med bra byggnadsbestånd synes sammanförandet av de välbebyggda fastigheterna till större enheter emellertid kunna medföra, att de dåliga enheterna över huvud taget inte blir efterfrågade. I sådana fall, där tillskottsforvärvet avser ett välbyggt jordbruk och fortbeståndet av detta jordbruk som självständig enhet bedöms vara ett villkor för att förefintlig rationaliseringsmark skall komma till användning, bör nämligen förvärvet kunna avslås med stöd av rationaliseringsmomentet. Förvärvsfastigheten behövs ju i sådant fall för att underlätta rationaliseringen.

Förslaget innebär, påpekar utredningen, att konkurrensen blir fri mellan jordbrukare och »icke jordbrukare» om alla andra jordbruksfastigheter än sådana som nu eller inom snar framtid kan ge aktiva brukare en tillfredsställande försörjning. Korrektivet mot »icke jordbrukares» förvärv kommer sålunda inte att omfatta s. k. övergångsjordbruk, obebyggd eller ofullständigt bebyggd inägojord och ej heller huvudparten av de fastigheter som utgörs av enbart skogsmark. Utredningen framhåller, att nämnda fastigheter i betydande utsträckning har karaktär av tillskottsmark. Åtminstone i vissa trakter torde därför jordbrukarna få räkna med att i konkurrens med »icke jordbrukare» få betala högre priser än som svarar mot avkastningsvärdet vid förvärv av sådan tillskottsmark. Enligt utredningens mening bör de konsekvenser till förfång för strukturrationaliseringen, som detta kan få ur kostnadssynpunkt, böra godtas med hänsyn till betydelsen av att en förvärvslagstiftning inte ges en vidare räckvidd än som är nödvändigt. Till stöd för detta ställningstagande anför utredningen i sammandrag.

I viss utsträckning torde det vara möjligt för den aktive jordbrukaren att godta ett överpris genom att han har möjlighet att realisera förekommande övervärden. »Icke jordbrukares» förvärv av övergångsjordbruk med begränsad tillgång på skog torde därför inte behöva ur kostnadssynpunkt nämnvärt försvåra strukturrationaliseringen. Då förvärvet avser fastigheter där värdet huvudsakligen utgörs av skog kan förhållandet däremot te sig annorlunda. Erfarenheten torde nämligen visa, att »icke jordbrukare» tillmäter ägandet av skogsmark sådan betydelse att de ofta är beredda att acceptera en prisnivå, som ligger över den som motsvarar avkastningen. Konkurrensen med »icke jordbrukare» om skogsfastigheter kan därigenom försvåra strukturrationaliseringen såväl för den enskilde jordbrukaren som för lantbruksnämnderna.

Redan i 1945 års jordförvärvslag infördes korrektiv med syfte framför allt att begränsa »icke jordbrukares» förvärv av skogsmark dels genom ovillkorligt förvärvshinder för de fall förvärvaren utan nytta för visst jordbruk i orten antogs vilja tillgodogöra sig skogstillgång, som behövdes såsom stöd för ortens jordbruk, dels genom det villkorliga hindret mot förvärv i kapitalplaceringssyfte. Båda dessa korrektiv bibehölls i 1955 års lag trots att rationaliseringsmomentet i 5 § infördes.

Behovet i fortsättningen av de båda nämnda förvärvshindren bör bedömas utifrån intresset av att strukturrationaliseringen inom jord- och skogsbruket inte skall onödigtvis försvåras. Om de tas bort synes å ena sidan sannolikt, att rationaliseringsverksamheten särskilt i fråga om skog kommer att försvåras med hänsyn till den högre prisnivå som »icke jordbrukare» kan vilja godta. Med hänsyn till att de olika förvärvshindren bör ha en entydig innebörd, kan det å andra sidan knappast vara riktigt att vid sidan av en bestämmelse, som direkt syftar till att befrämja den yttre rationaliseringen och till vilken bör knytas vissa regler med hänsyn till säljarens intressen, ha förvärvshinder som utan rationaliseringsmomentets följdverkningar kan inverka på fördelningen mellan jordbrukare och »icke jordbrukare» av förekommande stödskog. Det synes riktigtast att i de fall, där förvärvsprövningen är betingad av ett rationaliseringsintresse, prövningen också uteslutande skall kunna ske på grundval av förvärvslagstiftningens rationaliseringsmoment.

Utredningen övergår härefter till att behandla behovet av en förvärvslag med hänsyn till strukturrationaliseringen inom jordbruk och skogsbruk. Härvid utmynnar utredningens överväganden i att en förvärvslagstiftning är ett viktigt medel för att genomföra strukturrationaliseringen inom såväl jordbruk som skogsbruk. Det rationaliseringsbefrämjande syftet med lagstiftningen tillgodoses enligt utredningen bäst genom en bestämmelse motsvarande den i 5 § jordförvärvslagen. Med hänsyn till att strukturrationaliseringen framför allt inom skogsbruket ofta är en angelägenhet för alla markägarekategorier bör bestämmelsen dock enligt utredningen utformas så att dess verkningar inte begränsas till viss grupp av förvärvare eller innehavare. Utredningen anför som motiv för sina ställningstaganden bl. a. följande.

Redan med hänsyn till de nya riktlinjer, som av 1959 års riksdag angetts för rationaliseringsverksamheten, kan förväntas en ökad användning

av jordförvärvslagens rationaliseringsmoment. Det finns vidare anledning anta, att överförandet av mindervärdig åker till skogsmark i stor utsträckning kommer att medföra krav från vederbörande jordägare på att förvärva brukningsvärd åker som ersättning för den nedlagda. Även andra mycket starka skäl talar emellertid för att rationaliseringsmomentet måste finnas kvar.

Utredningen understryker sålunda, att den i det föregående föreslagna begränsningen av lagens räckvidd i förhållande till »icke jordbrukares» förvärv endast kan godtas under villkor att ett rationaliseringsmoment av samma innebörd som i nuvarande jordförvärvslag behålls. Utan en möjlighet för lantbruksnämnderna att vägra förvärvstillstånd med hänsyn till att fastigheten behövs för rationaliseringsändamål kommer strukturrationaliseringen sannolikt att försvåras och i trakter med stark efterfrågan på mark från »icke jordbrukares» sida kanske helt omöjliggöras. När ett innehav hos »icke jordbrukare» ligger insprängt i bygder med splittrade ägor kan härigenom fastighetsstorleken konserveras till förfång för möjligheterna att nå en förbättrad ägoanordning i stort.

Enligt utredningens uppfattning finns vidare anledning anta, att systemet med tillskottsarrenden kommer att få ökad tillämpning. Förvärvsanspråken på tillskottsmark torde därför i betydande utsträckning komma att avse sådan arrenderad mark. Med tanke på att tillskottsarrendena ofta bestäms av tillfälligheter avser de många gånger inte mark som tillsammans med arrendatorns eget jordbruk bildar en ur struktursynpunkt godtagbar brukningsenhet. Vid senare omställning från en rationalisering i arrendeform av mer eller mindre tillfälligt slag till en med äganderätt av bestående natur är jordförvärvslagen ett viktigt instrument i det allmännas hand för att leda rationaliseringsprocessen. Skulle den indelning i brukningsenheter, som bildas av dessa s. k. blandbruk, konsolideras i äganderättsform kom säkerligen att på många håll uppstå högst otillfredsställande strukturförhållanden.

Slutligen framhåller utredningen betydelsen av rationaliseringsmomentet i förvärvslagstiftningen för att vid sidan av lantbruksnämndernas aktiva inköspolitik anskaffa den rationaliseringsreserv som ofta är en förutsättning för att en fastighetsbildningsförrättning i en bygd med splittrade ägoförhållanden skall ge tillfredsställande resultat.

Härefter behandlar utredningen frågan om *olika ägarekategoriers förvärv av skogsmark*. Utredningen anser att inom klara avfolkningsbygder bör, i den mån det ej befins lämpligt att bilda för enskilda brukare lämpade skogsfastigheter eller gemensamhetsskogar, även andra företagare med vilja och resurser att långsiktigt utnyttja marken i produktionen få möjlighet att förvärva skogsmark. Företräde bör härvid ges företag med bygdeanknytning. En förutsättning bör vara, att förvärvaren i trakter där ägosplittningen är besvärande är inriktad på att skapa enheter tillräckligt stora för att möjliggöra ett rationellt skogsbruk och att utsikter för att splittrade innehav verkligen skall kunna köpas samman till ur driftssynpunkt lämpliga enheter bedöms föreligga. Inom mellanbygder, där insatser erfordras för att skapa brukningsenheter med förutsättningar att såsom företag i enskild ägo bestå på längre sikt och med lämplig sammansättning av jordbruksmark

och skogsmark, bör bolagsförvärv företrädesvis ha byteskaraktär. Utvidgningsförvärv av betydenhet bör prövas från fall till fall med riktlinjen, att en liberal tillståndsprövning är motiverad då förvärvsobjektet uppenbarligen är att betrakta som överloppsskog. Stödskog inom jordbruksbygder bör inte få förvärvas av andra förvärvare än sådana som äger jordbruksfastighet, vars bestånd är beroende av skog, och som har sin huvudsakliga arbetsinkomst av egendomen.

Utredningens förslag i denna del grundas på bl. a. följande överväganden.

De befolkningspolitiska konsekvenserna av ett alltför omfattande skogsinnehav hos bolag, föreningar och stiftelser blir naturligtvis olika till sin art och styrka i bygder av skilda typer. I bygder med liten tillgång på skog i förhållande till arealen jordbruksjord kan de befolkningspolitiska följderna av att skogsmark överförs till storskogsbruket bli särskilt allvarliga. I områden däremot med ett påtagligt överskott av skog gör sig de befolkningspolitiska återverkningarna inte gällande på samma sätt. I sådana områden bör från fall till fall bedömas i vad mån ett vidgat skogsinnehav hos bolag och andra storföretag kan beräknas få gynnsamma eller ogynnsamma följder.

Vissa skogrika bygder har förutsättningar för jordbruksproduktion även på lång sikt på kombinerade, tillräckligt stora brukningsenheter. I dessa områden är i många fall den skog, som har sådant läge att den under arrenderingsmässigt godtagbara former kan ingå i de kombinerade jordbruksföretagen, inte mera omfattande än att den i stort sett behövs som stödskog till jordbruket. Erfarenheterna från rationaliseringsverksamheten visar att det i de fall skog tillhörig andra ägarekategorier finns insprängd i sådana områden ofta föreligger behov av att överföra denna skog till jordbruket.

Å andra sidan finns områden, där de naturliga förutsättningarna för jordbruk är så svaga, att detta i huvudsak eller kanske helt kommer att försvinna. Dessa områden karakteriseras av stark avfolkning, av en ökning av antalet sterbhusinnehav och av en ringa efterfrågan på fastigheter från förvärvsberättigade köparens sida. Förhållandena får som följd inte enbart att jordbruket läggs ned utan även att skötseln av skogen ofta blir lidande. Slutligen kan i de mera skogrika trakterna även en tredje bygdeform, här kallad mellanbygd, urskiljas. Till denna för utredningen områden, där förutsättningar för jordbruk finns men där antalet brukningsenheter kommer att starkt reduceras allteftersom den sämre åkerjorden överförs till skogsmark. Inom sådana mellanbygder kan finnas skog, som inte är behövlig för kvarvarande jordbruk.

Inom sistnämnda två bygdetyper är en utväg att skog förvärvas av ägare till företag i jordbruksbygd även om avståndet till denna är stort. Skötseln skulle i vissa fall kunna ordnas genom skogsbruksområden. En annan möjlighet är att söka bilda större sammanhängande områden, vilka som gemensamhetsskog ägs av grupper av jordbruksföretag. Ej heller i detta fall borde avståndet mellan jordbruksföretaget och skogen spela någon roll. Inget av dessa alternativ medför emellertid befolkningspolitiska fördelar i den mening att brukaren bosätter sig i skogsbygden. Det kan därför övervägas, om inte i sådana bygder särskilt borde befrämjas tillkomsten av skogsbruk i enskild ägo som är tillräckligt stora för att ge ägaren och dennes familj full försörjning. En förvärvslag synes inte böra innebära något hinder för en utveckling i överensstämmelse med vad i det föregående anförts.

Utredningen anser emellertid, att inom avfolkningsbygder och i viss mån även inom mellanbygder bör ges utrymme även för andra ägarekategorier än enskilda. För att befolkningssynpunkterna i möjligaste mån skall bli tillgodosedda synes därvid i första hand böra ifrågakomma skogsindustriella företag med bygdeanknytning i vidsträckt mening. Till denna typ av företag räknar utredningen sådana som har sin råvaruförsörjning helt eller delvis från den bygd förvärvet gäller. I huvudsak torde bli fråga om befintliga företag, hos vilka skogsmarken kan förväntas få långsiktig användning som underlag för verksamheten. Men även nya företag med avsikt att starta en på skogen baserad rörelse, som bedöms kunna tillföra bygden försörjningsmöjligheter, synes kunna ifrågakomma som förvärvare, om verksamheten med hänsyn till företagets ekonomiska och personella resurser kan beräknas bli bestående samt förvärvet kan anses ha avsevärd betydelse för företaget.

Som en allmän riktlinje bör gälla att skogsindustrins förvärv läggs dit, där de kan ske utan att allmänna intressen av betydelse åsidosätts. En annan riktlinje bör vara, att förvärven är ägnade att främja ett rationellt skogsbruk. Inom klara avfolkningsområden bör eftersträvas att skogen tillvaratas i produktionen på bästa möjliga sätt och att den, där ägosplittningen är besvärande, köps samman till enheter tillräckligt stora för att möjliggöra ett rationellt skogsbruk. I de fall dessa syften beräknas bli uppnådda genom att marken förvärvas av bygdeanknutna företag synes ur allmän ekonomisk synpunkt starka skäl föreligga att godta förvärven. Den ändring i ägarebalansen som på så sätt kan bli följden får accepteras med hänsyn till minskningen av jordbruksbefolkningen.

Med hänsyn till att jordbruksföretag inom jordbruksbygderna och mellanbygderna med förutsättningar att bestå på längre sikt bör ha erforderlig tillgång på stödskog synes bolagsförvärv inom dessa bygder i allmänhet kunna godtas endast om förefintligt stödskogsbehov tillgodoses. Detta kan exempelvis ske genom att förvärvaren avstår skog, som är i hans ägo. I trakter med insprängda skiften tillhöriga bl. a. bolag kan, genom att detta kompensationsförfarande behålls i förvärvslagstiftningen, jordbruket tillföras stödskog samtidigt som arronderingsförbättrande insatser görs även i fråga om den bolagsägda marken. I den mån inom mellanbygden finns skog, som uppenbarligen är överloppsskog, bör den få förvärvas efter prövning från fall till fall i enlighet med samma riktlinjer som ansetts böra gälla för klara avfolkningsbygder.

Rörande verkningarna av den föreslagna liberaliseringen i fråga om bolagsförvärv av skogsmark anför utredningen att den kan ge till resultat rätt betydande utvidgningar i första hand av skogsbolagens innehav i avfolkningsbygderna. Den begränsning av möjligheterna för skogsbolag och andra företag inom skogsnäringen att kompensationsfritt förvärva mark, som utredningen ansett sig böra förordas, synes därför motiverad även med hänsyn till ovissheten om den inverkan som vissa med den nya ordningen sammanhängande förhållanden skulle kunna få för skogsbruket.

Härefter granskar utredningen behovet i förvärvslagstiftningen av *korrektiv mot vanskötsel och spekulation*. Utredningen har därvid funnit att starka skäl talar för att man i en ny förvärvslag undviker att som särskild

avslagsgrund ha en förmodad vanskötselavsikt. De av utredningen anförda skälen härför är i huvudsak följande.

I de relativt få fall, då vanskötselmomentet i jordförvärvslagen hittills angetts som avslagsmotiv, synes sökanden ansetts ha dokumenterat sin olämplighet som innehavare av fast egendom genom att vansköta tidigare innehav. Det kan emellertid trots detta ofta vara svårt att rätt bedöma sökandens avsikt just beträffande det aktuella förvärvet. Konsekvenserna av att korrektivet bortfaller torde emellertid ej behöva bli alltför allvarliga. De mest stötande fallen, som det helt naturligt är angeläget att kunna hindra, torde nämligen kunna hänföras till uppenbara spekulationsförvärv.

Enligt utredningens uppfattning behövs däremot alltså ett korrektiv i syfte att hindra osunda fastighetsförvärv.

Även om spekulationsintresset nu inom mera utpräglade jordbruksområden är mindre än vid jordförvärvslagens tillkomst, är uppenbart att ett sådant intresse fortfarande finns för skogsfastigheter och kombinerade fastigheter, där skogen utgör huvudsakliga värdet. Utredningen är visserligen fullt medveten om att skogsvårdslagen ger skogsvårdsstyrelserna möjlighet att stävja engångsavverkningar som medför rubbningar i avkastningens jämnhet och även att vid överträdelser av lagen föranstalta om straffrättsliga åtgärder. Ett förvärvskorrektiv mot spekulationsköp är ej heller avsett att ersätta eller förstärka skogsvårdslagen. Uppgiften är närmast att hindra att överträdelser mot lagen upprepas.

I fråga om de avsnitt ur jordlagsutredningens förslag, som berörs i denna översikt, har två reservationer och två särskilda yttrandena avgetts.

I en reservation av ledamoten *Hæggblom* förordas att nuvarande jordförvärvslag får upphöra att gälla utan att ersättas med de delar av utredningens lagförslag, som är tillämpliga på andra köpare än bolag, föreningar och stiftelser. Som motiv härför anføres i sammanfattning följande.

Skälet för yrkandet är i första hand att jordbruket behöver befrias från de hinder, som en jordförvärvslag lagt och enligt utredningens förslag kan lägga i vägen för lösandet av den för jordbrukets framtid mycket betydelsefulla storleksrationaliseringen. Med undantag för bolagsförvärven vid tiden omkring och efter sekelskiftet har aldrig statistiskt kunnat fastställas någon tendens att jordförvärven gått i sådan riktning att jord och skogsmark, som behövs som försörjningsunderlag, undandras den jordbrukande befolkningen. Även arrenderad jord bildar försörjningsunderlag för aktiva jordbrukare. Utvecklingen inom jordbruket har minskat behovet av statlig reglering av jordförvärv.

Vad gäller bolagsförvärv uttalar reservanten, att någon anledning numera inte finns att diskriminera bolagen och de med dessa jämställda föreningarna och stiftelserna som innehavare av jordbruks- och skogsfastigheter. Det kan dock inte bortses från att i fråga om bolags, föreningars och stiftelsers liksom om kommunernas och statens förvärv av jordbruksfastigheter gäller att dessa på ett definitivt sätt undandras från att i framtiden

byta ägare. Mot bl. a. denna bakgrund godtar reservanten utredningens förslag i fråga om reglering av bolagsförvärven med det undantaget, att enligt hans mening förvärvstillstånd inte bör krävas för inbördes överlåtelse mellan bolag, föreningar och stiftelser.

Ledamoten Persson uttalar i en reservation att han i fråga om förvärv av skogsmark stannat för en linje, som närmast innebär förvärvslikställighet för olika ägarekategorier på grundval av de villkor av social och närings-ekonomisk natur, som måste uppställas och beaktas i varje särskilt förvärvsfall. Han kan dock förorda förvärvsprioritet i fråga om skogsmark i ur sysselsättningssynpunkt erforderlig omfattning för fullt bärkraftiga jordbruksenheter, som förväntas bli bestående. Vidare anser reservanten att stödjordbruk inte bör omfattas av förvärvsregleringen utan kunna säljas fritt till de köpare som anmäler sig. Härjämte framhåller reservanten att de skäl, som konsumentkooperationen och livsmedelsindustrien anfört till förmån för möjligheten att på egna marker etablera sig som jordbruksproducenter, bör beaktas i lagstiftningen.

Som motiv för sitt ställningstagande i fråga om skogsmarksförvärven anför reservanten bl. a. följande.

Det är ställt utom allt tvivel att egna skogar är en utomordentlig tillgång för ett välorganiserat skogsindustriföretag. Den möjlighet till planering samt ekonomiska avvägningar och dispositioner över huvud taget detta medger utgör ett utomordentligt styrkebälte för industrien. Eftersom den kapitalstarka och välplanerade skogsindustrien har mycket goda förutsättningar som skogsproducent, kan knappast några invändningar mot industriägda storskogsbruk göras. Talande nog är att det är just de skogsintegrerade industrierna, som betalar de bästa arbetslönerna, bjuder de anställda den tryggaste anställningen och den bästa sociala omvårdnaden, är de bästa skattebetalarna och de som bäst förmår att hålla driften igång i krissituationer och bl. a. därigenom tryggar våra exportinkomster. — De redovisade skälen motiverar en otvetydig förvärvsprioritet i fråga om skogsmarken för storskogsbruket, då närmast det statliga och det som bedrivs av den mera kvalificerade skogsindustrien. I strävan att finna en framkomlig kompromisslinje inom utredningen har reservanten emellertid inte sträckt sig så långt.

I ett särskilt yttrande redovisar *ledamoten Johansson* de skäl som föranlett honom att biträda utredningsförslaget. Härvid anføres bl. a.

Man kan med visshet utgå från att om inte jordförvärvslagets begränsning och kontroll av förvärvsrätten hade funnits, så skulle en avsevärt större del av såväl den svenska jorden som skogen i dag befunnit sig i icke jordbrukares händer. Å andra sidan utestänger lagen ingen från förvärvsrätt, som har för avsikt att själv bruka den förvärvade jorden eller av densamma nå sin försörjning.

Den rådande ägosplittringen inom såväl jordbruk som skogsbruk synes vara ett av de största hindren för ett rationellt utnyttjande och ändamålsenlig strukturplanering. Den har också, särskilt i vad det gäller skogen, tagits som förevändning emot den enskilda äganderättens prioritet. I försla-

get till ny jordförvärvslag har dessa synpunkter särskilt beaktats och lagen fått en utformning som långt mer än tidigare är ägnad att främja och påskynda en sådan arrondering. Ett förverkligande i praktiken av detta vitala önskemål skulle i hög grad omintetgöras, om lagen lämnade fältet öppet för fria och obegränsade jord- och skogsförvärv.

Även ledamöterna *Oscarsson* och *Sundin* understryker i ett särskilt yttrande vissa synpunkter om målsättningen för lagstiftningen och dess tillämpning. I dessa hänseenden uttalas bl. a. följande.

Det är angeläget att understryka utredningens uttalande om vikten av att skogen hålls i sådan ägo som har bygdeanknytning. I fråga om överloppsskog i de fall, då förvärv av bolag enligt förslaget kan komma i fråga, bör man därför i första hand pröva möjligheten att genom tillskapande av skogsfastighet av tillräcklig omfattning att utgöra underlag för ofostat enskild ägare eller genom tillskapande av gemensamhetsskog överföra marken till ägare med så fast bygdeanknytning som möjligt. Det är av vikt att lantbruksnämnderna, bl. a. genom en aktiv inköspolitik, tillvaratar alla sina möjligheter att främja ett sådant förfarande. Härvid bör uppmärksammas vad utredningen anfört om att avståndet mellan gemensamhetsskog och de däri deltagande brukningsdelarna torde vara av underordnad betydelse om blott gemensamhetsskogen är av tillräcklig omfattning.

Från här anförda utgångspunkter är det också angeläget att man, i fall då förvärv av bolag kommer i fråga, så långt möjligt tillämpar bytesförfarande i syfte att stärka underlaget för ägare med fastare bygdeanknytning. En förutsättning för förvärv bör därtill vara att förvärvaren har möjlighet, bl. a. skogsmark av tillräcklig omfattning och lämplig arrondering, att bedriva ett rationellt skogsbruk. I mellanbygden bör bytesförfarande vara allmän regel. De s. k. enklavförvärven bör således inte ges någon vidgad omfattning.

Befolkningsutvecklingen i landet har sedan åtskilliga år karaktäriserats av en betydande utglesning även i rena jordbruksbygder. Sådana bygder är enligt vår mening under inga omständigheter att betrakta som avfolkningsbygder, eftersom den befolkningsminskning som skett huvudsakligen föranletts av en driftsekonomiskt betingad anpassning förstärkt av vissa tillfälliga, känslomässiga strömningar. Med den utformning lagtext och motiveringar fått löper emellertid dessa bygder risken att bli klassificerade som avfolkningsbygder och några få bolagsförvärv skulle även kunna betyda ett avgörande steg i riktning mot verklig ödebygd. Den omställningsprocess, som jordbruket f. n. genomgår, har mycket långtgående konsekvenser befolkningspolitiskt och även kommunalekonomiskt. Det är angeläget att denna omvandling får fortgå till dess stabilare förhållanden inträtt utan störningar av den art, som riskeras genom en måhända generös tillämpning av den föreslagna lagstiftningen.

I sina yttranden över jordlagsutredningens år 1961 avgivna förslag uttalade remissinstanserna nära nog genomgående, att tiden då inte var mogen för ett avgörande om jordförvärvslagstiftningens framtida utformning. Som skäl härför åberopades särskilt att resultatet av 1960 års jordbruksutrednings arbete borde avvaktas. Även andra då pågående utredningar och inte minst oklarheten om Sveriges tillträde till den europeiska ekonomiska gemenskapen ansågs motivera uppskov med en reform av lag-

stiftningen. Åtskilliga remissorgan fann därför inte motiverat att ingå på någon granskning av jordlagsutredningens förslag utan förklarade sig utgå från att de senare skulle få tillfälle härtill. I vissa remissyttranden gjordes av samma anledning endast mera allmänna kommentarer till utredningens förslag.

Departementspromemorian

I departementspromemorian ges följande allmänna motivering till förslaget.

Jordförvärvslagen av år 1955 och bolagsförbudslagen av år 1925 har till syfte att hindra vissa från jordpolitiska, befolkningspolitiska och sociala synpunkter såsom olämpliga ansedda förvärv av jord och skog. Därutöver avser jordförvärvslagen att främja den yttre rationaliseringen. Principerna för den kontroll av i huvudsak fysiska personers förvärv, som sker enligt jordförvärvslagen, grundas i stort sett på överväganden som ägde rum i mitten av 1940-talet. De grundläggande tankegångarna bakom bolagsförbudslagen härstammar till betydande del från 1900-talets första årtionde.

Den dynamiska samhällsutvecklingen under efterkrigstiden har starkt påverkat jordbruks- och skogsnäringarna liksom övriga delar av vårt näringsliv. Även på det sociala och befolkningspolitiska området har under denna tid utvecklingen gått snabbt. I än högre grad har förhållandena på samhällslivets alla områden ändrat sig sedan 1900-talets första decennier. Mot bakgrunden härav är det naturligt att jordförvärvslagstiftningen behöver moderniseras. I detta syfte har 1958 års jordlagsutredning i ett år 1961 avlämnat betänkande förordat åtskilliga ändringar i denna lagstiftning. Hittills har övervägande skäl — främst 1960 års jordbruksutrednings arbete och oklarheten om Sveriges tillträde till den europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC) — ansetts tala för anstånd med en reformering av lagstiftningen. I anledning härav har giltighetstiden för 1955 års jordförvärvslag förlängts, senast t. o. m. den 30 juni 1965 (prop. 1963: 10, L³U 1, rskr 54). I sitt av riksdagen godkända utlåtande rörande den senaste förlängningen underströk emellertid tredje lagutskottet vikten av att frågan om en reformering av jordförvärvslagen snarast bringas till en lösning.

Under de allra senaste åren har takten stegrats i den omdaningsprocess som pågår inom svenskt jordbruk och skogsbruk. Minskningen av antalet jordbruk torde nu överstiga 5 000 per år, och sannolikt kommer det årliga bortfallet att öka. För vissa landsdelar, där de naturliga förutsättningarna för jordbruk är mindre goda, pekar verkställda länsutredningar mot att 40 å 50 % av antalet brukningsenheter kommer att försvinna fram till år 1975. Denna utveckling innebär att utöver den normala fastighetsomsättningen

mycket stora arealer åker och skogsmark byter ägare under de närmaste åren. En betydande del av dessa åkerarealer behöver omställas till annan produktion främst genom skogsplantering. Jämsides med jordbrukets koncentration till allt färre brukningsenheter har inom skogsbruket under trycket av nödvändigheten av kostnadsrationalisering inletts en omfattande mekanisering. Denna mekaniseringsprocess, som kan förväntas komma att gå snabbt, medför behov av skogsbruksdrift i relativt stora enheter och med anlåtande av specialiserad arbetskraft.

Inte endast från jord- och skogsbruksnäringarnas synpunkt utan även av allmänt samhällsekonomiska skäl är det utomordentligt angeläget att den jord och skog, som frigörs genom den nyss antydda utvecklingen och som i fortsättningen bör användas för jordbruks- eller skogsproduktion, blir rationellt utnyttjad. De senaste årens erfarenheter visar att det, särskilt i bygder där jordbruket viker, inte sällan är svårt att finna köpare som är förvärvsberättigade enligt jordförvärvslagen och tillika har ekonomiska resurser för de betydande investeringar som krävs för t. ex. omföring av åkerjord till skogsmark. Detta får bl. a. till följd att det understundom inte är möjligt för ägare av jordbruk, som inte motsvarar nutida krav på rationalitet, att till skäligt pris finna avsättning för sin egendom bland förvärvsberättigade köpare. Även i övrigt erbjuder det i dagens läge svårigheter att med tillfredsställande resultat tillämpa en lagstiftning som utformats då situationen inom jordbruks- och skogsnäringen var en annan.

Mot bakgrunden av det anförda framstår det som ofrånkomligt att en reform av jordförvärvslagstiftningen inte längre uppskjuts. Frågan om Sveriges anknäpning till EEC eller en ännu större europeisk marknad väntar visserligen alltjämt på sin lösning, och 1960 års jordbruksutrednings arbete har blivit försenat. Det synes emellertid möjligt att genomföra reformen så, att den inte skall behöva hämma vår rörelsefrihet vad det gäller en vidgad europeisk integration och inte heller stå i vägen för en rationell lösning av vår framtida jordbrukspolitik.

Bolagsförbudslagen innefattar ett principiellt förbud för bolag, förening och stiftelse att förvärva jord och skog. Skälet för lagstiftningen var vissa sociala missförhållanden som rådde vid dess tillkomst. Sedan dess har stora omvälvningar försiggått. Vårt lands ekonomiska struktur har förändrats. Genom förbättrad undervisning, upplysning och rådgivning och genom tillkomsten av riksomfattande intresseorganisationer har den enskilde företagaren inom jordbruk och skogsbruk fått bättre förutsättningar att hävda sina intressen. Därtill kommer att staten alltmera engagerat sig för att genom positiva åtgärder stödja de enskilda företagen inom detta område. Behovet av ett starkare skydd mot juridiska personers intresse för investering i jord och skog än mot andras är därför i vårt nutida organisations-samhälle inte lika utpräglat som vid tiden för lagens tillkomst. Samtidigt

har det blivit uppenbart att lagen kan lägga hinder i vägen för ett rationellt utnyttjande av den naturtillgång skogen utgör.

Det råder ingen tvekan om att en lagstiftning på detta område alltjämt måste innehålla bestämmelser till skydd för den enskilde jord- och skogsbrukarens möjligheter att etablera sig och vidareutveckla sitt företag. Olika skäl talar dock numera för att man bör vidga möjligheterna till markförvärv för företag som på ett rationellt sätt förädlar jordens och skogens produkter eller distribuerar jordbruksprodukter. Förvärvslagstiftningen bör inte få motverka företagens strävanden till integration mellan råvaruframställning, förädling och distribution. Genom sådan integration främjas inte bara rationell och jämn produktion inom näringslivet utan också tryggheten för de anställda. Beträffande de enskilda jordbruksföretagens produkter har en särskild form av integration i stor omfattning kommit till stånd genom den förädlings- och distributionsverksamhet som bedrivs av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. Såväl rättviseskäl som det allmänna intresset av fri konkurrens inom produktion och handel sålunda för att förädlings- och distributionsföretag inom livsmedelssektorn bör få motsvarande möjligheter att utsträcka sin verksamhet till att omfatta även jordbruksproduktion. Inom skogsbruket har av ålder företag i bolagsform kombinerat skogsproduktion med förädlingsverksamhet. Under de senaste åren har en likartad integrationsprocess begynt inom småskogsbruket i det att skogsägarföreningarna börjat driva skogsindustrier. I detta läge synes det inte längre motiverat att upprätthålla bolagsförbudslagens stränga spärr mot utvidgning av skogsindustriernas råvarubaser i form av egen skogsmark.

För en sådan utvidgning talar också att det i många fall är angeläget ur rationaliseringssynpunkt att de nuvarande skogsmarksinnehaven förbättras genom arronderingsförvärv. Fastighetsindelningen i skogsmarken är nämligen ofta sådan att marken är uppdelad på långa men mycket smala skiften. Det är även vanligt att i eljest samlade skogsinnehav förekommer enkla. Vissa undersökningar visar klart att i dylika fall möjligheterna att driva ett rationellt skogsbruk starkt försvåras.

Ytterligare skäl kan anföras för liberalisering av förvärvsmöjligheterna. Som framhållits i det föregående frigörs i vissa bygder genom den tilltagande koncentrationen av jordbruket mycket stora arealer skogsmark och för skogsplantering lämpad åker. En betydande del av dessa marker torde inte erfordras som stödskog till kvarvarande, bestående jordbruksföretag. För förvärv av och investeringsåtgärder på dessa objekt krävs betydande kapital, vid nuvarande takt i nedläggningen av brukningsenheter uppskattningsvis något hundratal miljoner kronor årligen. Det tar vidare förhållandevis lång tid innan full avkastning erhålls från ifrågavarande marker. Dessa faktorer talar för att det är en ekonomisk nödvändighet att stor-skogsbruket deltar i omhändertagandet av de frigjorda markerna för ra-

tionell skogsproduktion. Det torde ej heller, som understundom hävdas, föreligga bärande skäl att i fråga om dessa marker låta fysisk person, som väntas försörja sig på skogsbruk och bosätta sig i bygden, principiellt ha företräde framför skogsindustriföretag. Det kan erinras om att antalet fastigheter, som ägs av dödsbo eller av personer bosatta på annan ort, synes öka tämligen snabbt. Den pågående starka rationaliseringsprocessen inom skogsbruket synes för övrigt mana till försiktighet med bildande av relativt små skogsbruksföretag. Tillräckliga skäl för att det allmänna skulle särskilt främja tillkomsten av dylika enheter synes i vart fall inte föreligga. — En tankegång, som stundom möter, är att skogsmarken i bygder där jordbruket viker skulle användas som gemensamhetsskog för jordbrukare i bestående jordbruksområden, vilka därigenom skulle få ökade arbetstillfällen. Det kan emellertid av flera skäl — däribland de stora avstånden och behovet av specialiserad arbetskraft — starkt ifrågasättas om inte sådana gemensamhetsskogar, i likhet med vad som torde vara fallet med de flesta härads- och sockenallmänningar, i stor utsträckning skulle komma att skötas med lejd arbetskraft. Någon särskild prioritering av dylika förvärv synes därför inte vara motiverad.

Det anförda leder till att juridiska personers förvärv inte bör underkastas strängare kontroll än andras samt att företag, som här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter, regelmässigt bör få tillstånd till sådana markförvärv som görs i huvudsakligt syfte att varaktigt utnyttja egendomens alster i rörelsen. Förvärvstillstånd bör i dylikt fall kunna vägras endast om så påkallas av hänsyn till jordbrukets eller skogsbrukets yttre rationalisering eller föranleds av andra särskilda skäl. Ett sådant skäl kan vara att fastigheten på grund av ändamålsenlig kombination av jord och skog är speciellt lämpad för bestående bondebruk och inte anses kunna bli lika rationellt utnyttjad av bolaget eller föreningen i fråga. Beträffande skogsförvärv av någon betydelse bör vid tillståndsprövningen också kunna beaktas sådana från samhällelig synpunkt primära intressen som i vad mån förvärvet är ägnat att tillgodose kravet på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen. Hänsyn bör sålunda kunna tas till sådana omständigheter som avsättningsförhållanden samt köparens intresse av och förmåga att bedriva ett uthålligt skogsbruk.

Vad nu förordats kan komma att medföra vissa förskjutningar i rådande ägarekategorifördelning i fråga om markinnehaven. Vad gäller egentliga jordbruksföretag torde med all sannolikhet industri- och distributionsföretagen inom livsmedelsbranschen komma att inrikta sig på så stora och kapitalkrävande jordbruk att de inte efterfrågas av jordbrukare i allmänhet. Någon ökad konkurrens beträffande egentliga familjejordbruk torde sålunda knappast behöva befaras. Beträffande skogsmarken kan visserligen stor-skogsbrukets markinnehav komma att öka, men bl. a. på grund av det stora

kapitalbehovet för förvärv och investeringar kan dock denna ökning väntas ske i måttligt tempo. Antalet kombinerade jord- och skogsbruksföretag med förutsättningar att bestå lär inte nämnvärt påverkas. — En ytterligare konsekvens blir att i fråga om skogsindustribolag den nuvarande möjligheten att såsom villkor för förvärvstillstånd kräva att bolaget avstår viss redan innehavd skogsmark i stort sett bortfaller. Det är givet att härigenom kan uppkomma vissa olägenheter, då bolag innehar skogsbitar som ligger insprängda i bondeskog och bör överföras till denna. Med hänsyn till att det, som nämnts i det föregående, torde bli svårt att ekonomiskt utnyttja sådana insprängda innehav kan det dock sannolikt förväntas att de blir tillgängliga förr eller senare. Det bör därjämte erinras om att fastighetsbildningslagstiftningen ger vissa möjligheter att tvångsvis inta mark i ägoutbyte eller laga skifte.

Jordförvärvslagens viktigaste uppgift får numera anses vara att främja jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering. Utan det instrument, som lagen och då särskilt dess 5 § erbjuder myndigheterna, skulle de samhälleliga insatserna på detta angelägna område alltför ofta komma till korta. Även framgent måste därför, som också jordlagsutredningen föreslagit, finnas ett dylikt instrument varmed man kan hindra förvärv som motverkar rationaliseringsprocessen. Av praktiska skäl bör denna förvärvskontroll omfatta all såsom jordbruksfastighet taxerad egendom.

Jordförvärvslagen har också till uppgift att trygga tillgången på jord och skog för den jordbrukande befolkningens behov. Lagen vill därför i princip hindra förvärv i spekulations- eller kapitalplaceringssyfte och andra förvärv där köparen inte tänker ägna sig åt egendomens skötsel. Med hänsyn till bl. a. de inledningsvis berörda förhållandena på fastighetsmarknaden synes den prioritering, som lagen sålunda ger åt aktiva jordbrukare, nu kunna uppmjukas i viss mån. En bestämmelse i ämnet kan lämpligen utformas så, att förvärvstillstånd må vägras om det måste antas att förvärvarens huvudsakliga syfte med förvärvet inte är att själv yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller där driva skogsbruk som stöd åt förvärvaren tillhörigt jordbruk. Från denna huvudregel bör sedan göras några väsentliga undantag. I dessa undantagsfall bör förvärvstillstånd kunna vägras endast om så påkallas av hänsyn till den yttre rationaliseringen eller föranleds av andra särskilda skäl, t. ex. att förvärvaren måste antas handla i spekulationsavsikt eller annorledes komma att använda egendomen eller dess avkastning på ett sätt som inte rimmar med primära samhällsintressen. Ett dylikt intresse, som med hänsyn till sin vikt i detta sammanhang bör komma till direkt uttryck i lagtexten, är att skogsförvärv av någon betydelse står i samklang med kravet på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen.

Det första av de nu avsedda undantagen gäller fall där förvärvaren här i

riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter och får antas med förvärvet huvudsakligen åsyfta att varaktigt tillgodogöra sig egendomens alster i rörelsen. Skälen för ett dylikt undantag har redan utvecklats med avseende på bolag och föreningar. Konsekvensen torde bjuda att även andra rättssubjekt sätts i samma läge.

I nära anslutning till jordlagsutredningens förslag bör vidare göras undantag för förvärv av jordbruk som varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge ägaren tillfredsställande försörjning. Beträffande sådana svaga fastigheter kommer alltså i princip att råda fri konkurrens i den mån de inte erfordras för den yttre rationaliseringen. Byggnaderna på dessa fastigheter torde ofta vara synnerligen lämpade att tillgodose det växande behovet av fritidsbostäder. Även där fastigheten behövs för rationalisering bör ej sällan boningshuset med en väl tilltagen tomt kunna avstås för fritidsändamål. Med hänsyn till den omvårdnad, som flertalet sommarstugeägare ägnar både hus och tomt, kan en sådan lösning direkt gagna landskapsvärden. Den friare konkurrensen om ifrågavarande slags fastigheter kan givetvis medföra en höjning av prisnivån, vilken drabbar även lantbruksnämnder och andra som förvärvar dylika fastigheter för rationaliseringsändamål. Inte minst med tanke på säljarens — ofta en småbrukare — intresse av att kunna tillgodogöra sig fastighetens marknadsvärde bör, som även jordlagsutredningen funnit, denna konsekvens av lagstiftningens liberalisering godtas. — Sådant särskilt skäl, som motiverar tillståndsvägran enligt huvudregeln även beträffande nu ifrågavarande slags fastigheter, kan t. ex. föreligga då ett stödjordbruk, som har väsentlig betydelse för att tillgodose skogsbrukets behov av arbetskraft, förvärvas av någon som inte tänker arbeta i skogen. I allmänhet bör dock inte stödjordbruken inta någon särställning. Utvecklingen visar att de mer och mer övergår till att bli enbart bostadsfastigheter. Till följd härav beslöts vid 1963 års riksdag att statlig lånegaranti till förvärv av stödjordbruk får beviljas endast om särskilda skäl talar därför (SFS 1963: 305).

Förutom de nyssnämnda svaga fastigheterna bör från prioriteringsregeln undantas även särskilt kapitalkrävande jordbruksegendomar. I nära anslutning till jordlagsutredningens förslag bör sålunda göras undantag för förvärv av jordbruk som på grund av egendomens storlek eller förekomst av värden utöver normala jordbruks- och skogsvärden kräver så stor kapitalinsats att egendomen inte kan beräknas vara efterfrågad av jordbrukare i allmänhet.

Ett fjärde och sista undantag bör göras för förvärv som medför att förvärvaren tillhörig brukningsenhet vinner i ändamålsenlighet. Förvärv av jordbruksjord eller skogsmark, som innebär en yttre rationalisering av förut innehavd egendom, bör nämligen av företagsekonomiska skäl inte hindras av endast den anledningen, att förvärvaren inte är aktiv jordbrukska-

re, med mindre särskilda skäl talar därför. Ett sådant skäl kan vara att förvärvsegendomen utgör ett bärkraftigt eller utvecklingsbart jordbruk.

Med det nu förordade regelsystemet bör det bli möjligt att i önskvärd omfattning stävja bl. a. sådana spekulations- och kapitalplaceringsköp av produktiv mark, som är ägnade att driva upp prisnivån utöver det avkastningsvärde varmed jordbrukare och andra näringsidkare måste kalkylera. Det är emellertid givet att i varje särskilt ärende måste ske en avvägning mellan samtliga berörda intressen. Inte sällan kan det t. ex. finnas anledning att tillåta förvärv som görs i avsikt att exploatera egendomen för fritidsbebyggelse eller annan tätbebyggelse. Vederbörande planmyndigheter bör då självfallet höras, och vidare bör, om inte privat vinstintresse är uteslutet, krävas att exploateringen är nära förestående. Även kapitalplaceringsköp kan ibland vara förtjänta av välvillig behandling. Vid tillkomsten av gällande jordförvärvslag nämnde lagutskottet som exempel det fall att en församling sålt viss egendom och i ersättning därför vill förvärva annan jordbruksfastighet av ungefär samma storlek. I synnerhet när den föregående försäljningen gagnar näringslivet, bostadsbyggandet eller allmänt ändamål bör tillstånd till sådant kompensationsförvärv kunna påräknas fastän fråga är om kapitalplacering. Liksom hittills kan återförvärv av en gammal släktgård böra medges även om förvärvaren inte tänker bruka gården själv.

I enlighet med jordlagsutredningens förslag bör ur lagen utmönstras de nuvarande särskilda hindren mot förvärv, som förmodas leda till vanskötsel av egendomen, och mot sammanförande i en ägo av var för sig ändamålsenliga brukningsenheter. Det förra förvärvshindret saknar nämnvärd praktisk betydelse och erbjuder dessutom påtagliga vanskligheter i tillämpningen. Det senare förvärvshindret framstår alltmer som en opåkallad spärr för den frivilliga storleksrationaliseringen.

Med den nu förordade uppläggnings av förvärvskontrollen ter det sig, uttalas slutligen i departementspromemorian, naturligt att låta bolagsförbudslagen uppgå i en *ny jordförvärvslag* som utan åtskillnad mellan juridiska och fysiska personer i huvudsak jämställer företag inom handel och industri, vilka behöver jord eller skog som råvarubas, med företagare inom jordbruksnäringen.

I promemorian intagna förslag till lagtext, nämligen dels förslag till jordförvärvslag och dels förslag till följdändring i lagen om delning av jord å landet, torde få fogas till protokollet i detta ärende såsom bilaga (*Bilaga 2*).

Yttranden över departementspromemorian

De olika förhållanden och utvecklingstendenser inom näringslivet och då särskilt jord- och skogsbruket, vilka i departementspromemorian åberopats för en reform av jordförvärvslagstiftningen, vitsordas och understryks i de flesta remissyttrandena. Även huvudgrunderna i förslaget gillas av flertalet remissinstanser.

De remissinstanser, som föredrar ett uppskov eller av andra skäl avstyrker förslaget, är *kommerskollegium*, *länsstyrelserna i Kalmar och Älvsborgs län*, *RLF m. fl.*, *Svenska landstingsförbundet* samt *Svenska Lantarbetareförbundet*.

1960 års jordbruksutredning redovisar två inom utredningen rådande uppfattningar, den ena positiv och den andra negativ till förslaget.

Allmänna synpunkter

Lantbruksstyrelsen uttalar att det sedan länge råder ett angeläget behov av en tidsenlig lag, som beaktar den dynamiska samhällsutvecklingen och den genomgripande strukturomvandlingen. Styrelsen tillstyrker därför, med vissa förbehåll, att en ny jordförvärvslag antas, och betonar grundsatsen att förvärvshinder bör uppställas endast om och i den mån så erfordras med hänsyn till ett samhällsintresse av betydande styrka. *Skogsstyrelsen* finner det uppenbart att den pågående och kanske än mer den väntade utvecklingen i fråga om jordbrukets och skogsbrukets driftsförhållanden kräver en anpassning av lagstiftningen.

Kommerskollegium meddelar att flertalet handelskamrar i yttranden till kollegium uttryckt sin tillfredsställelse över den långtgående liberalisering, som promemorieförslaget innebär, och tillstyrkt att förslaget läggs till grund för lagstiftning. Kollegium är också för egen del i princip positivt inställt till förslaget och tror att dess genomförande skulle bli till gagn för betydelsefulla grenar av näringslivet och därmed också för framåtskridandet i vårt land. Enligt den uppfattning inom *1960 års jordbruksutredning*, som är positiv till förslaget, är en uppmjukning av jordförvärvslagstiftningen nödvändig med hänsyn till den tekniska och ekonomiska utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket. De föreslagna ändringarna i nu gällande lagstiftning synes enligt denna uppfattning i sina huvuddrag väl förenliga med de riktlinjer för en intensifierad rationaliseringspolitik, som utredningen, efter vad som nu kan bedömas, torde komma fram till.

Kooperativa förbundets styrelse tillstyrker, att förslaget läggs till grund för lagstiftning i ämnet, och anför sammanfattningsvis.

Förslaget synes styrelsen kunna i mycket önskvärd grad främja jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering, i det förra fallet genom att främja jordbrukets strukturutveckling i riktning mot större bärkraftiga

enheter och därigenom också bereda ökade möjligheter för en påskyndad inre rationalisering, i det senare genom att gynna tillväxten av de på våra skogstillgångar grundade stora träförädlingsindustriernas råvarubaser och därigenom stärka deras ställning i den skärpta internationella konkurrensen. Genom att förslaget därjämte öppnar möjligheter för egen råvaruframställning för den tillväxande industriella livsmedelsproduktionen i stordriftsform utan ogynnsamma återverkningar på dennas naturliga integration med jordbruket som helhet innebär det beaktansvärda fördelar för en förbilligad livsmedelsproduktion till gagn för landets konsumenter.

Svenska Skogsarbetareförbundet finner det klart att såväl fysiska som juridiska personers förvärv av jordbruks- och skogsbruksfastigheter måste bedömas från samma utgångspunkter. Om en jordförvärvslag skall fylla sin funktion som ett samhällets instrument för främjande av skogsbrukets yttre rationalisering, kan vissa ägarekategorier inte ges prioriterad ställning i förvärvsärenden. Förbundet tillstyrker förslaget och understryker att juridiska personers förvärv icke bör underkastas strängare kontroll än fysiska personers förvärv. I liknande riktning uttalar sig *TCO*, som hävdar den principen att svenska företagare och företag bör på lika villkor fritt få etablera sig i vilken näringsgren som helst, även jordbruk och skogsbruk. De inskränkningar, som enligt förslaget bör gälla i detta avseende, anser *TCO* dock acceptabla med hänsyn till de förbättringar som förslaget innebär i jämförelse med nu rådande ordning.

LO tillstyrker förslaget i huvudsak och hälsar med stor tillfredsställelse att man däri tagit ett väsentligt steg mot att uppfylla organisationens krav att skogsnäringsgrenen på detta område skall komma på jämställd fot med jordbruksnäringsgrenen och inte uppfattas som ett bihang till denna.

Sveriges Skogsägareförbund tillstyrker också förslaget. De ekonomiska realiteterna framtvingar ett nytänkande av den art som där kommer till uttryck. Förslaget synes förbundet komma att främja en nödvändig intensifiering av arronderingsverksamheten inom skogsbruket och detta icke enbart vad bolagsskogsbruket beträffar utan för skogsbruket i gemen.

Jordbruksnäringsgrenen har enligt *statens jordbruksnämnd* vinsterna att vänta av de föreslagna reglerna, vilka synes i princip främja en utveckling mot bättre produktionsekonomi. Tillkomsten av nya och kapitalstarka förvärvskategorier torde även kunna väntas medföra en stimulans till näringsgrenen i form av ökade resurser för försöksverksamhet, rationaliseringsåtgärder, specialodlingar m. m. De friare förvävnsreglerna ger också, framhåller nämnden, jordbrukarna ökade möjligheter att genom fränsäljning av mark, som ur jordbrukssynpunkt är värdelös eller mindre värdefull, frigöra kapital för investering i jordbruksdriften i rationaliseringssyfte. *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*, som hälsar förslaget med stor tillfredsställelse, betonar dess värde för livsmedelsindustriens önskemål att genom forskning rörande sortförädling och avkastning förbättra och förbilliga jordbruksråvarorna samt att på egna jordbruk kun-

na utexperimentera rationella stordriftsmetoder. En mera utbredd egen odling av jordbruksråvaror på arealer, som ägs av vederbörande handels- eller industriföretag, kan också väntas komma att medföra en stimulerande kvalitetskonkurrens på råvarusidan.

Positiva verkningar av nämnda slag väntar sig även *Kooperativa förbundets styrelse*, *Sveriges Industriförbund*, *TCO* och *Sveriges Grossistförbund*.

Lantmäteristyrelsen uttalar sin tillfredsställelse med förslaget och finner en reform angelägen särskilt med hänsyn till kravet på lönsamhet i skogsbruket. Genom att medverka till en ändamålsenlig fastighetsstruktur kommer liberaliseringen av förvärvslagstiftningen enligt styrelsen att främja det bärkraftiga bondeskogsbrukets intressen. *Kommerskollegium*, *Skogsindustriernas Samarbetsutskott* och *Sveriges Industriförbund* framhåller att den senaste tidens erfarenhet visat att skogsindustrien för att kunna hävda sig i konkurrensen är i hög grad beroende av att ha egna skogar för sin råvaruförsörjning. Samarbetsutskottet och Industriförbundet tillägger att det är av största vikt att virkesförsörjningen, som representerar 60—70 % av produktionskostnaderna, kan säkerställas till internationellt sett konkurrensdugliga kostnader.

Förslaget innebär enligt *LO* vidgade möjligheter till en anpassning av även skogsbruksföretagen till mekanisering och moderna driftsformer och till den pågående strukturomvandlingen i det svenska samhället. *Skogsindustriernas Samarbetsutskott* och *Sveriges Industriförbund* framhåller att en kontinuerlig sysselsättning av arbetskraften går att åstadkomma endast om man har möjlighet att arbeta med stora och väl samlade objekt. En god arrondering och tillräckligt stora skogsinnehav är således nödvändiga för att bereda skogsbrukets arbetskraft en med övriga näringar likvärdig lönestandard. Den restriktivitet, som kännetecknar den nuvarande förvärvslagstiftningen, har, anser nämnda organ, utgjort en allvarlig hämsko på utvecklingen mot rationella brukningsenheter. *Svenska Skogsarbetareförbundet* understryker att skogsbruket kräver stora behandlingsytor såväl för att bevara den internationella konkurrenskraften som för att ge optimal lönsamhet. Härav beror tryggheten för skogsbrukets anställda. Nuvarande marksplittning lägger väsentliga hinder i vägen för den trygghet som följer av årsanställning. Varken strävandena att genom byten lösa arronderingsfrågorna eller samverkanssträvandena i det enskilda skogsbruket har emellertid inneburit några radikala förbättringar härutinnan. Förbundet erinrar om att det redan i yttrande över jordlagsutredningens förslag uttalade att bolagsförbudslagen borde upphävas.

Domänstyrelsen betonar att det tidigare sambandet mellan jord och skog inom mycket stora delar av landet nu successivt bryts. Den pågående mekaniseringen av skogsbruket verkar bl. a. upplösande på sambruket. I dag är endast knappt 30 % av landets skogsmarker förenade med levande jordbruk till särskilda företagsenheter, en siffra som sjunker allteftersom jordbru-

ken läggs ned. Stora delar av den skogsmark, som tidigare tillhört aktiva jordbrukare, saknar ofta effektiv förvaltning. Sådan skogsmark behöver omhändertas, när det råder viss brist på råvara och det därför är särskilt angeläget att virkesavkastningen kommer näringslivet till godo. Vad domänstyrelsen anför vitsordas för Norrlands del av länsstyrelsen i Norrbottens län, särskilt i vad avser dödsboägda fastigheter.

RLF m. fl. har motsatt uppfattning och menar att det saknas belägg för att hittills något problem av betydelse skulle ha uppkommit genom att marker lämpliga för skogsbruk ej blivit omhändertagna. I fråga om tillgången på skogsråvaror yttrar förbunden som ett allmänt omdöme att den svenska förädlingsindustrin i sin råvaruförsörjning icke mött några problem som hänför sig till produktionen av råvara. Tvärtom föreligger, säger förbunden, alltså inom vissa delar av landet ett råvaruöverskott, som bl. a. tar sig uttryck i en relativt omfattande export av rundvirke.

I ett antal remissvar, som intar en positiv hållning till promemorieförslaget, uttalas att förslaget gärna kunnat gå längre i olika avseenden. *Kommerskollegium* meddelar att flera av handelskamrarna i sina yttranden till kollegium ansett att förbudslagstiftningen borde upphävas helt. *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* anser att en mera vittgående liberalisering närmast skulle vara ägnad att påskynda den yttre rationalisering av det svenska jordbruket, som ur allmänna samhällsekonomiska synpunkter synes önskvärd. Även *SACO* anser att förslaget inte är tillräckligt långtgående.

RLF m. fl., vilka som nämnts avstyrker förslaget, är i sitt huvudomdöme införstådda med att den bärande tanken i jordförvärvslagstiftningen alltså bör vara att trygga ett rationellt utnyttjande av de svenska jord- och skogstillgångarna samt att främja en ur sysselsättningsmässiga och befolkningspolitiska synpunkter sund utveckling. För att detta skall kunna realiseras bör emellertid enligt förbunden som vägledande princip gälla förbud för juridiska personer att förvärva jordbruks- och skogsbruksfastigheter, dock med möjlighet till förvärvstillstånd i klart preciserade fall. Förvärvsprioritering bör medges fysiska personer som yrkesmässigt ämnar ägna sig åt jordbruk eller skogsbruk. I fall, då en fastighet inte kan beräknas ge innehavaren en rimlig bärning i framtiden eller inte kan anses utgöra ett lämpligt objekt i jord- och skogsbrukets yttre rationalisering eller överhuvudtaget inte efterfrågas för dessa syften, finner dock förbunden inget att invända emot att den förvärvas av andra fysiska personer eller juridiska personer.

I fråga om t i d p u n k t e n för en reform av jordförvärvslagstiftningen har meningarna varit delade. Ett stort antal remissinstanser tillstyrker uttryckligen att reformen genomförs utan dröjsmål. Hit hör *domänstyrelsen*,

lantbruksstyrelsen, Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri, Kooperativa förbundets styrelse, Skogsindustriernas Samarbetsutskott, Svenska Skogsarbetareförbundet, Sveriges Industriförbund, Sveriges Skogsägareförbund och Sveriges Grossistförbund. Tidpunkten berörs även av TCO, som erinrar om att organisationen redan i yttrande år 1962 över jordlagsutredningens betänkande särskilt underströk, att tiden var mogen att avveckla den lagstiftning som hindrar juridiska personer att förvärva mark i syfte att bedriva skogsbruk eller jordbruk. Lantmäteristyrelsen uttalar att en lagstiftning med så ingripande betydelse i jordfrågor som den föreslagna visserligen har nära samband med pågående utredningar såsom etableringsutredningen och jordbruksutredningen men att de olägenheter, som till äventyrs kan uppkomma av en delreform, lätt kan elimineras genom jämkningar i anslutning till sedermera beslutade lagstiftningsåtgärder. Statens jordbruksnämnd förutsätter att de nya reglerna om jordförvärv inte skall minska möjligheterna att beakta bl. a. de beredskapspolitiska intressena (livsmedelsberedskapen) dels i den fortlöpande tillämpningen, dels i samband med ett ställningstagande till jordbruksutredningens och etableringsutredningens blivande förslag.

Vad särskilt beträffar sambandet med jordbruksutredningen uttalar länsstyrelsen i Västernorrlands län att det i och för sig hade varit önskvärt, att utredningen framlagt sitt betänkande samtidigt, men länsstyrelsen finner de nu föreslagna ändringarna inte vara större än att de motiveras av omdaningsprocessen i svenskt jordbruk och skogsbruk. LO finner den föreslagna lagstiftningen i sina huvuddrag väl förenlig med en progressiv rationaliseringspolitik, något som LO förutsätter bli fallet också med jordbruksutredningens huvudförslag. Eventuella ändringar i anledning av sistnämnda förslag kan därför göras i efterhand. Skogsstyrelsen föredrar en samlad bedömning grundad på jordlagsutredningens förslag och jordbruksutredningens jordpolitiska ställningstaganden. Styrelsen uttalar emellertid att den nödgas konstatera att jordbruksutredningen ännu inte tagit upp denna som det förefaller centrala punkt i dess program. Styrelsen hade således, tillägger den, helst sett att jordbruksutredningen, förstärkt med allsidig skoglig expertis, först fått framlägga sitt jordbrukspolitiska program men finner det samtidigt klart att det nuvarande osäkerhetstillståndet på området inte får dra ut på tiden. SACO ifrågasätter om inte jordbruksutredningens förslag borde avvaktas.

Vissa remissinstanser anser, att någon olägenhet av betydelse inte kan förväntas av ett uppskov med den föreslagna lagstiftningen, och hemställer att gällande jordförvärvslag prolongeras och bolagsförbudslagen bibehålls oförändrad intill dess ställning kan tas till jordbruksutredningens blivande förslag. Denna uppfattning har länsstyrelserna i Kalmar och Älvsborgs län, den del av 1960 års jordbruksutredning som motsätter sig förslaget, RLF m. fl. samt Svenska landstingsförbundet. Sistnämnda förbund upp-

ställer dock som en förutsättning att jordbruksutredningens betänkande kommer snart.

I några remissvar framhålls som skäl för uppskov att villkoren för och konsekvenserna av en eventuell svensk anslutning till den gemensamma marknaden borde klarna innan en ny förvärvslagstiftning genomförs. Så anser *kommerskollegium, länsstyrelsen i Kalmar län* samt *RLF m. fl.*

Etableringsutredningen motsätter sig inte att jordförvärvslagstiftningen ändras utan att resultatet av utredningens arbete avvaktas. Det torde enligt utredningen i och för sig inte vara möjligt att med någon större grad av säkerhet uttala sig om, hur stor sannolikheten är för att frågan om vidgad utländsk etableringsrätt här i landet kan komma att aktualiseras inom en någorlunda näraliggande framtid eller hur omfattande ändringar i våra nu gällande regler på detta område som i så fall kan bli aktuella. *Kooperativa förbundets styrelse* finner att läget beträffande vårt lands anslutning till den europeiska ekonomiska gemenskapen under de sista två åren undergått så djupgående förändringar, att vägande skäl att för vår del uppskjuta lösningen av frågan om ny jordförvärvslagstiftning inte längre torde förefinnas.

Enligt den uppfattning inom 1960 års jordbruksutredning, som motsätter sig förslaget, medför detta risker för att utvecklingen mot en effektiv företagsstruktur blockeras av icke rationella förvärv. Dessa farhågor gäller särskilt förvärv från utländska intressen.

Frågan om Sveriges eventuella anslutning till EEC har föranlett några remissorgan att uttala den förutsättningen att utlänningsförbudslagen alltjämt får gälla. Så gör *länsstyrelsen i Norrbottens län* samt *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, vilken därvid tillägger att en omprövning för slopande av denna lag i samband med en svensk anslutning till en större europeisk marknad bör anstå till dess den framtida jordbruks- och skogspolitiken här i landet blivit klarlagd. En uppgörelse om Sveriges inträde i den gemensamma marknaden synes även LO ligga så fjärran och med säkerhet komma att innehålla så många nu okända moment på etableringsrättens område, att det knappast kan vara möjligt att nu föregripa den med någon form av lagstiftning med syfte att förbättra utgångsläget för förhandlingarna. Snarare torde lagstiftningen få anpassas till uppgörelsens innehåll i efterhand. LO anser därför att förvärvsrätten i avvaktan på resultatet av dylika förhandlingar liksom hittills bör inskränkas till svenska rättssubjekt.

Etableringsutredningen hävdar i denna fråga följande mening.

Det är angeläget att man redan nu vid utformningen av en ny jordförvärvslag inte bortser från de etableringsrättsliga aspekterna utan tvärtom så långt möjligt beaktar även de konsekvenser som skulle uppstå, om utlänningsförbudslagen i en framtid skulle komma att helt eller delvis upp-

hävas och bestämmelserna i den nya lagen följaktligen blir tillämpliga även på utländska rättssubjekts förvärv av jord och skog.

Från den utgångspunkt utredningen har att anlägga ter det sig naturligt att en huvuduppgift för en jordförvärvslagstiftning av generell karaktär bör vara att utgöra ett instrument för att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av de naturtillgångar, som jord och skog utgör, oberoende av om markens ägare är svenskt eller utländskt rättssubjekt. För att kunna fullgöra denna uppgift måste lagen kunna fungera som ett effektivt medel för att främja en teknisk och ekonomisk rationalisering av jordbruket och skogsbruket samt skapa vissa garantier för ett effektivt utnyttjande av markens avkastningsförmåga.

Dessa synpunkter har, säger utredningen, även kommit till uttryck i promemorian ehuru på ett inte helt tillfredsställande sätt, vilket anges sammanhängande med den föreslagna lagens konstruktion.

Kommerskollegium anför.

Det ligger nära till hands att anta att vårt land ej kan ansluta sig till europamarknaden utan att utlänningsförbudslagen upphävs eller ändras därhän att den ej gäller förvärv av medborgare eller företag i land som är anslutet till marknaden. Såvitt kollegium kan bedöma, skulle dock vårt lands rörelsefrihet gentemot ifrågavarande utländska intressen kunna i önskvärd mån bevaras utan att därför diskriminering kunde sägas föreligga, nämligen om bolagsförbuds- och jordförvärvslagstiftningen i huvudsak behöll sin nuvarande utformning. Det synes kollegium möjligt att inom ramen för nuvarande lagstiftning genomföra en tillståndsgivning som är tillräckligt liberal för att de önskemål, vilka ligger bakom de gjorda förslagen, i rimlig utsträckning skall kunna tillgodoses.

Möjligheten till utländska aktieköp i svenska bolag och konsekvenserna därav bör föranleda ytterligare överväganden enligt *RLF m. fl.*, som yttrar.

Tillgången till skoglig råvara i Västeuropa kännetecknas redan i dag av knapphet, och konsumtionsutvecklingen visar entydigt på en påtaglig underskottssituation inom området redan om några år. Dessa förhållanden måste i stigande omfattning skärpa förädlingsindustriens strävanden att genom integration med råvaruproducerande företag säkra sin försörjning och konkurrenskraft på längre sikt.

Även av rent företagsekonomiska och marknadsmässiga skäl är att förutse att den integrationsprocess, som inletts mellan nordiska skogsindustri-företag och kontinentala och engelska förädlings- och distributionsföretag, kommer att öka i omfattning. Förutsättningarna för en sådan integration blir i längden beroende av i vilken omfattning aktier i svenska skogsindustri-företag kan förvärfvas av utländska ägare. Inköpen i sådana företag måste antas komma att bli den helt dominerande formen för att säkra tillgång till den svenska skogliga råvarubasen.

Skogsindustriernas Samarbetsutskott och *Sveriges Industriförbund* anser, att lagförslaget beaktat farhågorna för utländska förvärv, och fäster uppmärksamheten vid att de i förslaget intagna bestämmelserna i denna del om förvärvstillstånd förutsätter, att förvärvaren här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- och skogs-

produkter, samt vid att lagen innehåller skydd mot spekulativa förvärv. För övrigt konstateras att oavsett den nu föreslagna lagstiftningen den ifrågasatt problematiken i allt väsentligt föreligger redan som en följd av det nuvarande bolagsinnehavet av skogsmark.

Några remissinstanser, som inte motsätter sig att lagförslaget genomförs nu, förordar att lagen görs tidsbegränsad. Så gör *Svea hovrätt och hovrätten för Nedre Norrland*, som menar att lagen sannolikt måste omprövas inom relativt kort tid. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* föreslår på liknande grunder en tidsbegränsning till tre år. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* ifrågasätter — med hänsyn till de erinringar som från andra håll riktats mot att bolag skulle få rätt att förvärva skogsmark utan att avstå enklaver — om inte lagen bör begränsas till att gälla förslagsvis fem år och därefter omprövas med stöd av vunna erfarenheter.

Förslagets inverkan på konkurrensförhållandena inom näringslivet har berörts av flera remissorgan.

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor anför.

De föreslagna uppmjukningarna i jordförvärvslagstiftningen måste hälsas med tillfredsställelse ur konkurrenssynpunkt. Ur allmän synpunkt får nämligen den rationalisering inom näringslivet, som redan skett och som fortsättningsvis kan förutsättas ske i en miljö där de ekonomiska krafterna har så fritt spelrum som möjligt, anses gynnsam. I jämförelse med den utveckling, som under konkurrens ägt rum inom stora delar av näringslivet i övrigt, har den företagsamhet inom jordbruket, som omhändertas av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, utvecklats i en från konkurrens tämligen skyddad miljö. Sedan denna föreningsrörelse kommit att eftersträva integration mellan råvaruframställning, förädling och distribution beträffande jordbruksprodukter och denna strävan lett till att föreningsrörelsen numera i stor omfattning äger även förädlings- och distributionsföretag, har det förhållandet uppkommit att livsmedelsindustrien och fodermedelsindustrien för sin råvaruförsörjning ofta är beroende av sin kanske huvudsaklige konkurrent. Ett sådant förhållande måste anses vara otillfredsställande. Ämbetet saknar icke exempel på att detta hämmat eller satt konkurrensen ur spel. Det är därför angeläget att företag, som behöver jordbruk som råvarubas, får möjlighet att förvärva sådana.

Liknande synpunkter gör sig, tillägger ämbetet, gällande beträffande skogen sedan skogsägareföreningarna alltmer börjat driva skogsindustrier.

Samma mening uttalas av *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*, som tillfogar att bestämmelserna i gällande lagstiftning alltför länge utgjort en allvarlig diskriminering av den enskilda handeln och industrien till förmån för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. *Kooperativa förbundets styrelse* framhåller att för självständiga industriella aktioner av konsumentkooperationen gentemot monopolistiska tendenser i näringslivet kan erfordras tillgång till fri tillförsel av råvaror där så behövs genom egna råvaruproduktionsföretag.

Positiva verkningar på konkurrensförhållandena inom berörda näringsgrenar väntas även av *Sveriges Industriförbund*, *Sveriges Grossistförbund* och *TCO*.

Den parallell, som dras med jord- och skogsbrukets föreningsrörelse, är i detta sammanhang missvisande anser *RLF m. fl.*, som anför.

Syftet med samverkan inom föreningsrörelsen är att den enskilda medlemmen skall få en så god lönsamhet som möjligt för sitt eget företag. Samtidigt bibehålls emellertid ett konkurrensmoment mellan de enskilda jord- och skogsbruksföretagen. Det är alltså fel att hävda, att den enskilde jord- eller skogsbrukaren genom medlemskap i de olika ekonomiska föreningarna genomfört en ekonomisk integration jämförbar med den som uppstår, när t. ex. en enskild livsmedelsindustri kombineras med omfattande jordbruksproduktion eller en skogsindustri med eget skogsinnehav.

I fråga om de föreslagna lagreglernas inverkan på fastighetspriserna befarar *lantbruksstyrelsen* att det på grund av konkurrens bl. a. från fritidsintressen blir kännbara verkningar i betydande områden kring större befolkningscentra, i kustbygderna, i närheten av sjöar och vattendrag samt i de trakter som har fjällregionerna inom räckhåll. I de egentliga jordbruksområdena blir den prishöjande effekten sannolikt i allmänhet inte så stark, med reservation dock för områden kring storstäderna. Styrelsen meddelar att lantbruksnämnderna i yttranden till styrelsen över departementsförslaget anfört farhågor för att det kan komma att bli betydligt svårare att köpa tillskottsmark till priser som är rimliga i förhållande till markens värde ur jordbruks- och skogsbrukssynpunkt. Styrelsen säger sammanfattningsvis att anledning finns att i stora områden räkna med en prisnivå, som ligger över det avkastningsvärde varmed jordbrukare och andra näringsutövare måste kalkylera. Liknande bedömning av förslagets inverkan görs av *länsstyrelserna i Kalmar och Älvsborgs län*.

En generell markprisstegring väntar sig även *Svenska Lantarbetareförbundet* och *RLF m. fl.* I den mån gällande förvärvslagstiftning haft en prisdämpande effekt och därigenom ökat möjligheterna för dem, som avser att ägna sig åt jordbruk och skogsbruk, att köpa mark för överkomliga priser har den också enligt *RLF m. fl.* haft en gynnsam verkan.

Statens jordbruksnämnd betvivlar att förslaget medför någon generell höjning av markpriserna vare sig för egentlig jordbruksjord eller beträffande kategorien stora och särskilt kapitalkrävande jordbruksegendomar. I viss mån antar nämnden detsamma även beträffande de enligt förslaget mera lättåtkomliga svaga jordbruken. En liknande uppfattning har *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*, som tillägger att de i promemorian antydda och i lagförslagets utformning beaktade farhågorna för spekulationsköp av jordbruksfastigheter är orealistiska. Efterfrågan på jordbruksfastigheter torde nämligen knappast bli av sådan omfattning, att köpare är villiga att betala priser som inte står i rimligt förhållande till avkastningen. Vidare kommer de förvärv, som kan

förutses för handeln och livsmedelsindustriens del, under alla förhållanden att arealmässigt bli ytterst blygsamma i förhållande till den totala jordbruksarealen. Liknande mening om prisutvecklingen har *Kooperativa förbundets styrelse*, som tillfogar att den höjning av jordvärdena, som eventuellt kan uppstå till följd av den ökade friheten på fastighetsmarknadens berörda områden, i allt väsentligt torde komma att hänföra sig till att den genom jordförvärvslagen och bolagsförbudslagen strängt åtsnörda marknaden lagt hinder i vägen för säljarna att fullt tillgodogöra sig markvärdet. Styrelsen uttalar att lagförslaget innefattar hållbara garantier mot en spekulativ jordvärdestegring.

RLF m. fl. väntar att det troligaste resultatet av ett genomförande av promemorieförslaget generellt sett blir en uppjustering även av prisnivån för skogsbruksfastigheter. Inom vissa områden — där skogsindustrieföretag kommer att uppträda som dominerande köpare — är det dock tänkbart, att prisnivån i stället sjunker. Om ett ägareföretags dominans ökar inom en region, når man nämligen, anser förbunden, så småningom ett läge där konkurrensen om kvarvarande enskilt ägda fastigheter upphör.

Skogsindustriernas Samarbetsutskott anser liksom *Sveriges Industriförbund* att den nuvarande lagstiftningen utan tvekan verksamt bidragit till att behålla skogsmark i icke aktiva brukares hand, främst beroende på den konstlade prishöjning som uppstått genom monopoliseringen av handeln med skog. Det nya lagförslaget kan väntas medföra en förändring till det bättre i detta hänseende och på så sätt medverka till att tidigare »låst» skogsmark kommer i handeln. Någon kraftigare prisuppgång bör man dock, säger nämnda remissinstanser, inte räkna med. Farhågorna för att förädlingsindustriens ökade möjligheter att förvärva fastigheter skulle komma att driva upp priserna är, såvitt angår skogsindustrien, obefogade. I sammanhanget tilläggs att det under senare tid skett en påtaglig utjämning mellan de av lantbruksnämnderna och skogsindustrierna erbjudna priserna. För dagen torde därför inte någon nämnvärd avvikelse föreligga mellan de värderingsnormer, som lantbruksnämnderna resp. det enskilda större skogsbruket tillämpar. En sund marknadsmässig anpassning av priserna till rådande ekonomiska läge är, anser dessa remissinstanser, den bästa utvecklingen för alla parter.

Domänstyrelsen menar att den prisuppgång, som på sina håll befarats för särskilt skogsfastigheter, knappast är någon nackdel samt anför.

Vid fri fastighetsmarknad med stora utbud bestämmer köparen prisnivån på grundval av det värde han tillmäter fastigheten i sin hand. Genom jordförvärvslagen och bolagsförbudslagen har denna mekanism satts ur funktion, huvudsakligen på grund av statsmakternas hänsyn till jordbruksnäringsen och dess rationaliseringsbehov. Om skogsvärdena med hjälp av en regleringsmekanism, som uppbyggts för andra syften, allmänt hålls nere vid en nivå, som hittills ansetts lämplig för skogskomplettering till jordbruk, kan skadeverkningar uppstå för skogsnäringsen genom slappare eko-

nomisk drift. Om en prisstegring på skogsfastigheter skulle inträffa när marknaden och prisbildningen blir friare, skulle det för övrigt visa att jordägare genom förbudslagarnas verkningar tidigare berövats en del av sitt kapital.

Kooperativa förbundets styrelse förmodar att, i den mån den från skogsindustrien friställda arbetskraften blivit kvar på sina jordbruk, detta säkerligen föranletts av att man till följd av förvärvslagstiftningen inte kunnat avyttra sina fastigheter till tillfredsställande pris.

Lantbruksstyrelsen erinrar om att statistiken över antalet handlagda ärenden enligt jordförvärvslagen tyder på att den årliga omsättningen av jordbruksfastigheter varierat endast obetydligt under de senaste tio åren. Erfarenheterna hittills visar bl. a. att det ofta går trögt att få ut övergivna brukningsenheter i marknaden. En liberalisering av förvärvslagstiftningen, som ger ökad köparkrets och stigande priser, bör öka benägenheten att sälja. Det är dock, tillägger styrelsen, sannolikt att fastigheter, som då förvärvas av bolag eller för fritidsändamål, endast i ringa utsträckning kommer att ånyo utbjudas till försäljning.

Någon höjning av priserna på jordbruks- eller skogsprodukter torde enligt *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* inte behöva befaras. Den kostnadsökning, som kan bli följden av en eventuell markprisstegring, lär nämligen mer än väl komma att uppvägas av rationaliseringsvinster, vilka enligt ämbetet på grund av ökade konkurrensmöjligheter prismässigt kan förväntas slå igenom i konsumentledet. *TCO*, som anser det osannolikt att de stora företagen inom livsmedelsförädling och livsmedelsdistribution nämnvärt skall komma att konkurrera om gårdar av typ familj jordbruk, räknar med att en uppmjukning av jordförvärvslagen kommer att bli märkbar för flertalet jordbrukare främst genom ökad konkurrens på pris- och kvalitetssidan i fråga om jordbruksprodukter.

I några remissyttranden uppmärksammas de återverkningar på befolkning- och lokaliseringsförhållandena som förslaget kan medföra. *Kooperativa förbundets styrelse* erinrar om att jordförvärvslagstiftningen hittills varit ett hjälpmedel för åstadkommande av mindre jordbruk av familjetyp och ifrågasätter om inte detta påskyndat arbetskraftens överflyttning till industriella och andra utanför jordbruket liggande sysselsättningar i stället för att kvarhålla och trygga sysselsättningen för jordbrukets arbetskraft. Genom sin inverkan på rationaliseringsprocessen inom jordbruk och skogsbruk kommer den föreslagna reformen att lämna positiva bidrag till lösningen av våra betydelsefulla folkomflyttnings- och lokaliseringsproblem. Den kommer enligt styrelsen att främja en sådan fördelning av arbetstillgång mellan jordbruk och industri, som ger ökade utsikter till bättre utkomst och en fortgående höjning av levnadsstandard-

den på bägge håll. TCO finner utvecklingen av ett alternativt användningsområde i form av fritidsbosättning för icke bärkraftiga jordbruksfastigheter vara önskvärd inte minst mot bakgrunden av avfolkningsproblemen.

Lantbruksstyrelsen anför att genom en liberalisering av bolagsförvärven kommer industri- och storskogsbruket att dominera i åtskilliga skogsbetonade bygder och medverka till att antalet där bosatta och verksamma personer minskar särskilt i Norrlands skogsbygder. Skogsarbetskraften torde komma att mer samlas till tätorter. Samtidigt är en överflyttning till andra bygder att vänta. Detta återverkar på väsentliga samhällsintressen. Det blir därför angeläget att samordna strukturrationaliseringen med olika åtgärder för att lösa omställningsfrågor för de berörda människorna.

Negativa följder i detta hänseende befarar RLF m. fl., som uttalar att med den allmänt omfattade syn på driftsformer och arbetskraftsbehov, som nu präglar storskogsbruket, en större förskjutning mot egentligt storskogsbruk, särskilt i Norrland och vissa delar av Svealand, kan väntas starkt påskynda den redan pågående avfolkningen av landsbygd och mindre tätorter. Förbunden anser att det råder ett så nära samband mellan de spörsmål som här avhandlas och den aktivering av lokaliseringspolitiken, som i annat sammanhang är föremål för statsmakternas behandling, att ytterligare överväganden måste göras.

Rörande förslagets återverkningar på olika planeringsfrågor beträffande mark för angelägna ändamål av skilda slag — tätortsutveckling, fritidsbebyggelse och rekreation, naturvård m. m. — föreslår lantbruksstyrelsen att hithörande spörsmål blir föremål för särskild utredning. Lantmäteristyrelsen framhåller att den nuvarande bolagsförbudslagen inte kommit att i väsentlig utsträckning tillämpas på fall, som i första hand avsett jordbrukets problem, utan blivit en allmän markanvändningslag för prövning av frågor om marks lämplighet för andra ändamål och därvid även i viss utsträckning om företrädet mellan tilltänkta köpare. För kommuners skyldigheter i fråga om bostadsförsörjning och bebyggelseplanläggning samt länsstyrelsernas och kommunernas handhavande av naturvårdsintressena har lagen en viktig samhällsplanerande funktion, som bör få fortsätta. Promemorieförslaget bör enligt styrelsen därför kompletteras i fråga om val eller konstruktion av myndigheter beträffande förvärv där sökanden uppger andra markanvändningsändamål än jordbruk och skogsbruk. Samma spörsmål berörs av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som med hänvisning till negativa erfarenheter inom länet uttalar.

Det är mycket angeläget att de jordbruksegendomar, som efter nedläggandet av jordbruksdriften säljs för fritidsbebyggelse, förvärvas av lämpliga rättssubjekt samt att frågorna om förvärvstillstånd underkastas en noggrann prövning, så att exploateringen kan ske under hänsynstagande till bl. a. naturvårdsintressen och allmänna lokaliseringspunkter. I fråga om tätbebyggelse är det i många fall viktigt att samexploatering åger rum mellan flera jordägare, så att tätbebyggelsen kan förses med nöd-

vändig tillgång till bad, båtplatser, strövområden m. m. utan att vissa jordägare blir ekonomiskt lidande.

Ytterligare utredning om förslagets inverkan bl. a. i socialt och samhällsekonomiskt avseende efterlyses av *kommerskollegium*, *länsstyrelserna i Kalmar, Malmöhus och Älvsborgs län* samt *RLF m. fl.*

Särskilda förhållanden inom skogsbruket

Flera remissinstanser uppehåller sig vid frågan om förslagets inverkan på den s. k. ägarekategorifördelningen inom skogsbruket. *Skogsindustriernas Samarbetsutskott* och *Sveriges Industriförbund* finner det föga sannolikt att den nya lagstiftningen skulle kunna medföra en mera avsevärd förskjutning av ägarefördelningen. *Sveriges Skogsägareförbund* påpekar i detta sammanhang, att en icke obetydlig förskjutning i ägarebalansen mellan de olika ägaregrupperna inträtt under den tid den nuvarande bolagsförbudslagen varit i kraft, och anför.

Den bolagsägda skogsmarken har alltsedan år 1925 successivt minskat under det att främst statens men även böndernas skogsinnehav ökat. Uttryckt i absoluta tal uppgår denna reduktion av bolagens skogsmarker till över 350 000 ha produktiv skogsmark. Därtill kommer att stora skogsmarker av bolagskaraktär under senare år indirekt övergått i bondehänder genom att skogsägareföreningarna i vissa landsändar köpt hela eller delar av skogsbolag. Resultatet av den omfördelning av skogsmarken, som de facto inträtt efter år 1925, innebär att bolagen — om ägarebalansen från nämnda år skulle återställas — borde tillföras ca 400 000 ha. Med de priser, som skogsmark och därpå växande skog i dag betingar, och med den knapphet, som f. n. råder på kapital, torde det ta lång tid för bolagen att återställa 1925 års andel i den totala skogsmarksarealen.

Om regleringen av bolags och icke jordbrukares inköp sker i enlighet med vad som ur samhällelig synpunkt bedöms vara det bästa utnyttjandet av jord och skogsmark torde förslaget enligt *domänstyrelsen* komma att leda till att ganska stora områden, som hittills varit förbehållna bonde-skogsbruket, successivt övergår till storskogsbruket. Styrelsen tillägger att några doktrinära synpunkter på skogsmarkens hittillsvarande fördelning på olika befolkningsgrupper i detta sammanhang ej får tillmätas betydelse. *Skogsstyrelsen* finner att en inte obetydlig liberalisering av bolagens rätt till fastighetsförvärv bör kunna genomföras utan att skyddet för den i verklig mening jordbrukande befolkningen nämnvärt försvagas. En viss ändring av ägarebalansen inom svenskt skogsbruk måste bli följd, och den bör, tillägger styrelsen, också accepteras. En förskjutning i den relativa fördelningen av skogsmarken mot en ökad andel storskogsbruk på bekostnad av småskogsbruket accepteras även av *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Svenska Skogsarbetareförbundet anser att, även om en viss förskjutning i ägarebalansen kan komma att ske, den sannolikt inte blir av någon väsent-

lig betydelse. Det är, fortsätter förbundet, alltför stora kapital som erfordras för att större förändringar skall kunna ske. Jordbrukets yttre rationalisering har fört med sig en betydande minskning av antalet yrkesverksamma inom näringen. Att under sådana omständigheter och med vetskap om att allt mer enskilt skogsbruk drivs utan samband med jordbruk även i fortsättningen söka bevara ägarebalansen oförändrad, ter sig för förbundet orimligt.

Ägarebalansen har liksom den s. k. intressearronderingen reglerats genom det på bolagsförbudslagen grundade kompensationsförordningen. Förslagets följder härvidlag diskuteras av *lantbruksstyrelsen*.

I syfte att åstadkomma tillräckligt stora behandlingsytor inom skogsbruket är det angeläget att genomföra en omgruppering även över stora avstånd, så att olika skogsägare kan samla sina innehav traktvis. En sådan omarronderingsform med regional räckvidd brukar kallas intressearrondering. Den karakteriseras av att den syftar icke blott att samla innehaven till färre men större skogsbruksenheter utan även till tyngdpunktsförskjutningar till sådana områden, där varje ägare har största möjligheten att utnyttja sina speciella resurser. Ur flera synpunkter är det angeläget att åstadkomma en lämplig avvägning i fråga om grupperingen av de marker, som tillhör storskogsbruket och privatskogsbruket. För det enskilda mindre skogsbruket är det en nyckelfråga att få skogsinnehaven lokaliserade i nära anslutning till jordbruken och jordbruksbebyggelsen. En intressearrondering förutsätter som underlag en grovbedömning av sannolika utvecklingslinjer och att samförstånd i stora drag nås mellan olika intressen. En betydande verksamhet med sådan inriktning har utvecklats i ett flertal län och även över länsgränserna. Erfarenheterna är klart positiva.

Vid intressearrondering kommer sambandet mellan strukturrationalisering i skogsmarken och skogsbrukets arbetskraftsdispositioner samt lokaliseringen av dess arbetskraft ofta i förgrunden. Planeringen för långsiktig avvägning av arbetskraften såväl inom storskogsbruket som inom privatskogsbruket underlättas och får en fastare grund allteftersom omgrupperingen genomförs. Meningen är ofta att skogskomplex av måttlig storlek bör bildas. De stora skogsföretagen vill vanligen av företagsekonomiska och andra skäl ha sina innehav grupperade i flera områden och företrädare för kommuner och ortsintressen i övrigt vill gärna ha flera olika företag etablerade inom sina områden.

Styrelsen finner det utomordentligt viktigt, att lämplig intressearrondering främjas, och anser att det fordras kompletteringar av förslaget för att så skall ske. Enligt styrelsens mening bör därvid en princip om bibehållen balans mellan ägarekategorier inte fasthållas och bolagsförbudslagens kompensationsystem inte heller finnas kvar. Skyldighet att i vissa fall lämna s. k. kompensationsmark bör dock enligt styrelsen kunna föreskrivas.

Lantmäteristyrelsen är klart positiv till promemoriaförslaget och anser att borttagandet av kompensationsprincipen medverkar till att den strukturrationaliseringsverksamhet, som bedrivs av lantmäteriet, i hög grad underlättas. *Skogsindustriernas Samarbetsutskott, Sveriges Industriförbund, Sveri-*

ges Skogsägareförbund och Svenska Skogsarbetareförbundet tillstyrker likaledes förslaget. Samarbetsutskottet påpekar att arealmässigt mer än 90 % av de arronderingshyten, som kommit till stånd enligt nuvarande bestämmelser, härrör från markhyten mellan domänverket och bolag samt mellan bolag inbördes. Omfattningen av den bytesverksamhet i arronderingssyfte, som förekommit mellan bondeskogsbruk och bolag, har däremot varit och är fortfarande blygsam. Utskottet fortsätter.

På en del håll har man från de enskildas och lantbruksnämndernas sida strävat efter en omarrondering, som skulle föra storskogsbruket längre bort från bygden. Med hänsyn till behovet att hålla en jämn och kontinuerlig sysselsättning har denna strävan inte kunnat biträdas av storskogsbruket. Med de möjligheter till komplettering av skogsinnehavet, som den föreslagna lagstiftningen ger de skogsägande bolagen, kommer enligt utskottets bedömande hittills föreliggande skäl för storskogsbruket att motsätta sig i och för sig motiverade arronderingsförvärv från jordbrukets sida att bortfalla. Enligt utskottets uppfattning finns därför inte fog för farhågor att den föreslagna lagstiftningen skulle försvåra eller minska intresset för arrondering till förmån för eljest naturliga brukningsenheter av rationell storlek i enskild hand.

Sveriges Skogsägareförbund anför.

Med de möjligheter till markförvärv, som det nya lagförslaget öppnar, kommer bolagen enligt förbundets uppfattning att i första hand inrikta sig på arronderingsförvärv i syfte att ernå större samlade skogskomplex. Om förslaget antas, kommer bolagen att bli mera benägna att sälja enstaka smärre skogsskiften som i vissa fall kan komma att behövas för att bilda rationella driftsenheter i jordbruksbygder. Förslaget är sålunda betydligt mera rationaliseringsvänligt än den nu gällande kompensationsregeln i bolagsförbudslagen.

Om med intressearrondering avses att mycket stora regioner skall reserveras för en viss ägarekategori, ställer sig *domänstyrelsen* kritisk härtill. En viss blandning av olika företagsformer är nämligen enligt styrelsens mening uteslutande fördelaktig för skogsbrukets utveckling på orten bl. a. genom ägarnas möjligheter att dra lärdom av varandras erfarenheter. Styrelsen har svårt att tro att bondeskogsbruket skulle vara okänsligt för sådan påverkan. Bortfaller kompensationskravet, finner styrelsen det visserligen inte osannolikt att ömsesidiga arronderingssträvanden för en tid kan komma att bromsas upp. Enligt styrelsens uppfattning kommer emellertid på sikt en vidgad markinköpsrätt även för bolagen att bli ett positivt inslag i strukturrationaliseringen och ett samtidigt verksamt och okonstlat medel för förstärkning av en lämplig intressearrondering.

Samma uppfattning uttalar *länsstyrelsen i Norrbottens län*, som också understryker vikten av att rationaliseringsverksamheten bedrivs med ett klart mål och efter en realistisk och väl genomtänkt plan, som kan bilda underlag för frivilliga förhandlingar i markfrågorna.

Farhågorna för att strävandena efter bättre arrondering skulle kunna

hämmas genom bortfall av kompensationskravet finner även *länsstyrelsen i Gävleborgs län* vara överdrivna. Även om bolagen i samband med köp inte tvingas avstå från redan innehavda enklaver, förefaller det länsstyrelsen osannolikt att innehavet av en enklav skulle tas som intäkt för en önskan att förvärva ett mindre, enklaven intilliggande område. Tendenser i den riktningen torde för övrigt kunna förhindras med stöd av 5 § i den föreslagna lagen.

Till dem som hyser farhågor av nämnda slag hör däremot *kammarkollegiet*, som berör departementspromemorians uttalande att i bondeskog insprängda bolagsinnehav sannolikt kan förväntas bli tillgängliga förr eller senare. Enligt kollegiets mening är det knappast antagligt att detta kommer att bli förhållandet i någon större omfattning, eftersom det normalt ter sig förmånligare för ett bolag att behålla dylika skogsskiften för att, när tillfälle erbjuds, komplettera dem genom förvärv av annan skogsmark. Kollegiet föreslår därför ett stadgande av innebörd att det för tillstånd enligt 4 § andra stycket punkten 4 i förslaget skall krävas att fånget finnes lämpligt även vid ett bedömande från allmän planeringssynpunkt. *Lantbruksstyrelsen* har samma uppfattning om de i jordbruksbygd insprängda bolagsinnehaven och finner en viss omprövning av förslaget i denna del nödvändig. Parallellt med att skogsinnehavet på sina håll ökas genom kompensationsfria förvärv bör tillses att i andra områden en utbytesverksamhet kan fortgå med samtidigt avstående av spridda innehav. Prövningsmyndigheten bör därför kunna ställa villkor att markägare som vill förvärva ytterligare mark — det må vara bolag, enskild person eller annan förvärvare — skall medverka till strukturrationalisering genom att i skälig utsträckning ställa mark till förfogande i utbyte. Även *statens jordbruksnämnd* finner lämpligt att den tillståndsprövande myndigheten, då starka rationaliseringsintressen eller andra allmänna intressen kräver det, kan uppställa avståendet av viss mark som villkor för bifall till förvärvsansökan. Eljest torde enligt nämnden en låsning av nuvarande splittrade läge eller en försämring i form av ökad geografisk blandning av innehavarekategorier i vissa fall kunna bli följden.

Att kompensationskyldighet i princip skall bibehållas, yrkas även av *länsstyrelserna i Kalmar, Älvsborgs och Västernorrlands län, RLF m. fl.* samt *Sveriges lantmätareförening*. Direkta farhågor för att förslaget kan komma att verka negativt på intressearronderingen uttalas därvid av länsstyrelsen i Kalmar län samt av RLF m. fl. som anför.

Förslaget motverkar den pågående såsom ytterst gynnsam betraktade intressearronderingen inom skogsbruket. I stället torde utvecklingen komma att gå mot en ökad ägoblandning. Flera olika skogsbolag — liksom över huvud taget företag med anknytning till trävaruhantering och statliga företag — kommer troligen att uppträda som konkurrenter i områden där enskilda jord- och skogsbruk bjuds ut. Ett genomförande av lagförslaget innebär en mycket stark stimulans för en mängd företag att

inom ramen för sina ekonomiska resurser så snabbt som möjligt säkra ett eget skogsinnehav och råvaruunderlag. Detta torde även gälla företag som helt saknar eller har obetydliga egna skogstillgångar. Man kan sålunda förvänta en hård kamp om uppdelningen av den skogliga råvarubasen, varvid i första hand en inmutning kommer att ske av enstaka fastigheter för vidare framtida förvärv. Förbunden delar sålunda inte den bedömning som gjorts på denna punkt i promemorian.

Vissa frågor rörande skogsvården berörs av länsstyrelsen i Norrbottens län, som framhåller att den föreslagna lagens syfte att främja skogsproduktionen bör förstärkas i samband med en omarbetning av skogsvårdslagen. Länsstyrelsen yttrar.

Skogsbrukets primära uppgift måste vara att producera och leverera virke till egna eller andras industrier och till annan konsumtion. På betydande arealer skogsmark tillvaratas i dag de naturliga möjligheterna på ett otillfredsställande sätt beroende på äganderättsförhållandena, ägarnas bristande intresse eller andra orsaker. Länsstyrelsen vill därför ifrågasätta, om icke åtgärder borde vidtas, som ger det allmänna möjligheter att ingripa för att förhindra att avvecklingen av skogsbestånd, som av olika anledningar icke innebär en rationell produktion, onödigt fördröjs. Det kan vara fråga om rest- och trasbestånd där de enskilda träden uppvisar en i och för sig godtagbar tillväxt men som på grund av otillräcklig slutenhet eller sammansättning i övrigt icke i tillfredsställande grad utnyttjar markens virkesproducerande förmåga. Eller det kan vara överåriga välslutna bestånd där den rena massaproduktionen är förhållandevis hög men som ej ger en skäligen förräntning. Bestämmelser med ovan skisserade syfte kan lämpligen utformas i samband med den förordade omarbetningen av skogsvårdslagen.

Åtgärder för att förmå skogsägare att avverka en skälig avkastningskvantitet påkallas även av *domänstyrelsen*. LO finner det angeläget att kravet på ett rationellt skogsbruk stöds genom en verkningsfull skogsvårdslagstiftning.

Förvävsreglerna i promemoriaförslagets 4 §

De huvudsakliga nyheterna i lagförslaget i förhållande till gällande jordförvärvslag är att finna i förslaget fjärde paragraf. De flesta remissorganen har i sina yttranden särskilt kommenterat förslaget i denna del.

Statens jordbruksnämnd, LO och flera andra remissorgan understryker betydelsen av att det enligt förslaget inte längre finns något stöd för att upprätthålla någon övre storleksgräns för sammanslagning av jordbruk. Samma uttalande gör *Kooperativa förbundets styrelse*, som därvid särskilt framhåller att möjligheten att anskaffa kapital för investeringar i rationaliseringsförbättrande syfte i allmänhet ökas med brukningsenhetens storlek och storleken av dess odlade eller odlingsbara jord.

Bestämmelserna i 4 § första stycket har föranlett *lantbruksstyrelsen* att betona betydelsen av de kombinerade jord- och skogsbruksföretagen. Styrelsen yttrar.

I bygder med vikande jordbruk och stark avflyttning blir skogsmark friställd från sambandet i företagsekonomiskt avseende med jordbruk. Om inte avfolkningen skall resultera i att samhällsekonomiska vådor uppstår, så är det i många bygder nödvändigt att trygga att de bättre jordbruksenheterna kan utvecklas och bestå som kombinerade jord- och skogsbruksföretag. Därför behöves skogstillgångar i närheten av sådana kärnor förbehållas bondeskogsbruket.

Styrelsen befarar, att skyddet för befintliga kombinerade jordbruk genom de föreslagna reglerna för bolagsförvärven kan bli för svagt, och anför.

Visserligen begränsas skogsindustribolags prioriterade ställning såtillvida att förvärvstillstånd kan vägras om särskilda skäl föreligger att inte godta fånget (4 § tredje stycket). I den allmänna motiveringen anges att ett sådant skäl kan vara att fastigheten på grund av ändamålsenlig kombination av jord och skog är speciellt lämpad för bestående bondebruk och inte anses kunna bli lika rationellt utnyttjad av bolaget. Ett avslag torde då förutsätta att prövningsmyndigheten visar att det blir ett mindre rationellt utnyttjande av resurserna om bolaget förvärvar enheten och införlivar skogen med sitt skogsbruk. Att över huvud taget finna en hållbar jämförelsegrund för sådan bedömning torde bli mycket vanskligt. Det senare ledet i motivuttalandet kan redan på grund härav leda till att antalet kombinerade jordbruk, som eljest kunde bestå och utvecklas, snabbt avtar.

Riktlinjen bör enligt styrelsen vara att förvärvstillstånd till sådana kombinerade brukningsenheter, som är eller med rimliga insatser kan bli ändamålsenliga, skall — så länge det ur allmän synpunkt är önskvärt att företagen bibehålls som särskilda enheter — i första hand förbehållas sådana personer som yrkesmässigt och varaktigt vill ägna sig åt jord- och skogsbruk på enheten. Nyssnämnda uttalande i departementspromemorian kritiseras på liknande skäl även av *statens jordbruksnämnd* och *RLF m. fl.*

Enligt *Svenska Lantarbetareförbundet* är behovet av skogskomplettering för ytterligare förstärkning av bärkraftiga jordbruksfastigheter ofta uppenbart. I dylikt fall finns ett lika stort integrationsbehov som för en förädlingsindustri att öka sin råvarubas. Utnyttjandet av jorden som produktionsfaktor mera kortsiktigt med jordbruksväxter och mera långsiktigt med skog i ett och samma företag skapar enligt förbundet en sund säsongutjämning för arbetskraften.

Flera remissorgan anser dock att förslaget ger tillräckliga garantier för att trygga tillgången till jord och skog för den jordbrukande befolkningen. Ett sådant omdöme fällt bl. a. av *länsstyrelsen i Gävleborgs län*. *Skogsindustriernas Samarbetsutskott* och *Sveriges Industriförbund* motsätter sig inte den föreslagna prioriteten för kombinerade jord- och skogsbruk men anser sig böra framhålla den fara för skogsbrukets rationella utveckling, som ligger i att i alltför stor utsträckning använda skog för att stötta upp ett icke bärkraftigt jordbruk. Förutsättningarna för att genom samdrift av jordbruk och skogsbruk nå ekonomiskt bättre resultat blir ju också allt mindre i fakt med att de båda näringarna var för sig kräver alltmer spe-

cialiserade brukningsmetoder och allt mer specialiserad arbetskraft. Bildandet av skogsbruksområden med gemensamma inköp av dyrbara maskiner och anställning av yrkesutbildade arbetare bekräftar enligt de nämnda remissorganen att så är fallet. Industriförbundet tillägger att i fråga om nära nog två tredjedelar av landets hela areal produktiv skogsmark skogsbruk bedrivs i enheter, inom vilka jordbruk i egentlig mening saknas eller intar en helt underordnad roll i den ekonomiska verksamheten, och att enligt vad erfarenheten visar den kombinerade företagsformen jordbruk-skogsbruk minskar i ekonomisk betydelse, en utveckling som kan väntas fortsätta. Även *LO* och *SACO* vänder sig mot ett kvarhållande av stödskogsbegreppet. *LO* finner det felaktigt att föreställa sig att ett orationellt jordbruk kan bli mer rationellt genom tillskott av skog. En sådan åtgärd kan inte möjliggöra rationellare produktionsmetoder vare sig inom växtodling eller husdjursskötsel. Därför bör komplettering av jordbruk med skog uppfattas som en rationaliseringsåtgärd och prioriteras endast när ett bärkraftigt jordbruk kan kompletteras med skog för att trygga viss vintersysselsättning för arbetskraften under sådana former att också ett rationellt skogsbruk kan garanteras. *Svenska Skogsarbetareförbundet* uttalar sig i samma riktning.

Frågan om möjligheterna att bilda fristående mindre skogsbruksföretag har tilldragit sig intresse på vissa håll. *Domänstyrelsen* erinrar om att ett mindre skogsbruk inte på samma sätt som ett jordbruk kan betraktas som en säker inkomstkälla och fortsätter.

Den som vill utnyttja hela sin arbetskraft i egen skog måste också göra en betydande kapitalinvestering. Med hänsyn till den numera erforderliga rationaliseringen måste förutsättas anskaffning eller inlejdning av maskiner eller ett nära sambruk med andra skogsfastigheter. Om skogsbrukaren som många andra skogsarbetare skulle byta sysselsättning har en irrationell skogsfastighet tillskapats förgäves. *Domänstyrelsen* delar därför den i departementspromemorian uttalade uppfattningen att särskilda åtgärder inte bör vidtas för prioritering av mindre skogsbruk, vars ägare antas bli sysselsatt inom egendomens skog.

Skogsstyrelsen säger sig förstå tveksamheten att mera allmänt understödja tillkomsten av privatägda skogsbruk men anser att förslaget går för långt i sin avvisande hållning. Styrelsen anmärker på att lagtexten ej ger uttryck åt att enskild person, som avser att yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt skogsbruk, kan påräkna förvärvstillstånd. Det saknas, fortsätter styrelsen, inte goda praktiska erfarenheter av mindre-medelstora rena skogsbruk som kan räknas till de bäst skötta skogsföretagen i en bygd. Inom vissa trakter bör ett framgångsrikt privatskogsbruk med en blandning av jord-skogsbruksföretag och rena skogsbruk kunna utvecklas. Styrelsen föreslår därför att slutet av första stycket i 4 § får lydelsen »... yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk eller skogsbruk på egendomen.»

För bygder, där strukturrationaliseringen medför en reducering av an-

talet fastigheter med jordbruksdrift och där som en följd härav skogsmark blir disponibel, bör man, anser även *länsstyrelsen i Norrbottens län*, hålla möjligheten öppen att skapa rena skogsbruksföretag av tillfredsställande storlek med syfte att producera och leverera virke till industrier eller annan konsumtion. Med sådana rena skogsföretag utan anknytning till vare sig jordbruk eller industri bör också inlandets sockenallmänningar vara jämställda i förvärvshänseende. *RLF m. fl.* anser likaledes att bildandet av relativt små skogsbruksföretag bör prioriteras. Förbunden framhåller att enskilda skogsbruksföretagares medlemskap i skogsbruksområden eller liknande måste betraktas som ett rationaliseringskriterium jämförbart med samlande av fastigheter i ett företags hand. Den samverkan, som sker på olika sätt inom ett skogsbruksområde, medger i princip en ur ekonomiska synpunkter lika rationell och välplanerad drift som den som kan ske inom andra företagsformers ram.

I flera remissyttranden berörs frågan om i vilken utsträckning man bör främja tillkomsten av *gemensamhetsskogar* eller andra former för samfällt privatskogsbruk. *Domänstyrelsen* delar den i promemorian uttryckta åsikten att någon prioritering av förvärv för bildande av gemensamhetsskog icke är motiverad samt tillägger att, om gemensamhetsskogar måste bildas, utgångspunkten samtidigt bör vara en lämplig arrondering. Sådana komplex bör åstadkommas genom sammanläggning av mindre fastigheter. Redan bärkraftiga enheter bör enligt styrelsen ej få tas i anspråk annat än då det är uteslutet att på annat sätt bilda erforderlig gemensamhetsskog. De skogsägande jordbrukarna har, anför *Kooperativa förbundets styrelse*, i viss omfattning börjat utnyttja sina skogslotter i s. k. skogssambruk. Detta finner styrelsen vara en ur samhällsekonomisk synpunkt riktig framtidstanke. Liksom all annan på kooperativa principer vilande verksamhet bör den emellertid arbeta inom den fria företagskonkurrensens ram. Styrelsen ansluter sig därför till uppfattningen att anledning inte finns att bereda skogssambruken särskild prioritet för förvärv.

Lantbruksstyrelsen har en något avvikande uppfattning. För att få en snabb strukturrationalisering till stånd såväl inom privatskogsbruket som inom storskogsbruket finner styrelsen angeläget att *alla* intressen, som är inriktade på att nå fram till rationella behandlingsenheter i skogsbruket, får möjligheter att verka vid sidan av varandra. Styrelsen är sålunda införstådd med att skogsbolagen bör kunna vidga sitt innehav totalt sett. Men styrelsen anser även önskvärt att de privata markägarna genom storleksrationalisering och utbyggd samverkan i förening åstadkommer välordnat skogsbruk i områden där skogen nu är uppsplittrad på småfastigheter. Det kan även, tillägger styrelsen, vara ett lämpligt alternativ att saluförd skogsmark förs in i rationellt skogsbruk genom att tillföras allmänningar, gemensamhetsskogar eller andra sammanslutningar som må visa sig lämpliga för kooperativ drift. *Skogsstyrelsen* uttalar sig i samma rikt-

ning och framhåller att erfarenheterna hittills av gemensamhetsskogar är för små för att nu motivera ett avståndstagande. Så anser även *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Gemensamhetsskogar är ofta, anser *RLF m. fl.*, ett utmärkt sysselsättningskomplement till brukningsenheter, som inte ger en fullgod årsysselsättning och där andra sysselsättningsmöjligheter utanför det egna jord- och skogsbruket ej finns eller snabbt minskar. Avstånden till gemensamhetsskogarna spelar en underordnad roll. Ofta erbjuder, enligt förbunden, skapandet av gemensamhetsskog den bästa lösningen för omhändertagande av ledigblivna skogsfastigheter. I all synnerhet gäller detta där skogsbruks- eller samverkansområden etablerats inom homogena brukningsområden. Förbunden anser vidare att en arbetskraftsintensiv driftsform i relativt sett mindre enheter och med lägre kapitalintensitet kan vara fullt konkurrenskraftig jämförd med mera kapitalintensiva stordriftsformer. Till detta kommer att smärre företag genom inbördes samverkan när det t. ex. gäller planering, arbetsledning, försäljning, skogsvårdande åtgärder, avverkning eller lämplig maskinanskaffning kan nå många av stordriftens fördelar på ett ur investerings- och kostnadssynpunkt lika gynnsamt sätt. Samverkanssträvandena inom skogsbruket är i dag starka och man har nått goda resultat. Det måste, tillägger förbunden, vara fördelaktigt att stödja de företag som med rimliga kapitalinsatser kan bjuda fullgoda sysselsättningsmöjligheter året runt.

De i 4 § andra stycket angivna undantagen från regeln i paragrafens första stycke har särskilt kommenterats i åtskilliga remissvar. Undantaget under punkten 1 har, såvitt avser företag inom livsmedelssektorn, uttryckligen tillstyrkts av *lantbruksstyrelsen*, *Kooperativa förbundets styrelse*, *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*, *Sveriges Industriförbund* och *Sveriges Grossistförbund*. De olägenheter, som genom de nya bestämmelserna kan tänkas uppkomma för jordbruket, förmodas redan på grund av förvärvens sannolikt ringa antal och den storlekstyp av jordbruk som här berörs bli starkt begränsade.

Såsom framgått av den tidigare redogörelsen för remissorganens bedömning i stort av lagförslaget, har undantaget under punkten 1 i fråga om skogsindustrien gillats av många remissinstanser. Kritiska mot förslaget även i denna del är dock *RLF m. fl.*, som menar, att om företags-ekonomiska fördelar kan vinnas vid en väsentligt utökad direktintegration mellan förädlingsindustri och skogsbruk, så kan dock en sådan integration — med den struktur och utveckling som präglar denna sektor av näringslivet inom vissa regioner — komma att helt eliminera konkurrensen om råvaran och leda till en faktisk monopolställning.

Skogsstyrelsen tillstyrker en klart vidgad förvärvsrätt för virkesförädlare bolag och andra rättssubjekt, som bedriver förädling av skogsprodukter, men ifrågasätter om man bör gå så långt som föreslagits i departe-

mentspromemorian. För vinnande av de syften, som under överblickbar tid är aktuella i fråga om strukturförbättring i skogsmarken, och vidgande av skogsindustriens råvarubas borde det enligt styrelsen vara till fyllest att nu ge skogsindustrien den friare förvärvsrätten inom vissa delar av landet, främst sådana bygder där man kan räkna med att jordbruket viker. *Domänstyrelsen* framhåller det som önskvärt ur allmänna och sociala synpunkter att integrationen skog-skogsindustri ej drivs alltför långt. Styrelsen anser det vara lämpligt att större, väl konsoliderade skogindustriföretag bereds möjligheter att förvärva skog för utökning av råvarubasen, och inte minst i arronderingssyfte.

Beträffande mindre skogsindustriföretag ställer sig *domänstyrelsen* och flera andra remissinstanser tveksamma. I fråga om företag, som förädlar endast en del av skogsavkastningen t. ex. mindre sågverk är, framhåller styrelsen, behovet av egen råvarutillgång mindre påfallande och stundom ekonomiskt oberättigat. Risken för hård skogshantering ligger nära och förutsättningarna för långsiktigt skogsbruk skulle ofta bli svaga. Vad som emellertid främst synes styrelsen tala mot fri förvärvsrätt för sådana företag är att deras förvärv kan omintetgöra arronderingssträvanden, t. ex. beträffande enklaver i större skogskomplex. Styrelsen tillägger att särskilt i Norrland uppehållandet av mindre skogsförädlingsföretag dock kan vara av sådan betydelse för orten att företagen inte bör förmenas att på vissa villkor inköpa skogsfastigheter för råvaruanskaffningen. Liknande uppfattning om de mindre företagen har *lantbruksstyrelsen*, som påpekar att utvecklingen redan nu visar att åtskilliga av dessa företag så småningom nödgas avveckla sin industriella verksamhet, varvid man får bolag som endast driver jord- eller skogsbruk.

LO och *Svenska Lantarbetareförbundet* förordar likaledes en restriktiv hållning gentemot småföretags skogsförvärv. *LO* anser därför att begreppet »skogsmark av någon betydenhet» i paragrafens sista stycke bör tolkas snävt.

Domänstyrelsen gör i anslutning till undantaget under punkten 1 reservation för vissa områden strax nedom kalvfjällen i Norrland och övre Dalarna samt inom andra delar av Norrlands höjdlägen. Här kräver skogen en långsiktig och varsam vård, om inte stora framtida värden skall sättas på spel såväl för skogsbruket som för naturvärden och fritidslivet. Enligt styrelsens bestämda uppfattning bör inom nämnda områden, där staten redan disponerar den övervägande delen, inga enskilda förvärv av skogsmark tillåtas. — Om ett bolag förvärvar fastighet i annan del av landet än där det har sin förädlingsverksamhet förlagd, kan detta enligt *domänstyrelsen* få icke önskvärda konsekvenser. Därför bör förvärvare, som driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av skogsprodukter, äga förvärvsprioritet endast beträffande skogsegendom belägen

inom företagens normala fångstområde. Styrelsen ifrågasätter vidare om den friare inköpsrätten bör tillkomma även annat företag än aktiebolag.

Kooperativa förbundets styrelse och *TCO* m. fl. gillar den lättnad som bereds åt förvärv av uppenbarligen icke bärkraftiga jordbruk genom undantaget under p u n k t e n 2. Förslaget godtas även av *LO*, som emellertid anser att det vore olyckligt för rationaliseringsarbetet om personer, som ej är jordbrukare, fick förvärva ofullständiga jordbruk i bestående jordbruksbygder därför att det för tillfället inte finns något intresse för att samman slå dem med andra jordbruk i grannskapet och rationaliseringsorganen inte har tillräckliga resurser i jordfonden för att lösa in dem. Därigenom skulle eljest gynnsamma rationaliseringslösningar kunna blockeras för oöverskådlig tid. Större jordinnehav för fritidsändamål i enskilda personers ägo synes *LO* knappast i och för sig vara något samhällsintresse. Därför bör uttryckligen anges den förutsättningen att jordbruksfastigheten i fråga inte heller efter sammanläggning med annan fastighet kan ge ägaren av den nybildade fastigheten tillfredsställande försörjning. *Statens jordbruksnämnd* framför ett liknande förslag. Andra remissorgan, däribland *lantbruksstyrelsen*, *RLF* m. fl. och *Svenska Lantarbetareförbundet*, betonar att ifrågasvarande undantag kommer att för allmän konkurrens frigöra inte endast de ur rationaliseringssynpunkt betydelselösa småfastigheterna utan även huvudparten av de fastigheter som är lämpliga att användas som tillskottsmark till bestående, utvecklingsbara enheter. För att hindra förvärv, som motverkar rationaliseringsprocessen, vill *lantbruksstyrelsen* kunna följa en restriktivare linje när det gäller fastigheter som är av väsentlig betydelse för rationaliseringsverksamheten. Prövningsmyndigheten bör ha möjlighet att vägra tillstånd om inte sökanden avstår från de delar av jordbruks- eller skogsmarken, som behövs för rationaliseringsändamål. Vid förvärv i exploaterings syfte bör enligt styrelsen förhandlingar kunna upptas för uppdelning av objektet för jordbruks- och exploateringsändamål.

Lantbruksstyrelsen bekräftar att undantaget under p u n k t e n 3 kodifierar en praxis som sedan länge rått vid tillämpningen av jordförvärvslagen beträffande enskilda personers förvärv. Transaktioner i syfte att föra över större jordbruks- eller kombinerade jordbruks- och skogsbruksföretag till särskilda för ändamålet bildade bolag anser dock styrelsen inte böra prioriteras. *Statens jordbruksnämnd* har motsvarande uppfattning och tillägger att i ett företag av sådan typ spekulationsintresset kan bli ganska utpräglat.

I fråga om undantaget under p u n k t e n 4 påpekar *lantbruksstyrelsen* att de friare förvärvsmöjligheterna beträffande tillskottsmark även gäller innehavare av småfastigheter. Det torde som regel vara lätt att i dylika fall bevisa att egendomen »vinner i ändamålsenlighet» även om den varken före eller efter förvärvet är eller kan bli en ändamålsenlig brukningsenhet. Be-

stämelsen bör därför enligt styrelsens mening skärpas så, att det skall krävas att den innehavda enheten genom tillskottsförvärvet väsentligt vinner i ändamålsenlighet.

Bestämmelserna i 4 § sista stycket godtas av flertalet remissinstanser, och bl. a. LO, som betonar vikten av att hindra marksplittring på alltför små företag, framhåller betydelsen av att denna inskränkning i förvärvsrätten upprätthålls. I några yttranden önskas att skyddet i denna del förstärks. Sålunda föreslår *lantbruksstyrelsen*, med hänvisning till betydelsen av lämplig intressearrondering och fortsatt möjlighet att kräva markkompensation, att skäl att vägra förvärvstillstånd skall anses föreligga inte bara, om fånget ej är ägnat att främja ett rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen, utan även när fånget inte är förenligt med strävandena att åstadkomma en på lång sikt god indelning i skogsbruksenheter. *Lantmäteristyrelsen* intar en närmast motsatt uppfattning. Enligt styrelsen kan nämligen storskogsbrukets företag väntas förvärva sin mark så, att på lång sikt splittring ej uppstår. Dessa företag har dessutom föga intresse att förvärva fastigheter där inägorna bör bestå.

Domänstyrelsen, som inte har något att invända mot fri förvärvsrätt för enskilda personer enligt andra stycket punkten 2, betonar att detta gäller under förutsättning att fastigheten ej utgör en enklav, som omfattar skogsmark av sådan storlek att en önskvärd arrondering av omgivande fastighet förhindras. Korrektivet häremot i paragrafens sista stycke bör därför enligt styrelsen utvidgas genom att orden »av någon betydenhet» utgår ur lagtexten.

Såsom särskilda skäl att icke godta ett privat förvärv av jordbruksfastighet synes *länsstyrelsen i Norrbottens län* vilja räkna även statliga eller kommunala intressen av fastighetsförvärv för samhällsutbyggande, friluftsliv och naturvård. I samma riktning uttalar sig *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*.

I flera remissvar berörs en särskild fråga rörande utformningen av bestämmelserna i 4 §. *Statens jordbruksnämnd* anser att tillämpningen av lagen underlättas om lagen får en positiv grundkonstruktion och mot bakgrunden av ett allmänt krav på förvärvstillstånd anger de fall i vilka en ansökan kan beviljas och de förutsättningar som skall vara uppfyllda för ett bifall. Det ankommer då på sökanden att visa att förutsättningarna för bifall är uppfyllda och icke — som enligt förslaget — på lantbruksnämnden att visa att förutsättningarna för vägran föreligger. Även *etableringsutredningen* uttalar sig i denna riktning. En i viss mån positiv konstruktion av paragrafen förordas vidare av *hovrätten för Nedre Norrland, kammarkollegiet, LO* samt den del av 1960 års *jordbruksutredning* som eljest godtar förslaget.

Kommerskollegium anser att den föreslagna lagtexten inte lämnar fasta hållpunkter för tillståndsgivningen. En oenhetlig praxis kan lätt uppkomma och ett i strid mot lagens anda beviljat tillstånd kommer att stå fast. Därigenom möjligen uppkommande skadeverkningar kan ej hindras, tillägger kollegium.

Vissa anslagsfrågor m. m.

De prishöjande konsekvenserna av förslaget visar sig enligt *lantbruksstyrelsen* inte bara genom den höjning av markprisnivån, som är att vänta, utan även däri att *lantbruksnämnderna* blir hänvisade att tillämpa 5 § och därmed påta sig inlösen skyldighet även i fall där förvärvstillstånd nu kan vägras enligt andra paragrafer. Det allmänna bör då vara berett att mer än nu avlasta överpriser som kan förekomma vid rationaliseringsköp. Ökade krav kommer att ställas på rationaliseringsanslaget för avskrivning av mellanskillnader. Enligt *lantbruksstyrelsens* mening utgör de samhällsekonomiska fördelarna av strukturrationaliseringen bärande motiv för sådana åtaganden från det allmännas sida. Samma uppfattning uttalas av *länsstyrelsen i Kalmar län*, *LO* och *Svenska Lantarbetareförbundet*. *RLF m. fl.* befarar att otillräckliga resurser kommer att tvinga *lantbruksnämnderna* att eftersätta rationaliseringskravet.

I fråga om promemorieförslagets inverkan på det statliga skogsmarksinnehavet räknar *domänstyrelsen* med skärpt konkurrens mellan olika ägarekategorier och ökade svårigheter att genomföra önskade förvärv. Om statsmakterna i likhet med *styrelsen* skulle finna att en strukturförskjutning mot större enheter bör främjas i skogsbrukets rationaliseringsprocess, kan staten enligt *styrelsen* inte undandra sig en aktiv medverkan genom rationella markinköp jämsides med andra gruppernas rationaliseringsförvärv. Markfondens medel kan då visa sig otillräckliga, varför man på längre sikt bör räkna med att ställa erforderliga medel till förfogande i statsbudgeten. Även *Svenska Skogsarbetareförbundet* anser det nödvändigt att pröva om inte statsskogsbruket bör ges bättre ekonomiska möjligheter att delta i konkurrensen om salubjudna skogsfastigheter än vad domänverkets markfond erbjuder.

Departementschefen

Begränsningar i rätten för bolag och andra juridiska personer att förvärva mark infördes i början av 1900-talet. Lagstiftningen härom fick sin i stort sett ännu gällande utformning år 1925 genom bolagsförbudslagen. Strax efter andra världskrigets slut infördes en reglering av fysiska perso-

ners förvärv av jord och skog genom en tidsbegränsad lagstiftning. F. n. gäller i detta hänseende 1955 års jordförvärvslag, vars giltighetstid förlängts två gånger, senast intill den 1 juli i år.

Frågan om en reformering av jordförvärvslagstiftningen har varit aktuell sedan slutet av 1950-talet. Den år 1958 tillkallade jordlagsutredningen framlade i augusti 1961 betänkande med förslag till åtskilliga ändringar i lagstiftningen. Vid betänkandet var fogade reservationer och särskilda yttranden som berör flera huvudfrågor. Betänkandet har remissbehandlats.

Med beaktande av bl. a. innehållet i jordlagsutredningens betänkande, de därvid fogade reservationerna och särskilda yttrandena samt remissvaren har inom jordbruksdepartementet under år 1964 upprättats en promemoria angående ny jordförvärvslag. I promemorian föreslås att 1925 års bolagsförbudslag och 1955 års jordförvärvslag ersätts med en ny jordförvärvslag. I förhållande till gällande lagar innebär promemorieförslaget en väsentlig uppmjukning av möjligheterna att förvärva jord och skog. Över promemorian har yttranden avgetts av ett stort antal myndigheter och organisationer.

De begränsningar i näringsfriheten, som jordförvärvslagstiftningen innebär, får inte motverka en ur samhällelig synpunkt sund utveckling av jordbruks- och skogsbruksnäringarna, utan lagstiftningen bör i stället utformas så, att den främjar en sådan utveckling. Därför krävs uppenbarligen att lagstiftningen fortlöpande anpassas till de aktuella förhållandena. Inte minst är detta påkallat av den dynamiska samhällsutvecklingen under efterkrigstiden, vilken starkt påverkat jordbruks- och skogsnäringarna.

I departementspromemorian har getts en kortfattad beskrivning av den omdaningsprocess som under de senaste åren pågått inom svenskt jordbruk och skogsbruk. För jordbrukets del är det mest utmärkande draget i denna process att antalet brukningsenheter minskar i snabb takt och att betydande arealer åker tas ur produktionen. Inom skogsbruket framträder starkast den fortlöpande mekaniseringen, vilken medför ändringar i driftsstrukturen och arbetskraftsbehovet. I promemorian har understrukits att denna utveckling med all sannolikhet kommer att fortsätta i ökad takt.

Vad i promemorian sägs om utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket vitsordas och understryks i de flesta remissyttrandena. Mot bakgrunden härav framhåller också ett stort antal remissinstanser med skärpa behovet av att reformera jordförvärvslagstiftningen. Till dessa hör bl. a. de myndigheter som närmast svarar för statens medverkan i jordbrukets och skogsbrukets rationalisering, nämligen lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och lantmäteristyrelsen. Det fåtal remissinstanser, som avstyrker den föreslagna lagstiftningen, medger samtidigt att den nuvarande inte är helt tidsenlig.

Det är uppenbart att utvecklingen på samhällslivets olika områden medfört att jordförvärvslagstiftningen i vissa hänseenden är föråldrad. Vad beträffar regleringen av juridiska personers förvärv har 40 år förflutit sedan bolagsförbudslagen utfärdades. Under lagens giltighetstid har inte endast

strukturen i det svenska näringslivet ändrats på ett genomgripande sätt utan även en omfattande befolkningsomflyttning skett från landsbygd till tätort. De sociala förhållandena i landet är också nu helt omgestaltade. Lagstiftningen om enskilda personers jordförvärv reviderades senast år 1955 men bygger fortfarande till väsentliga delar på uppfattningar vilkas bakgrund är förhållandena under och omedelbart efter andra världskriget. Sedan dess har bl. a. jordbrukets betydelse för sysselsättningen minskat starkt. År 1945 var sålunda 21 % av den förvärvsarbetsande befolkningen sysselsatt inom jordbruket, medan det nu rör sig om 8 à 9 %.

Till följd av att jordförvärvslagstiftningen blivit föråldrad är det, såsom konstaterats i departementspromemorian, svårt att tillämpa den med tillfredsställande resultat. Härigenom hämmas en ur ekonomisk synpunkt rationell användning av jord och skog. I vissa fall har det också visat sig vara svårt för jordbrukare att till skäligt pris finna avsättning för sin egendom bland förvärvsberättigade enskilda köpare. Detta tar sig uttryck bl. a. i att antalet hembud av fastigheter till såväl lantbruksnämnderna som domänverket ökar. Lantbruksnämndernas rationaliseringsreserv av jord och skog, som vid 1962 års utgång omfattade ca 2 000 fastigheter med ett taxeringsvärde av 48,7 milj. kr., har den 31 december 1964 ökat till ca 3 200 fastigheter med ett taxeringsvärde av 80,9 milj. kr.

Skälen för en omprövning av jordförvärvslagstiftningen framstår enligt min mening som utomordentligt starka. Att, såsom ifrågasatts i några remissyttranden, helt avskaffa lagstiftningen är dock av flera skäl ej tillrådligt. Det är sålunda inte förenligt med insatserna från statens sida till stöd för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering att frånhända myndigheterna möjlighet att hindra markförvärv som motverkar dessa insatser. Enligt min uppfattning är det också alltjämt nödvändigt att ha bestämmelser till skydd för etablering och vidareutveckling av sådana jordbruks- och skogsbruksföretag vilkas tillkomst staten enligt gällande jordpolitiska riktlinjer ekonomiskt stöder. Även i övrigt finner jag skäl tala för att företagare, som på ett ur samhällets synpunkter rationellt sätt kan tillgodogöra sig jordbruks- och skogsprodukter, får ett visst företräde till förvärv av jord och skog. Å andra sidan måste, såsom lantbruksstyrelsen betonar i sitt remissyttrande, en grundsats för lagstiftningen vara att förvärvshinder bör uppställas endast om och i den mån det behövs med hänsyn till ett samhällsintresse av betydande styrka.

Vad jag nu sagt leder till att en rad olika intressen måste vägas mot varandra vid utformningen av lagstiftningen och att det måste finnas utrymme att vid tillämpningen ta hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall. Det i departementspromemorian framlagda förslaget innehåller en regel enligt vilken tillstånd till markförvärv alltid skall kunna vägras om marken behövs för att underlätta tillkomsten av ändamålsenliga jordbruk och skogsbruk. I sådant fall skall dock staten liksom nu vara skyldig att på

begäran inlösa marken. En annan huvudregel i förslaget är att förvärvstillstånd får vägras om förvärvarens huvudsakliga syfte med förvärvet inte är att själv yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller driva skogsbruk där som stöd åt förvärvaren tillhörigt jordbruk. Från denna regel undantas vissa fall, då förvärvstillstånd — trots att förvärvarens syfte inte är att förfara med egendomen på nämnda sätt — får vägras enligt huvudregeln endast om särskilda skäl föreligger. Det första av dessa undantag avser företagare — oavsett företagsform — som här i landet driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter. Det fordras dock här att förvärvarens huvudsakliga syfte med fånet får antas vara att varaktigt tillgodogöra sig egendomens produkter i rörelsen. Det andra undantaget avser svaga jordbruk, som inte kan ge innehavaren tillfredsställande försörjning, och det tredje undantaget avser jordbruk som är så stora och kapitalkrävande att de inte kan beräknas vara efterfrågade av jordbrukare i allmänhet. Det fjärde och sista undantaget åsyftar tillskotts-förvärv varigenom en brukningsenhet, som förvärvaren redan innehar, blir ändamålsenligare. Ät den tillämpande myndigheten ges till följd av promemorieförslagets utformning möjlighet att även i andra fall bevilja förvärvstillstånd efter prövning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Huvudgrunderna i promemorieförslaget omfattas med gillande av de flesta remissinstanserna. I de relativt få remissyttranden, där förslaget helt avstyrks, anförs som främsta skäl att resultatet av 1960 års jordbruksutrednings arbete bör avvaktas innan ändringar i jordförvärvslagstiftningen vidtas. Någon mera ingående motivering för denna ståndpunkt lämnas emellertid inte. I direktiven för jordbruksutredningen har i denna fråga uttalats endast att utredningen bör vara oförhindrad att ta upp spörsmålet om jämkningar i den jordpolitiska lagstiftningen som gäller eller kan komma att beslutas på grundval av 1958 års jordlagsutrednings arbete. Det har sålunda förutsatts att jordförvärvslagstiftningen kan komma att ändras under den tid jordbruksutredningen pågår. Flera remissorgan har också den uppfattningen att de i departementspromemorian föreslagna ändringarna inte är mera omfattande än att de motiveras av den redan pågående omdaningsprocessen inom jordbruket och skogsbruket. TCO erinrar bl. a. om att organisationen i sitt yttrande år 1962 över jordlagsutredningens betänkande särskilt underströk att tiden var mogen att avveckla den lagstiftning som hindrar juridiska personer att förvärva mark i syfte att bedriva skogsbruk eller jordbruk. Av jordbruksutredningens remissyttrande, vilket ger uttryck åt två divergerande uppfattningar, framgår att enligt den ena av dessa förslaget i sina huvuddrag är väl förenligt med de riktlinjer för en intensifierad rationaliseringspolitik som utredningen torde komma fram till. Huvudmyndigheten för jordbrukets rationalisering, lantbruksstyrelsen, framhåller, att det sedan en rad av år finns ett angeläget behov av en tids-

enlig lag, och tillstyrker att en ny jordförvärvslag antas nu. Med hänsyn till det anförda finner jag att en anpassning enligt de i departementspromemorian angivna grunderna av jordförvärvslagstiftningen till utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket bör kunna ske innan jordbruksutredningen slutförts. Jag har vid detta ställningstagande även beaktat att det, såsom förutsatts i direktiven för jordbruksutredningen och betonas av vissa remissinstanser, givetvis ej möter hinder att genom lagändring eller vid lagtillämpningen beakta de riktlinjer som kan komma att beslutas på grundval av jordbruksutredningens arbete.

I några remissvar framhålls som skäl för uppskov med ändringar i jordförvärvslagstiftningen, att villkoren för och konsekvenserna av en eventuell svensk anknytning till EEC först bör klarna. Det må här erinras om att innebörden av våra förpliktelser på grund av EFTA-konventionens bestämmelser om nationell likabehandling utvecklats i propositionen rörande upprättandet av frihandelssammanslutningen. Etableringsutredningen, som har att överväga med fortsatt integration sammanhängande frågor rörande bl. a. förvärv av fast egendom, motsätter sig inte att jordförvärvslagstiftningen ändras utan avvaktan på resultatet av utredningens arbete. Enligt utredningen är det dessutom inte möjligt att med någon större grad av säkerhet uttala sig om hur stor sannolikheten är för att frågan om vidgad etableringsrätt här i landet kan komma att aktualiseras inom en någorlunda näraliggande framtid. Jag delar etableringsutredningens uppfattning i detta hänseende. Eftersom frågan om Sveriges anslutning till EEC eller en ännu större europeisk marknad inte torde aktualiseras inom överskådlig tid, finns det inte någon anledning att av detta skäl uppskjuta en för svenskt näringsliv angelägen reform av den lagstiftning som reglerar svenska rättssubjekts förvärv av fast egendom. Frågan om etableringsrätten i en större marknad berör för övrigt inte endast de på jordbruk och skogsbruk grundade näringarna utan hela näringslivet. Självfallet bör dock, såsom etableringsutredningen framhåller, vid utformningen av den nya lagstiftningen inte bortses från de etableringsrättsliga aspekterna utan tvärtom så långt möjligt beaktas de konsekvenser som skulle uppstå om lagen i en framtid eventuellt skulle tillämpas även på utländska rättssubjekt. Dessa synpunkter har enligt min uppfattning också kommit till uttryck i promemorieförslaget. Jag vill särskilt peka på de bestämmelser, som intagits i 4 § sista stycket av promemorians lagförslag, och de uttalanden som i promemorian gjorts om hur vid tillståndsprövningen skall beaktas från samhällelig synpunkt primära intressen. Om där åsyftade intressen löper risk att eftersättas, medför nyssnämnda bestämmelser en restriktivare tillståndsprövning vare sig det gäller inhemsk eller utländsk förvärvare.

Såsom ett generellt skäl för en avvisande hållning mot förslagen i departementspromemorian anføres från några håll att verkningarna av dessa i olika hänseenden bör närmare utredas. Det ligger enligt min mening i sa-

kens natur att detta inte är möjligt att göra i förväg med nöjaktig tillförlitlighet. De undersökningar som åsyftas skulle nämligen kräva att enskilda personers och företags benägenhet att i olika situationer i en framtid sälja och köpa egendom ytterligare klarlades. Svårigheterna att klarlägga dessa hypotetiska förhållanden belyses av att i remissyttrandena redovisas vitt skilda uppfattningar om de kommande verkningarna. Jag anser det däremot vara angeläget att verkningarna av en ny lagstiftning följs upp. Om de lagförslag som jag framlägger i det följande antas, avser jag att föreslå att lantbruksstyrelsen får i uppdrag att följa utvecklingen och efter lämplig tid inkomma med redogörelse för erfarenheterna.

Den nya jordförvärvslag som således enligt min mening nu bör komma till stånd torde, såsom förordats i jordlagsutredningens betänkande och i departementspromemorian, böra reglera både fysiska och juridiska personers förvärv av fast egendom som är taxerad såsom jordbruksfastighet.

Redan av vad jag anfört i det föregående framgår att det för den yttre rationaliseringen alltjämt är ofrånkomligt med en bestämmelse som innebär, att förvärvstillstånd alltid kan vägras om egendomen behöver tas i anspråk för att underlätta bildandet av brukningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning. Jag ansluter mig således i detta hänseende till jordlagsutredningens och departementspromemorians förslag. När denna bestämmelse tillämpas, bör staten fortfarande vara skyldig att på begäran lösa in egendomen.

Lagens uppgift att skydda den enskilde jordbrukarens möjligheter att etablera sig och vidareutveckla sitt företag har i promemorian tillgodosetts genom en huvudregel som innebär, att jordbrukare alltid skall få tillstånd att för den egna verksamheten förvärva befintligt jordbruk liksom tillskott av jord och skog, allt i den mån objektet inte anses böra tas i anspråk för rationalisering av andra brukningsenheter. Den enskilde jordbrukaren får härigenom möjlighet att, oavsett storleken av det företag han redan innehar, genom egna initiativ tillföra detta den ytterligare mark som han anser behövlig för att med bästa resultat driva sin rörelse. Till skillnad från gällande jordförvärvslag ställs i promemorieförslaget inte upp några särskilda hinder för sådan storleksrationalisering ens om denna innebär att två bärkraftiga jordbruk läggs ihop. Remissinstanserna uttalar stor tillfredsställelse med förslaget i denna del, och i huvudsak görs inte andra invändningar än att man på några håll ifrågasätter om inte förvärvsprioriteten beträffande tillskott av skog bör förbehållas bärkraftiga jordbruk.

För min del anser jag promemorieförslaget på denna punkt vara väl avvägt. Det finns ej bärande skäl att förmäna den enskilde jordbrukaren att fritt utveckla sitt företag annat än när tillskottsmarken behövs för rationalisering av andra brukningsenheter. Jag är medveten om att invändningar kan riktas mot att även enheter, där jordbruksdelen är svag, får förstärkas med skog. Övervägande skäl synes mig dock tala för att ägare av dylik en-

het, vilken önskar med egna resurser förbättra underlaget för sin rörelse, också får göra detta utan onödiga hinder. Därvid bör ej heller krävas att förvärvet skall vara ägnat att tillgodose krav på rationellt skogsbruk. Visserligen fordrar det mekaniserade skogsbruket betydligt större skogsareal än som normalt är kombinerat med jordbruk. Det får emellertid förutsättas att jordbrukarna genom inbördes samverkan rationaliserar skogsbruksdriften. Jag finner följaktligen att bestämmelserna i denna del bör utformas i överensstämmelse med promemorieförslaget.

Redan enligt gällande jordförvärvslag föreligger vissa möjligheter att bevilja även andra än aktiva jordbrukare tillstånd att förvärva jord och skog. Jordlagsutredningen har i sitt lagförslag tagit upp en rad fall där förvärvstillstånd inte utan särskilda skäl får vägras. Även i promemorieförslaget har detta skett, varjämte förslaget — genom att där ingenstans sägs att förvärvstillstånd *skall* vägras utan blott att tillstånd under vissa förutsättningar *må* vägras — lämnar möjlighet öppen att alltid bifalla en tillståndsansökan. Det förut berörda skyddet för den aktive jord- och skogsbrukarens markanskaffning kan inte rimligen få bli någon ensamrätt att förvärva jord och skog. Även jag anser det därför nödvändigt med bestämmelser som innebär att också andra förvärvare kan få förvärvstillstånd. Att förutse alla i praktiken förekommande fall, där förvärvstillstånd kan vara motiverat, torde emellertid vara ogörligt. Jag kan inte biträda de remissförslag som innebär att lagen skulle uttömmande ange förutsättningarna för förvärvstillstånd. Däremot bör, såsom skett i promemorieförslaget, uttryckligen anges vissa typfall där det skall vara inte bara möjligt utan normalt att tillstånd ges.

I promemorieförslaget har i detta hänseende först tagits upp förvärv som görs av företagare vilken här i landet driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller distribution av jordbruksprodukter, om förvärvaren med fånget huvudsakligen syftar till att varaktigt tillgodogöra sig egendomens alster i rörelsen. Skälen för att förvärvstillstånd normalt bör meddelas i sådant fall — oberoende av om förvärvaren driver sin rörelse i bolagsform eller ej — har ingående redovisats i promemorianas allmänna motivering. Vad gäller jordbruk har anförts att såväl rättvisekäl som det allmänna intresset av fri konkurrens inom produktion och handel talar för att förädlings- och distributionsföretag inom livsmedelssektorn bör få möjlighet att utsträcka sin verksamhet till att omfatta även jordbruksproduktion. I fråga om skogsmark har i promemorian framhållits skogsindustriföretagens behov av råvarubas, angelägenheten av att nuvarande skogsmarksinnehav förbättras genom arronderingsförvärv och önskemålet att i bygder, där jordbruket viker, frigjorda marker tas om hand för rationell skogsproduktion.

Promemorieförslagets principiella ståndpunkt i denna del vinner i hög grad anslutning hos remissinstanserna. Inte endast de berörda företagarnas

organisationer utan även de stora löntagarorganisationerna och vissa myndigheter ställer sig klart positiva. Helt avvisande är däremot företrädarna för jordbrukets och det mindre skogsbrukets organisationer.

För min del finner jag de i departementspromemorian anförda motiven för vidgade förvärvsmöjligheter för företag, som behöver jord eller skog i sin rörelse, vara bärande. Med den utveckling, som skett på snart sagt alla samhällslivets områden, är det inte längre nödvändigt att upprätthålla samma stränga spärr mot bolags och andra juridiska personers markförvärv som bolagsförbudslagen. Tvärtom talar enligt min mening starka samhällsekonomiska skäl för att företag med den inriktning som det här är fråga om får tillfälle att kombinera sin rörelse med råvaruproduktion för eget behov. Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor har också i sitt remissvar starkt understrukit behovet av ökad konkurrens inom de delar av näringslivet som är beroende av jordbruket. I fråga om skogsbruket vill jag hänvisa till att bl. a. Svenska Skogsarbetareförbundet anser att bolagsförbudslagen bör upphävas och att fysiska och juridiska personers förvärv måste bedömas från samma utgångspunkter.

En av de invändningar som framförs mot promemorieförslaget synes grunda sig på den uppfattningen, att lättnaderna för de angivna företagen skulle alltför mycket försvaga det förut nämnda skyddet för aktiva jordbrukare. Till viss del motiveras denna uppfattning med att de här aktuella företagens resurser för markanskaffning är större än jordbrukarnas. I anledning härav vill jag framhålla att, såsom uttalats i promemorian, den enskilde jordbrukaren genom ökad utbildning, upplysning och rådgivning och genom tillkomsten av riksomfattande intresseorganisationer numera har fått bättre förutsättningar att hävda sina intressen. För ändamålsenliga förvärv av befintliga brukningsenheter och av tillskott till dessa av jord och skog kan den aktive jordbrukaren dessutom erhålla statligt ekonomiskt stöd. Redan detta ger jordbrukaren en förmånsställning framför de företag som kan tänkas konkurrera med honom om sådan egendom. Såsom berörts i promemorian bör vidare den omständigheten, att ett förvärv avser ett ändamålsenligt eller med rimliga insatser utvecklingsbart kombinerat jord- och skogsbruk, regelmässigt anses vara ett särskilt skäl för att avslå en förvärvsansökan av annan än jordbrukare. Därtill kommer att, i enlighet med vad jag förut anført, möjlighet alltid finns att ingripa mot förvärv av mark som behövs för att underlätta den yttre rationaliseringen.

Vad särskilt gäller jordbruksegendom torde, såsom uttalas i departementspromemorian och bekräftas i remissyttrandena, någon ökad konkurrens om egentliga familjejordbruk knappast uppstå genom efterfrågan från företagen inom livsmedelsbranschen. Med hänsyn härtill torde ej heller behöva befaras att den föreslagna lättnaden för sådana företag medför någon prishöjande effekt i fråga om jordbruksjord.

I fråga om skogsmarken kan visserligen de vidgade förvärvsmöjligheter-

na för skogsindustriföretag leda till förskjutningar i rådande ägarekategorifördelning. Remissyttrandena ger dock belägg för att dessa förskjutningar, såsom förutsatts i promemorian, sannolikt blir små och kommer att ske i måttligt tempo. Enligt min mening finns för övrigt ej härande skäl att tillerkänna den rådande ägarekategorifördelningen i fråga om skogsmark sådant egenvärde att den inte skulle få ändras. I detta sammanhang bör erinras om att bolagens skogsinnehav minskat avsevärt sedan den nuvarande bolagsförbudslagen kom till. Eftersom prisnivån på skogsmark ytterst beror på de priser som kan erhållas för skogsprodukter på världsmarknaden, anser jag i likhet med flera remissinstanser att någon allmän, omotiverad fördyring av skogsmarken knappast kan bli följden av skogsindustriföretagens förvärv.

Jordbrukets och det mindre skogsbrukets organisationer befarar, att de juridiska personernas förvärv medför negativa verkningar ur befolknings- och lokaliseringssynpunkt genom att landsbygdens avfolkning påskyndas. Med anledning härav bör framhållas att behovet av arbetskraft inom skogsbruket knappast torde påverkas av ägareförhållandena, om det förutsätts att rationella driftsformer används. Det kan enligt min uppfattning inte komma i fråga att utnyttja jordförvärvslagstiftningen för att hålla kvar flera personer i jordbruket och skogsbruket än som där kan få skälig utkomst jämfört med vad näringslivet i övrigt erbjuder. Det bör f. ö. erinras om att riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik beslutats av 1964 års riksdag.

I några remissyttranden kritiseras att promemorieförslaget inte upptar bolagsförbudslagens vida möjligheter att som villkor för förvärvstillstånd kräva att förvärvaren avstår viss skogsmark som han redan innehar. Jag är medveten om att vissa olägenheter härigenom kan uppkomma då förvärvaren äger skogsbitar som ligger insprängda i annan ägares skogsmarksinnehav. Av remissyttrandena från skogsindustriföretagens organisationer framgår emellertid att motiven för storskogsbruket att behålla dylika bitar bortfaller om de föreslagna lagreglerna antas. Det kan därför förutsättas att rationaliseringsorganen i sin fortlöpande verksamhet för avveckling av irrationella markinnehav skall nå tillfredsställande resultat på frivillighetens väg. I de fall då ägaren — vare sig denne är skogsbolag eller enskild person — söker tillstånd till förvärv av annan mark kan särskilt lämpligt tillfälle erbjuda sig att inleda förhandlingar av ifrågavarande slag. Jag vill i sammanhanget erinra om att expropriationslagstiftningen ger viss möjlighet att tvångsvis ta i anspråk mark som behövs för rationaliseringsändamål. Mot bakgrunden av det anförda anser jag att det inte finns tillräckliga skäl att i detta hänseende frånga den ståndpunkt som intagits i promemorian.

I detta sammanhang anser jag mig böra understryka att det inte är motiverat att med hjälp av jordförvärvslagstiftningen verka för sådan intressearrondering som avser lokalisering till skilda trakter av olika ägares eller ägarekategoriers innehav av i och för sig rationella skogsbruksenheter. En

viss blandning av olika företagsformer inom skogsbruket i en bygd torde, såsom domänstyrelsen framhåller i sitt remissyttrande, kunna medföra fördelar. För övrigt bör erinras om att inom storskogsbruket genom överenskommelser redan skett mycket omfattande byten av skogsmark i syfte att samla innehaven. Det bör också vara möjligt att i mån av behov få till stånd byten mellan storskogsbruket och småskogsbruket.

Flera remissorgan ifrågasätter av olika skäl om inte mindre företag bör undantas från de föreslagna lättnaderna för skogsindustriföretagen. För min del anser jag — bortsett från de uppenbara svårigheterna att definiera begreppet mindre skogsindustriföretag — att det inte finns skäl att begränsa de liberalare förvävsreglerna till storindustrin. I många fall torde det vara just de mindre företagen som har svårast att trygga sin råvaruförsörjning. Som domänstyrelsen nämner i sitt yttrande kan också mindre skogsförädlingsföretag ofta vara av stor betydelse för sysselsättningen i vissa orter, främst i Norrland. Jag vill dock understryka kravet på att företaget med fånget skall huvudsakligen åsyfta att varaktigt tillgodogöra sig egendomens alster i rörelsen. Detta innebär att det förvärvande företaget skall ha viss stabilitet i sin rörelse och att skogsavkastningen till väsentlig del är av beskaffenhet att kunna förädlas i rörelsen. Därtill kommer att man, såsom jag skall utveckla i det följande, vid tillståndsprövningen, när förvärvet avser skogsmark av någon betydelse, bl. a. beaktar i vad mån fånget tillgodoser kravet på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen. Jag anser därför att lagförslaget ger tillräckliga möjligheter att hindra mindre företag att göra skogsmarksförvärv som är olämpliga ur samhällelig synpunkt.

I något remissyttrande anförs farhågor att förvärvsmöjligheterna för de mindre skogsindustriföretagen leder till försämrad skogsvård som en följd av hård skogshantering. I anledning härav vill jag anmäla, att jag avser att inom kort begära bemyndigande att tillkalla en utredning rörande vissa skogligen frågor. I denna bör enligt min mening bl. a. behandlas frågan huruvida utvecklingen inom skogsbruket bör föranleda ändringar i skogsvårdslagstiftningen.

Ej heller i övrigt har vid remissbehandlingen framkommit skäl som föranleder mig att frångå departementspromemorians förslag rörande tillstånd till förädlings- och distributionsföretags markförvärv. Bestämmelserna i ämnet bör alltså utformas i huvudsaklig överensstämmelse med det till promemorian fogade lagförslaget.

I departementspromemorian har ej ansetts påkallat att bland de fall, där förvärvstillstånd normalt bör kunna påräknas, uppta skogsmarksförvärv av fysisk person som väntas försörja sig på skogsbruk. Såsom framgår av vad förut sagts om promemoriaförslagets konstruktion medför dock detta ställningstagande inte något hinder mot att tillstånd till sådana förvärv beviljas efter prövning av omständigheterna i det enskilda fal-

let. Bl. a. skogsstyrelsen hävdar i sitt remissyttrande att det inte saknas goda praktiska erfarenheter av mindre eller medelstora rena skogsbruksföretag. För min del är jag närmast benägen att ansluta mig till den i promemorian gjorda bedömningen att den pågående starka rationaliseringsprocessen inom skogsbruket bör mana till försiktighet med att bilda relativt små skogsbruksföretag. Statligt kreditstöd för markanskaffning till sådana företag kan inte utgå enligt gällande bestämmelser. Någon ändring häri torde inte böra övervägas. Även i övrigt anser jag att skäl saknas för att det allmänna skulle ekonomiskt stödja dessa skogsbruk. Å andra sidan finns normalt inte anledning att vägra enskild person att med egna medel förvärva en för rationellt skogsbruk lämpad enhet i syfte att där bereda sig stadigvarande inkomst genom eget skogsarbete. Med hänsyn härtill bör detta fall upptas bland dem där förvärvstillstånd får vägras endast när rationaliseringsskäl eller andra särskilda skäl talar mot bifall.

I några remissyttrandena förordas att motsvarande presumtion för bifall uppställs i fråga om förvärv av skogsmark som avses ingå i gemensamhetsskog, allmänning eller skogsbruksområde. I gemensamhetsskogar, som ligger på långt avstånd från delägarnas jordbruk, torde skogsbruket i stor utsträckning komma att skötas av lejd arbetskraft. Detta innebär enligt min mening att — i likhet med vad fallet torde vara med andelarna i de flesta socken- och häradsallmänningar — andel i gemensamhetsskog ofta saknar betydelse för delägarens sysselsättning och närmast är att betrakta som enbart en förmögenhetstillgång. Jag finner därför inte skäl att i lagen generellt ge förvärv i detta syfte något företräde. Däremot finns det säkerligen enskilda fall, där omständigheterna vid prövning visar att skogsmarksförvärv för gemensamhetsskog eller allmänning är fördelaktigt ur arronderingssynpunkt eller fyller ett klart sysselsättningsbehov för delägarna. I sådana fall både kan och bör förvärvstillstånd beviljas. Skogsbruksområden och liknande organ för skoglig samverkan är alltför lösliga bildningar för att de anslutna skulle kunna generellt medges någon förmånsställning i förvärvshänseende. Även i dylika fall finns emellertid möjlighet att efter prövning av omständigheterna ge förvärvstillstånd.

Jordlagsutredningens förslag innebar, att konkurrensen skulle bli fri mellan jordbrukare och andra fysiska personer i fråga om förvärv av andra jordbruksfastigheter än sådana som i befintligt skick eller efter rationalisering kunde ge aktiva jordbrukare en tillfredsställande försörjning. Utredningen framhöll, att sådana fastigheter i betydande utsträckning hade karaktär av tillskottsmark, och förutsåg, att förslaget skulle få konsekvenser ur kostnadssynpunkt, men ansåg att detta borde godtas med hänsyn till betydelsen av att få lagstiftningens räckvidd begränsad. I departementspromemorian har beträffande de här åsyftade svaga jordbruken tagits samma principiella ställning som i jordlagsutredningens förslag. Flera remissorgan, bland dem lantbruksstyrelsen, anser att huvudparten av de fastigheter, som

är lämpliga såsom tillskottsmark, frigörs för allmän konkurrens, om förslaget antas. Det befaras även att det blir svårare att köpa tillskottsmark till priser som är rimliga ur jordbruks- och skogsbrukssynpunkt.

För min del anser jag att innehavare av jordbruk, som inte kan ge tillfredsställande försörjning, har ett berättigat intresse att utan omotiverade hinder kunna till skäligt pris sälja sin egendom t. ex. för att övergå till arbete inom annan näring. För jordbrukets och skogsbrukets rationalisering är det också av vikt att sådana fastigheter utbjuds till salu och inte efter hand blir ägda av dödsbon. Från dessa synpunkter är det inte tillfredsställande med förvävsregler som leder till att innehavaren av ett svagt jordbruk i praktiken kan sälja fastigheten till på sin höjd en eller annan granne som eventuellt har intresse av marken för rationaliseringsändamål. Det är heller inte möjligt att det allmänna genom lantbruksnämnderna köper samtliga sådana jordbruk oavsett deras betydelse ur rationaliseringssynpunkt. Ej heller kan domänverket belastas med att förvärva små, spridda fastigheter som inte kan förvaltas med tillfredsställande ekonomiskt resultat. På grund härav anser jag det nödvändigt att öka möjligheterna till förvärv i fråga om svaga jordbruk.

Invändningarna mot promemoriaförslaget i denna del synes väsentligen rikta sig mot att även mark, som kan behövas såsom tillskott till andra brukningsenheter, omfattas av liberaliseringen. Jag vill då först erinra om att tillstånd till köp av sådan mark alltid kan vägras med stöd av 5 § och att vägran medför skyldighet för staten att lösa egendomen till det pris köparen utfäst, om inte detta pris uppenbart överstiger egendomens värde. Med hänsyn härtill ter det sig varken behövt eller rättvist att skärpa den föreslagna regeln om förvärv av svaga jordbruk så, att konkurrensen begränsas i fråga om objekt som lämpar sig för rationalisering av omgivande jordbruk. Detta skulle nämligen kunna hindra ägaren av ett svagt jordbruk att vid försäljning därav tillgodogöra sig det värde fastigheten kan ha utöver jordbruks- och skogsvärdet som tillskottsjord för grannarna. Om fastigheten delvis lämpar sig för fritidsändamål och därigenom har ett visst övervärde, skulle detta kunna överföras till grannarna och i sinom tid realiseras av dem. Jag finner det otillfredsställande om de jordbrukare, som vill övergå till att arbeta inom annan näring, nödgas medverka till att finansiera storleksrationaliseringen av kvarvarande jordbrukares egendom. Frågans omfattning belyses av att minskningen av antalet jordbruk nu torde överstiga 5 000 per år.

Farhågorna för att liberaliseringen av möjligheterna att förvärva svaga jordbruk leder till höjda priser på mark, som verkligen bör användas för fortsatt jordbruksproduktion, är säkerligen betydligt överdrivna. Det torde ofta vara möjligt för lantbruksnämnderna att lösa in sådana svaga jordbruk samt därefter sälja överflödiga byggnader jämte mark, som är särskilt at-

traktiv för fritidsändamål, för sig och till rimligt pris överlåta den egentliga jordbruksjorden för rationaliseringsändamål.

Mot bakgrunden av det anförda anser jag att till de liberalare förvärvsreglerna bör hänföras jordbruk som uppenbarligen varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge sin innehavare tillfredsställande försörjning.

Vid tillämpningen av gällande jordförvärvslag kan även andra enskilda personer än aktiva jordbrukare enligt praxis påräkna förvärvstillstånd i fråga om jordbruksegendomar som är så stora och kapitalkrävande att de inte efterfrågas av jordbrukare i allmänhet. Enligt promemorieförslaget skulle denna praxis lagfästas och utvidgas till att omfatta även juridiska personers förvärv.

För min del vill jag framhålla att både fysiska och juridiska personer, som förädlar eller handlar med jordbruksprodukter, normalt kan påräkna förvärvstillstånd redan enligt den särskilda regel för sådan företagares förvärv som jag nyss förordat. Antalet förvärv i övrigt av stora och kapitalkrävande jordbruksegendomar kan väntas bli ringa. I fråga om dessa förvärv torde också omständigheterna i de enskilda fallen växla starkt. Jag har därför stannat för att förvärv av ifrågavarande slag inte bör särskilt omnämnas i lagen. Dylika förvärv bör alltså enligt min mening liksom nu prövas efter omständigheterna i det enskilda fallet.

I överensstämmelse med promemorieförslaget bör tillstånd i regel kunna erhållas till förvärv som medför att brukningsenhet, som redan tillhör förvärvaren, vinner i ändamålsenlighet. Lantbruksstyrelsens hemställan om viss skärpning av kravet på ändamålsenlighet anser jag mig inte böra biträda. Även en mindre väsentlig arronderingsförbättring bör beaktas, om inte förvärvsegendomen behövs för rationalisering av annan enhet.

Vad 4 § sista stycket i promemorieförslaget innehåller rörande förvärv av skogsmark godtas av flertalet remissinstanser. Med hänsyn till skogsmarkens betydelse som råvarubas för en av våra viktigaste exportnäringar biträder även jag förslagets ståndpunkt härutinnan. Av lagtexten bör således direkt framgå, att andra än aktiva jordbrukare får hindras att förvärva skogsmark av någon betydenhet, när det befinnas att fångtet inte är ägnat att tillgodose kraven på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen. Det bör i sammanhanget erinras om att det enskilda skogsbruket är uppdelat på ett betydande antal mindre enheter. Sålunda har 152 000 enheter en skogsmarksareal som inte överstiger 25 ha. Mot denna bakgrund bör som skogsmark av någon betydenhet kunna anses även område med relativt ringa areal. Till följd av vad jag förut anfört rörande den s. k. intressearronderingen finner jag det inte behövt att, såsom lantbruksstyrelsen ifrågasatt, utöver de i promemorian föreslagna be-

stämmelserna införa ett tillägg till detta stycke med syfte att påverka strukturen inom skogsbruket.

Som jag redan antytt bör lagen vara så konstruerad att förvärvstillstånd kan ges även i andra fall än dem som enligt det föregående bör få en mer eller mindre prioriterad ställning. Av de allmänna uppgifter på jordpolitikens område, som tillkommer rationaliseringsorganen, följer att dessa inom ramen för sin prövningsrätt är skyldiga att väga samtliga berörda intressen mot varandra. Exempel på olika omständigheter, som kan böra föranleda tillståndsvägran, har getts i departementspromemorian. Här må nämnas sådana spekulations- och kapitalplaceringsköp som till följd av sin prishöjande effekt eller annorledes befinns skadliga från allmän synpunkt. I andra fall kan omständigheterna tala för en liberal tillståndsgivning. Vad promemorian härvidlag innehåller rörande exploateringsförvärv, kapitalplaceringsköp i vissa fall och förvärv av egendom med affektionsvärde kan jag ansluta mig till. Med hänsyn till exploateringsförvärvens stigande betydelse vill jag dock något utförligare uppehålla mig vid dem.

Mycket ofta är syftet med ett förvärv att exploatera egendomen för fritidsbebyggelse eller annan tätbebyggelse. Är det fråga om ett svagt jordbruk, vars mark inte finnes böra tas i anspråk för rationaliseringsändamål, följer av vad jag förut anfört att förvärvstillstånd skall ges om ej särskilda skäl talar mot bifall. Vid tillståndsprövningen bör planmyndigheterna som regel höras. Lämpligheten av den avsedda nya markanvändningen skall visserligen sedan prövas och avgöras i vanlig ordning enligt byggnadslagstiftningen, och den nya naturvårdslagen ger det allmänna goda möjligheter att ingripa till skydd för naturvårdsintressena oberoende av ägandeförhållandena. Det är dock angeläget att kommunerna och länsstyrelserna får möjlighet att uttala sig om plan- och naturvårdssynpunkterna innan förvärvstillstånd ges. Den omständigheten, att förvärvstillstånd beviljas, hindrar naturligtvis inte att man vid den slutliga prövningen enligt nyssnämnda lagar kan komma till en annan uppfattning om den avsedda markanvändningen. — Är det i stället fråga om förvärv i exploaterings syfte av egendom, vars mark helt eller delvis lämpar sig för fortsatt jordbruks- eller skogsproduktion, bör de olika markanvändningsändamålen vägas mot varandra. För att efterge jordbruks- och skogsbruksintresset i sådana fall bör man, liksom nu är praxis, i regel pröva exploaterings angelägenhetsgrad från samhälls synpunkt. Hänsyn bör också tas till förvärvarens vilja och förmåga att utföra exploateringen på ett ur allmän synpunkt tillfredsställande sätt. Vid prövningen av sådana ärenden måste nära samarbete ske med den berörda kommunen samt med plan- och naturvårdsmyndigheterna.

Det anförda tillgodoser enligt min mening de av bl. a. lantmäteristyrelsen och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framförda synpunkterna i ämnet så långt detta är möjligt med hänsyn till att jordförvärvslag-

stiftningens primära uppgift är att reglera fastighetsförvärv från jordbruks- och skogsbrukssynpunkt.

Lantbruksstyrelsen och andra remissorgan berör i sina yttranden vissa anslagsfrågor som påverkas av förslaget till ny jordförvärvslag. Jag delar styrelsens uppfattning att förslaget i viss utsträckning torde leda till att förvärvstillstånd oftare än nu vägras av rationaliseringsskäl med åtföljande inlösningskyldighet för staten. Belastningen härav på jordfonden blir dock beroende av hur snabbt egendomen omsätts. Jag vill också erinra om att jordfonden, om riksdagen bifaller i annat sammanhang framlagda förslag att tillföra fonden 20 milj. kr., fr. o. m. nästa budgetår kommer att uppgå till sammanlagt 167 milj. kr. Det bör vidare framhållas att statsbidrag och kreditgarantier till stöd för den yttre rationaliseringen under de senaste åren kunnat ställas till förfogande i sådan utsträckning att efterfrågan tillgodosetts. Det är min förhoppning att det även i framtiden vid avvägningen av de samlade utgiftskraven skall bli möjligt att tillgodose efterfrågan på sådant stöd.

Liksom fallet är enligt gällande lagstiftning innebär promemorieförslaget att förvärvstillstånd inte fordras då staten är förvärvare. Några invändningar häremot har inte framkommit vid remissbehandlingen. Däremot har domänstyrelsen och vissa andra remissorgan berört konsekvenserna för domänverkets markförvärv av den ökade konkurrens om skogsmark som följer av de nya förvärvsreglerna. Jag finner det angeläget att staten även i fortsättningen har möjlighet att på samma villkor som andra skogsägare öka sitt markinnehav genom förvärv av skogsmark som enligt domänverkets bedömning är lämplig att infoga i dess förvaltning. Som jag redan sagt kan det inte begäras att domänverket skall förvärva små och spridda skogsmarker oavsett deras läge i förhållande till verkets tidigare skogsinnehav. I många fall torde dock den mark, som friställs i bygder där jordbruket viker, med fördel kunna förvärvas av domänverket. Hittills har de medel, som tillförts domänverkets markfond genom försäljningar m. m., visat sig tillräckliga för att finansiera skogsmarksinköpen. Jag delar domänstyrelsens uppfattning att markfonden bör förstärkas genom anslag på riksstaten om dessa medel blir otillräckliga i framtiden.

I enlighet med vad jag nu anfört har på grundval av promemorieförslaget inom jordbruksdepartementet utarbetats förslag till jordförvärvslag samt till lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet. Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3* resp. *bilaga 4*¹.

¹ Bilaga 4 har uteslutits här. Den är likalydande med det vid propositionen fogade förslaget till ändring i jorddelningslagen.

Specialmotivering

1 §.

I departementspromemorian anføres.

Huvudregeln i första stycket överensstämmer med gällande jordförvärvslag utom såtillvida att vissa bolags- och föreningsrättsliga fång jämföras med köp, byte och gåva. Detta innebär för bolag, föreningar och stiftelser lättnader i två hänseenden. Dels inbegrips — i överensstämmelse med jordlagsutredningens förslag — endast egendom som är taxerad som jordbruksfastighet, dvs. i huvudsak mark som används för jordbruk eller skogsbruk, och dels kontrolleras blott vissa uttryckligen angivna typer av förvärv. För bolag, föreningar och stiftelser sker också den förändringen att lantbruksnämnd blir prövningsmyndighet i stället för Kungl. Maj:t och i vissa fall länsstyrelse. Då juridiska personers förvärv vanligen är långsiktigare än andras och därtill ofta har betydelse ur vidare synpunkter, synes det lämpligt att Kungl. Maj:t för en övergångstid med stöd av 15 § förordnar att bolagsärenden skall underställas högre myndighets prövning. Det bör här erinras om att lantbruksnämndernas organisation f. n. överses inom 1960 års jordbruksutredning. Givetvis bör tillses att nämnderna får en så ändamålsenlig sammansättning som möjligt.

Liksom i gällande jordförvärvslag upptas under särskilda punkter en rad undantag från lagens tillämpningsområde. *Punkterna 1 och 2* motsvarar punkt 1 i gällande jordförvärvslag samt 2 § 3 bolagsförbudslagen. Enda skillnaden är att begreppet kronan utbytt mot »staten» samt att landstingskommun och kommunalförbund jämföras med de borgerliga primärkommunerna. Med hänsyn till denna utvidgning av undantaget har punkt 2 i gällande jordförvärvslag ansetts kunna utgå såsom praktiskt taget betydelselös. Det förutsätts att kommun inte utnyttjar sin förvärvsfrihet utan att först samråda med lantbruksnämnden eller efteråt i görlig mån tillmötesgå nämndens eventuella önskemål angående disponerandet av egendomen. Beträffande undantaget för förvärv från staten må på förekommen anledning framhållas att allmänna arvsfonden härutinnan bör anses omfattad av begreppet staten.

Punkt 3, som innefattar en nyhet, avser sådana förvärv för kyrkligt ändamål, som sker enligt medgivande av Kungl. Maj:t. Vid Kungl. Maj:ts prövning beaktas även de jordpolitiska synpunkterna.

I *punkt 4* görs, i nära anslutning till förslag av jordlagsutredningen, undantag för vissa krediträttingars förvärv, vilka står under betryggande kontroll jämlikt annan lagstiftning.

Punkt 5 innehåller det i praktiken betydelsefulla släktskapsundantaget, vilket f. n. upptas i punkt 3. Undantaget har motiverats med att en jordägare inte bör förmenas att redan i livstiden fritt fördela sin egendom mellan sådana anhöriga som skulle kunna genom bodelning eller arv komma i besittning av egendomen. Från rationaliseringssynpunkt är det givetvis önskvärt att undantaget inte har större räckvidd än som motsvarar dess syfte. Den nuvarande förvärvsfriheten för syskon och syskons avkomlingar bör därför begränsas till fall där det vid tiden för fångandet inte finns någon närmare arvinge bortsett från eventuell arvsberättigad make. Lagtexten har i förslaget omformulerats i enlighet härmed. En följd av omformuleringen blir

att den, som saknar bröstarvingar men har föräldrar i livet, kan fritt överlåta sin egendom till dessa.

Punkterna 6—10 motsvarar nuvarande punkterna 4—8, och *punkt 11* motsvarar 2 § 5 bolagsförbudslagen.

Remissyttranden. *Lantmäteristyrelsen* ifrågasätter huruvida inte länsstyrelsen som ledande länsorgan på samhällsplaneringens och naturvårdens område bör vara tillståndsprövande myndighet i förvärvsärenden där sökanden uppger annat markanvändningsändamål, helt eller delvis, än jordbruk och skogsbruk. Beträffande juridiska personers förvärv framförs liknande synpunkter av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *Sveriges lantmätareförening*.

Beträffande andra stycket *punkt 1* anför *lantbruksstyrelsen*.

Det är vanligt att arvsfondens fastigheter har sådan storlek och sådant läge, att de lämpligen bör utnyttjas för rationalisering av något jordbruk i privat ägo. I dylika fall inträffar det inte sällan att rationaliseringsintressena har svårt att hävda sig i konkurrensen med andra spekulanter som av olika anledningar kan bjuda betydande överpriser för arvsfondens fastigheter. Enligt styrelsens mening bör i dylika fall arvsfondens i princip berättigade intresse av att få ut gynnsammast möjliga pris för sina fastigheter kunna få vika för det betydande allmänna intresse som ligger i att jordbrukets strukturrationalisering fortgår så snabbt som möjligt. Självfallet skall för dylik fastighet betalas dess fulla avkastningsvärde.

I flera yttranden kritiseras möjligheten för kommun att enligt *punkt 2* tillståndsfritt köpa mark utanför kommunens egna gränser. *Domänstyrelsen* ifrågasätter en begränsning i dylika fall till egendom som kommunen ämnar ge särskild användning som t. ex. anstalt eller friluftsområde. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* säger sig ha funnit att olägenheter i flera hänseenden kan uppkomma vid kommuns förvärv av jordbruksfastighet utanför det egna området. Mot fria kommunförvärv utanför kommunens område uttalar sig även *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *RLF m. fl.*, *Skogsindustriernas Samarbetsutskott*, *Svenska kommunförbundet* och *Sveriges lantmätareförening*. — Annan mening uttalas av *Svenska stadsförbundet* samt av *lantbruksstyrelsen*, som tillägger att den föreslagna utvidgningen av primärkommunernas fria förvärvsrätt till att gälla även landstingskommuner och kommunalförbund inte föranlett några invändningar från lantbruksnämnderna i deras yttranden till styrelsen. Enligt styrelsens mening måste man utgå från att markanvändningsfrågor och markförvärv behandlas under samarbete mellan kommunerna sinsemellan samt mellan dessa och vederbörande myndigheter.

Med hänvisning till att kommunala bostadsföretag numera är jämställda med kommun i fråga om stämpelskatt för förvärv av fast egendom föreslår *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* att sådan förvärvare, som bostadsstyrelsen eller länsbostadsnämnd erkänt såsom allmännyttigt bostadsföretag, uttryckligen undantas från jordförvärvslagens tillämpningsområde.

I fråga om släktskapsundantaget i *punkt 5* uttalar de två hörda *hovrätterna* betänkligheter mot den i promemorian föreslagna inskränkningen. Bl. a. befaras att inskrivningsdomarnas handläggning av lagfartsärenden skall kompliceras på grund av utredningssvårigheter. *Svea hovrätt* anser dessutom liksom *RLF m. fl.* att det är inkonsekvent att skärpa denna bestämmelse samtidigt som lagen i stort liberaliseras.

Departementschefen. Att, som vissa remissorgan föreslår, länka in också länsstyrelserna som tillståndsmyndighet skulle enligt min mening innebära en olämplig splittring av verksamheten. Frågan om lantbruksnämndernas organisation har numera slutbehandlats av 1960 års jordbruksutredning och kommer inom kort att i princip prövas av statsmakterna. I varje fall intill dess omorganisationen genomförts och nödig erfarenhet vunnits om verkningarna av den nya jordförvärvslagen synes juridiska personers förvärv i viss omfattning böra fortfarande prövas av Kungl. Maj:t. Härigenom kan också en mera enhetlig praxis komma till stånd. Med stöd av 16 § äger Kungl. Maj:t förordna att sådan central prövning skall äga rum. Det kan komma i fråga att utnyttja denna möjlighet även beträffande fysiska personers förvärv.

Med anledning av vad lantbruksstyrelsen uttalat rörande andra stycket *punkt 1* vill jag framhålla att arvsfonden givetvis inte bör i sak behandlas annorlunda än en vanlig säljare.

Beträffande kommunundantaget i *punkt 2* finner jag ej anledning att frånga promemorieförslaget. Ej heller kan jag förordna särskilt undantag för de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen. Däremot bör självfallet vid lagtillämpningen all hänsyn tas till dessa företags behov av markanskaffning för en framsynt planering av bostadsproduktionen.

I *punkt 3* görs i enlighet med promemorieförslaget undantag för sådana förvärv för kyrkligt ändamål, som sker enligt medgivande av Kungl. Maj:t. Härmed avses dels förvärv för prästlönefondsmedel — då den förvärvade egendomen kommer att utgöra löneboställe för visst pastorat eller stifts prästlönefondshemman — dels ock förvärv för kyrkofondens räkning. Härutöver har jag låtit i departementsförslaget undanta marköverlåtelse som prövats enligt den s. k. kyrkliga försäljningslagen. Detta senare undantag gäller i första hand avyttring av viss kyrklig jord men också — i de ej sällan förekommande fall då det är fråga om byte av jord — förvärvet av vederlagsjorden. I administrativ ordning torde böra föreskrivas att, innan kyrklig jord överläts, samråd skall ske med lantbruksnämnden och att frågan skall underställas central myndighet i händelse av meningsskiljaktighet.

Som närmare framgår av jordlagsutredningens betänkande har det nuvarande vidsträckt släktskapsundantaget på många håll framstätt som ett irrationellt hinder i lantbruksnämndernas verksamhet. Utredningsförslaget

och promemorieförslaget innefattar olika försök att begränsa olägenheterna av undantaget. Med hänsyn till betänkligheter, som vissa remissinstanser anfört, har jag ansett mig inte böra f. n. följa någotdera förslaget i denna del. *Punkt 5* har därför i departementsförslaget utformats i överensstämmelse med vad som gäller nu. Om så visar sig nödigt, torde frågan få omprövas framdeles.

2 §.

Denna paragraf överensstämmer i sak med 1 § andra stycket i gällande jordförvärvslag.

3 §.

Denna paragraf motsvarar 2 § i gällande jordförvärvslag med modifierationer som enligt *promemorian* sammanhänger med förskjutningen av lagstiftningens allmänna syften.

Remissyttranden. *Svea hovrätt och hovrätten för Nedre Norrland* anser att tillståndsprovning bör kunna underlätas även då hel registerfastighet förvärfvas för sammanläggning med fastighet, som redan tillhör förvärvaren, och överlantmätaren vid sin provning av sammanläggningsärendet finner att underställning ej skulle ha fordrats, om förvärvet i stället avsett del av fastighet.

Lantmäteristyrelsen berör delvis samma fråga och uppger att det inte är ovanligt att i ett köp ingår såväl del av en fastighet som en eller flera hela fastigheter och att all denna egendom i samband med avstyckningen skall sammanläggas med fastighet som förut tillhör köparen. I detta fall bör enligt styrelsen dubbelprovning undvikas och frågan kunna handläggas enligt 3 §.

Departementschefen. Enligt denna paragraf kan tillståndsprovning undvikas när avstyckning skall ske med anledning av förvärvet. Det är likgiltigt om man låter avstycka den förvärvade fastighetsdelen eller återstoden av fastigheten. Ingår i förvärvet även hel fastighet, måste tillståndsprovning beträffande denna ske i vanlig ordning. I allmänhet torde då vara bäst att lantbruksnämnden prövar hela förvärvet. De i några remissyttranden förordade ändringarna i gällande ordning får övervägas i anslutning till den blivande reformen av fastighetsbildningslagstiftningen.

4 §.

I departementspromemorian anför.

Bestämmelserna i denna paragraf — vilka har sina närmaste motsvarigheter i 4 § första stycket 1 och andra stycket samt i någon mån även 3 § jordförvärvslagen — har behandlats i den allmänna motiveringen. Bestämmelserna avser såväl juridiska som fysiska personers förvärv. Det ligger emellertid i sakens natur att endast fysisk person kan själv ägna sig åt jordbruk. Då sambruksförening med hänsyn till sitt syfte uppenbarligen bör åtnjuta samma prioritet som aktiv jordbrukare, har särskild bestämmelse införts

härom. Bildas aktiebolag enbart för att äga och driva jordbruk eller för att äga skog och driva skogsbruk utan samband med industriell verksamhet, får förvärvsfrågan prövas enligt vad som gäller för oprioriterad förvärvare. Eljest skulle lagen kunna kringgås, eftersom aktieöverlåtelser inte kontrolleras enligt jordförvärvslagen. Ofta torde dock 4 § 3 kunna åberopas för tillstånd i dylikt fall.

Remissyttranden. Närmast i anslutning till paragrafens första stycke berör *länsstyrelsen i Malmöhus län* kombinationen jordbruk och annan näring samt framhåller värdet i vissa fall av att tillstånd till förvärv av jordbruk ej vägras enskild person som varaktigt bosätter sig på fastigheten och bedriver jordbruk på denna, även om jordbruket ej bedrivs yrkesmässigt.

RLF m. fl. anmärker att i paragrafens andra stycke *punkt 1* gjorts skillnad mellan jordbrukskooperativa föreningar och skogsägareföreningarna, nämligen i så måtto att de senare har förvärvsrätt endast i den mån de bedriver egen förädlingsverksamhet. Därigenom blir enligt förbunden kriteriet för en skogsägareförenings rätt att förvärva skog oklart och kan bedömas olika i olika delar av dess verksamhetsområde. Förbunden utgår från att avsikten i varje fall inte kan vara att sätta skogsägareföreningarna i efterhand i förhållande till bolag och förädlingsindustrier och att lagförslaget oavsiktligt erhållit en diskriminerande utformning. — *Sveriges Industriförbund* hemställer att *punkt 1* får omfatta även företag som förädlar sten, grus och lera.

Departementschefen. Jämfört med promemoriaförslaget har första och tredje styckena undergått jämkningar av huvudsakligen formell art. I andra stycket innefattar *punkt 2* en nyhet, varom må hänvisas till den allmänna motiveringen. *Punkt 3* motsvarar *punkt 2* i promemoriaförslaget, vars *punkt 3* utgått av skäl som anförts i den allmänna motiveringen.

Frågan under vilka förhållanden fysisk person kan anses själv ägna sig åt jordbruk får bedömas med ledning av hittillsvarande praxis. Lagförslaget hindrar inte myndigheterna att efter prövning av omständigheterna ge förvärvstillstånd även i det fall som berörts av länsstyrelsen i Malmöhus län. Med anledning av anmärkningen från *RLF m. fl.* vill jag blott framhålla att förevarande paragraf inte gör skillnad mellan skogsägareförening, som industriellt förädlar skogsprodukter, och bolag som driver motsvarande förädlingsindustri. — Företag, som förädlar sten, grus eller lera, torde sällan för sin verksamhet behöva förvärva hel jordbruksfastighet. Om likväl någon gång så befins vara fallet, ger den föreslagna lagen också möjlighet att bevilja förvärvstillstånd. Förvärvas för ändamålet blott en del av en jordbruksfastighet, kan enligt 3 § avstyckningen genomföras utan prövning enligt jordförvärvslagen.

5 §.

I departementspromemorian anføres.

Denna paragraf motsvarar 5 § i gällande jordförvärvslag. I överensstämmelse med jordlagsutredningens förslag har paragrafen också, utan att den därför behövt omredigeras, fått överta den funktion som bör kvarstå av den bestämmelse i nuvarande 3 §, enligt vilken förvärvstillstånd vägras om förvärvaren åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång som behövs som stöd för ortens jordbruk.

Syftet med denna paragraf bör framgent vara att främja yttre rationalisering av såväl jordbruks- som rena skogsfastigheter och detta oavsett vem som är ägare. Paragrafen bör emellertid inte tillämpas på objekt vilka med hänsyn till fastighetsstrukturen i bygden framstår som oväsentliga. Innebär ett tillskottsförvärv en påtaglig rationalisering av förvärvarens brukningsenhet, bör inte utan starka skäl tillstånd vägras enligt 5 §.

Nuvarande 5 § får inte tillämpas då förvärvaren är arrendator som har förköpsrätt till egendomen. Detta undantag synes ha missbrukats på så sätt att man låtit försäljning formellt föregås av utarrendering enbart för att sätta 5 § ur spel. Med hänsyn härtill och då det dessutom förefaller rimligt att även en reell arrendators förköpsintresse i det enskilda fallet får vägas mot rationaliseringsintresset, bör undantaget utgå. Detta gäller också den korresponderande bestämmelsen i nuvarande 10 § sista stycket, enligt vilken förköpsrätten kan utövas även då egendomen inlöses av kronan enligt jordförvärvslagen. I vad mån lagen om arrendators förköpsrätt bör anpassas till samma tankegång torde komma att övervägas av arrendelagsutredningen.

Remissyttranden. Att paragrafen skall få tillämpas till gagn även för industriföretagens arronderingssträvanden finner *RLF m. fl.* vara ägnat att komplicera rationaliseringsorganets bedömning och kunna leda till att juridisk person gynnas framför fysisk. *Lantbruksstyrelsen* delar däremot promemorians ståndpunkt i detta hänseende. *LO* uttalar sig positivt om användning av paragrafen för storskogsbrukets behov av rationalisering men finner det olämpligt att använda paragrafen för att skaffa stödskog åt jordbruk som inte är i och för sig bärkraftigt.

Den föreslagna ändringen beträffande arrendators förköpsrätt tillstyrks av *lantbruksstyrelsen*, som förutsätter att all tillbörlig hänsyn ändå kommer att tas till reella arrendatorers berättigade intressen. Ej heller *arrendelagsutredningen* finner anledning till erinran mot förslaget i denna del. *Hovrätten för Nedre Norrland* uttalar däremot tvekan under hänvisning till förköpsrättens betydelse från bl. a. social synpunkt.

Departementschefen. Jag biträder vad som sägs i promemorian om syftet med och tillämpningen av denna paragraf. För övrigt vill jag framhålla att dess avfattning inte binder bedömningen vid vad som må anses ändamålsenligt just nu. Tvärtom både kan och bör en successiv anpassning ske efter utvecklings krav.

Formellt låter sig paragrafen användas även när blott en mindre del av förvärvsegendomen behövs för rationalisering av annan brukningsenhet. Men givetvis bör lantbruksnämnden då i första hand söka få den delen utbruten genom separat överenskommelse och tillgripa 5 § blott i andra hand.

Ej heller i fråga om arrendators förköpsrätt finner jag anledning att frångå promemorieförslaget.

6—11 §§.

Dessa paragrafer motsvarar med vissa modifikationerna 4 § första stycket 2 ävensom 6—9 §§ samt de tre första styckena av 10 § i gällande jordförvärvslag. Fjärde stycket i sistnämnda paragraf har utgått av skäl som anförts under 5 §.

Remissyttrande. *Hovrätten för Nedre Norrland* påpekar att bestämmelsen i 8 § andra stycket egentligen hör hemma i fastighetsbildningslagarna.

Departementschefen. Den av hovrätten berörda frågan torde få prövas i samband med den kommande reformen av fastighetsbildningslagstiftningen.

12—13 §§.

I *departementspromemorian* anför.

Dessa paragrafer motsvarar 11 och 12 §§ i gällande jordförvärvslag. För att förebygga illojala förfaranden som visat sig möjliga vid tillämpningen av sistnämnda paragraf (jfr NJA I 1961 s. 511) har viss omformulering skett. Vidare har ansetts skäligt att inte bara, som hittills, ägaren utan också inteckningshavare skall få påkalla sådan särskild värdering som avses i paragrafen. Dessutom har i båda paragraferna företagits några mera formella jämkningar.

Avlider någon, som är avyttringsskyldig enligt jordförvärvslagen, övergår — enligt vad som uttalades vid bestämmelsernas tillkomst (prop. 1951: 24 s. 80) — skyldigheten på dödsboet och sedermera på den arvinge eller testamentstagare som egendomen tillfaller. Vad sålunda utan särskilt stadgande gäller vid dödsfall bör tydligen få motsvarande tillämpning vid bodelning och vid annan fusion än sådan som enligt 1 § medför krav på förvärvstillstånd.

Förevarande paragrafer ersätter jämväl de något avvikande bestämmelserna i 8—10 §§ bolagsförbudslagen. Dessa överensstämmer i sin tur nära nog helt med 7—9 §§ lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag. I och för sig kunde det vara önskvärt att jämka sistnämnda stadganden till närmare överensstämmelse med jordförvärvslagen. Med hänsyn till pågående omprövning av 1916 års lag inom etableringsulredningen och till den i praktiken mycket begränsade tillämpningen av ifrågakvarande bestämmelser har det emellertid inte ansetts nödigt att nu föreslå sådana jämkningar.

Remissyttrande. *Hovrätten för Nedre Norrland* anför.

I 12 § andra stycket gällande jordförvärvslag föreskrivs att vid offentlig auktion som där avses skall så förfaras som om egendomen blivit utmätt

för fordran med bästa förmånsrätt däri. I promemorian föreslås nu att egendomen skall anses ha blivit utmätt för fordran med bättre förmånsrätt än de fordringar eller andra rättigheter som på grund av in-teckning eller eljest må besvära egendomen. I anslutning härtill an-förs i motiven att en viss omformulering skett för att förebygga illojala förfaranden som visat sig möjliga vid tillämpningen av 12 § i gällande lag, varjämte hän-visas till rättsfallet i NJA I 1961 s. 511. Enligt hovrättens mening har här inte bara skett en omformulering utan vidtagits en icke oväsentlig ändring i sak. Det föreslagna stadgandet innebär nämligen att egendomen kan kom-ma att försäljas utan förbehåll om beståndet även av avkomst- och andra rättigheter med bästa förmånsrätt. Med hänsyn till de rättsförluster som härigenom kan uppkomma för innehavare av dylika rättigheter synes ett stadgande av angiven innebörd icke kunna godtas.

Departementschefen. För inrop på exekutiv auktion fordras inte förvärvs-tillstånd. Inroparen måste i stället som regel inhämta tillstånd att behålla egendomen eller också avyttra den. Annars riskerar han att egendomen utbjuds på tvångsauktion enligt 13 § i förslaget. I så måtto delar jag hov-rättens mening, att sådana avkomst- och andra särskilda rättigheter, som fanns redan vid den exekutiva auktionen, bör vara skyddade vid senare tvångsauktion i den mån det inte finns fordran med bättre förmånsrätt i egendomen. Eftersom fastighetsboken ger upplysning om föreliggande av-yttringsskyldighet, finns det mindre anledning att skydda de rättigheter som kan ha tillskapats efter den exekutiva auktionen. Då vidare dessa rät-tigheter kan hindra antagbart bud vid tvångsauktionen och rentav vara tillkomna just i detta syfte, talar enligt min mening övervägande skäl för att i fråga om dem biträda promemorieförslaget. I departementsförslaget har 13 § andra stycket utformats i enlighet med vad jag nu anfört.

14 §.

Denna paragraf motsvarar 13 § i gällande jordförvärvslag.

15—16 §§.

Departementschefen. Dessa paragrafer motsvarar tillsammans 14 § i gäl-lande jordförvärvslag och 15 § i promemorieförslaget. I 15 § första stycket anges uttömmande de fall där talan får föras mot beslut av lantbruksnämnd och lantbruksstyrelsen. Andra stycket föreskriver bl. a. att besvär skall inges till vederbörande lantbruksnämnd. Detta gäller redan nu. Likväl händer det alltemellanåt att besvär inges till lantbruksstyrelsen eller jordbruksde-partementet och att misstaget framstår som skäligen ursäktligt. För att före-bygga rättsförlust i dylika fall har jag låtit förse 15 § med ett tredje stycke där viss möjlighet öppnas att pröva besvär som avlämnats till fel instans.

F. n. äger Kungl. Maj:t förordna att vissa beslut av lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen skall underställas högre myndighets prövning. Enligt så-väl 15 § i promemorieförslaget som 16 § i departementsförslaget skall

Kungl. Maj:ts förordnande i stället innebära, att den lägre instansen, utan att fatta eget beslut, överlämnar ärendet för prövning i den högre instansen.

17 §.

Denna paragraf motsvarar 16 § i promemorieförslaget och 15 § andra stycket i gällande jordförvärvslag. Om den i första stycket av sistnämnda paragraf behandlade delegationsfrågan uttalas i *promemorian* att frågan torde kunna regleras i administrativ ordning utan särskilt stöd i lagen.

Övergångsbestämmelserna

Vid tillämpning av den nya lagen torde, uttalas i *promemorian*, verkan böra tillmätas förklaringar som avses i 5 § 2 äldre jordförvärvslagen men däremot inte förklaringar enligt 3 § bolagsförbudslagen. Uttryckligt stadgande härom har synts överflödigt.

Departementschefen. Beträffande förenämnda slag av förklaringar har jag intet att invända mot *promemorian*. Även sådant förvärvstillstånd, som före den nya lagens ikraftträdande meddelats med avseende på framtida fång, bör fortsätta att gälla enligt beslutets innehåll. Ej heller härom torde krävas uttrycklig övergångsbestämmelse.

Ändring i jorddelningslagen

I *departementspromemorian* anföras.

Enligt 19 kap. 3 § 1 mom. första stycket lagen om delning av jord a landet (jorddelningslagen) får avstyckning från jordbruksfastighet inte äga rum, om ändringen i fastighetsindelningen skulle för jordbruksnäringen medföra men av någon betydelse. I andra stycket ges följande kompletterande bestämmelse: »I ort, där det i allmänhet på grund av natur- och näringsförhållandena förutsättes, att jordbruksfastighet, som ej är att hänföra till stödjordbruk, har skog till husbehov eller eljest såsom stöd åt jordbruket, skall vid tillämpning av första stycket såsom menligt för jordbruksnäringen anses, att skogsmark skiljes från odlad jord, utan så är att skogsmarken tillägges jordbruksfastighet eller med hänsyn till skogstillgången i orten prövas icke behöva bibehållas vid jordbruket därstädes.» Enligt tredje stycket utgör momentets bestämmelser inte hinder mot avstyckning av skogsmark i enlighet med tillstånd som Kungl. Maj:t meddelat jämlikt bolagsförbudslagen. Denna undantagsbestämmelse har tillkommit för att undanröja en viss motsättning som eljest skulle råda mellan jorddelningslagen och bolagsförbudslagen beträffande möjligheten att skilja skogsmark från odlad jord.

När lantbruksnämnd eller högre myndighet ger tillstånd till förvärv av fastighetsdel, medverkar regelmässigt överlantmätaren vid den jordpolitiska bedömningen. I det efterföljande avstyckningsärendet finns därför sällan anledning för förrättningsmannen att inlåta sig på motsvarande prövning. Bestämmelserna i 19 kap. 3 § 1 mom. jorddelningslagen torde med andra ord knappast kunna utgöra något reellt hinder mot avstyckning i dylikt fall. Beträffande andra stycket må också beaktas att jordbrukets fort-

gående krympning inom stora delar av landet leder till att, totalt sett, skogs-
mark inte kommer att behöva bibehållas vid jordbruket i tillnärmelsevis
samma omfattning som förr.

På grund av det anförda synes, om bolagsförbudslagen nu upphävs, ock-
så 19 kap. 3 § 1 mom. tredje stycket jorddelningslagen kunna upphävas.

Departementschefen. Jag biträder förslaget om upphävande av 19 kap.
3 § 1 mom. tredje stycket lagen om delning av jord å landet. Såsom redan
nu torde ske, bör överlantmätaren även framdeles beredas tillfälle att med-
verka vid den jordpolitiska bedömningen av förvärv av fastighetsdel. Genom
en sådan samordning främjas enhetliga resultat av förvärvsprövningen och
fastighetsbildningen.

I enlighet med vad jag nu anförat föreligger förslag till

- 1) *jordförvärvslag* och
- 2) *lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.*

Föredraganden hemställer att lagrådets utlåtande över lagförslagen måt-
te för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom ut-
drag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av
statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans
Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Hans Göran Jonsson

Lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom¹

1 §. Bolag, förening eller stiftelse må ej i andra fall än nedan stadgas förvärva fast egendom å landet eller i stad utanför det till bebyggande planlagda området. Lika med stad anses köping eller annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas.

2 §. Vad i denna lag stadgas angående inskränkning i bolags, förenings eller stiftelses rätt att förvärva fast egendom har ej avseende å

1. förvärv som sker omedelbart på grund av stadgande i lag eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation;

2. förvärv som genom testamente göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse;

3. förvärv från kronan;

4. förvärv av järnväg;

5. förvärv av fastighet, som utgör fideikommiss eller ingår i fideikommissbo under avveckling, såvida förvärvet sker genom tillskott i samband med teckning av aktier.

3 §. Bolag, förening eller stiftelse må förvärva fast egendom, som i den ordning 6 § stadgas prövas äga sitt huvudsakliga värde i åbyggnaden eller huvudsakligen vara avsedd till tomt, upplagsplats, idrottsplats eller dylikt eller att nyttjas till stenbrott, grus- eller lertag eller utgöra torvmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller vara av beskaffenhet att böra skyddas på grund av säregen natur eller fornlämning eller av liknande anledning.

Prövning, varom nu sagts, åligger länsstyrelsen i det län, där egendomen är belägen.

Sedan fast egendom förklarats vara av den beskaffenhet, att bolag, förening eller stiftelse, efter vad nu sagts, må förvärva den, vare det gällande även vid framtida överlåtelse av egendomen eller del därav.

4 §. Bolag, förening eller stiftelse må i den ordning 5 a och 6 §§ stadga erhålla tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

1. att egendomen vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller ekonomisk förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet;

2. att egendomen utgör fastighet, därav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk;

3. att egendomen utgör sådan del av en fastighets avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av fastigheten skall äga skogstillgång, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för drivande av självständigt jordbruk (*stödskog*), och icke heller vara att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna

¹ Gällande lydelse efter ändringar 1927: 67, 1932: 183, 1937: 389, 1948: 221 och 276, 1960: 193 samt 1963: 584.

sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanslås med andra brukningsdelar (*odlingsområde*); skolande vid beräkning av stödskog hänsyn tagas dels till möjligheten att genom delning av förefintligt jordbruk bilda nya självständiga jordbruk, dels, beträffande odlingsområde, till möjligheten att av dylikt område bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med annan brukningsdel;

4. att egendomens förvärvande för bolaget, föreningen eller stiftelsen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande;

5. att med egendomens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget, föreningen eller stiftelsen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsfrönödenheter eller jordbruksprodukter; eller

6. att med egendomens förvärvande är avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk.

Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten må ej utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande senast förflutna tio åren genom överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång eller ock genom sådan överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gagnelig för befolkningens näring i orten, avhänt sig egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ordning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses. Med överlåtelse, som ovan sagts, skall jämsättas överlåtelse av skogsmark, jordbruksfastighet, odlad jord eller odlingsområde till kommun eller till hushållningssällskap, bolag eller förening, som utövar statsunderstödd egna-hemsverksamhet. Har överlåtelse av jordbruksfastighet eller skogsmark skett till enskild person, som förvärvat egendomen huvudsakligen för att därav bereda sig inkomst annorledes än genom dess utnyttjande för eget jordbruk eller i samband därmed bedrivit skogsbruk, må hänsyn ej tagas till överlåtelsen.

Tillstånd enligt andra eller tredje punkten må, såvitt angår Nedansiljans och Ovansiljans fögderier, Västerdals fögderi med undantag för Säfsnäs socken samt Bjursås, Äls, Envikens och Svärdsjö socknar av Falu fögderi i Kopparbergs län, icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas till förvärv av mark, som vid skogsåbodelning eller, där sådan ej förekommit, allmänt storskifte avsetts till hemskog och fåbodskog.

I fråga om de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län skola, där heminägorna ännu ligga i storskifte, vid tillämpning av bestämmelserna i tredje punkten samma ägare eller hans make tillhöriga ägor, vilka gemensamt bilda en brukningsdel, betraktas såsom en fastighet.

Vad enligt bestämmelserna i tredje punkten förvärvas skall avskiljas genom avstyckning, därvid dock skall iakttagas, att rätt till delaktighet i sådana samfälligheter, rättigheter och förmåner, som avses i 19 kap. 12 § andra stycket lagen om delning av jord å landet, ej må tilläggas den avstyckade ägoviiden.

Tillstånd till förvärv enligt fjärde punkten må icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller märkligen försvagas.

5 §. Prövas i andra fall än i 4 § angivits på grund av särskilda omständigheter bolag, förening eller stiftelse böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, må tillstånd därtill givas i den ordning 5 a och 6 §§ stadga. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

5 a §. Fråga om tillstånd jämlikt 4 eller 5 § avgöres av Konungen. Sådant tillstånd må dock lämnas av länsstyrelsen, där följande förutsättningar äro för handen, nämligen

1. att egendomen förvärvas i utbyte mot annan fast egendom inom länet;
2. att såväl den förra som den senare egendomen huvudsakligen är avsedd för skogsbruk;
3. att den ena egendomen ungefär motsvarar den andra i värde;
4. att lantbruksnämnden och överlantmätaren tillstyrka att tillstånd meddelas.

6 §. Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen eller bestyrkt avskrift därav ingivas till länsstyrelsen inom tre månader från det fångets skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fångets ogillt.

Sökes tillstånd, åligger länsstyrelsen, såframt ej förvärvet godkännes enligt 3 § eller ansökningen bifalles av länsstyrelsen enligt 5 a §, att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen. Innan länsstyrelsen meddelar tillstånd eller avgiver utlåtande, skall, där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, förutom lantbruksnämnden och överlantmätaren kommunalnämnden i orten eller annan kommunal myndighet höras i ärendet.

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för prövning i ärende, som nu sagts, meddelas av Konungen.

Är i enlighet med vad ovan sagts frågan om bolags, förenings eller stiftelses rätt att förvärva fast egendom ännu ej avgjord, skall beträffande lagfart anses möta sådant hinder, som avses i 10 § förordningen den 16 juni 1875 om lagfart å fång till fast egendom.

7 §. Medelst inrop å exekutiv auktion äger bolag, förening eller stiftelse förvärva fast egendom utan avseende å dess beskaffenhet.

8 §. Fast egendom, som förvärvats enligt vad i 7 § sägs, skall åter avyttras inom sådan tid, att lagfart å fångets kan sökas, förrän tre år förlutit från det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft, därest ej dessförinnan antingen egendomen prövats vara av beskaffenhet, som i 3 § sägs, eller inroparen erhållit Konungens tillstånd att behålla egendomen. Har sagda tid av tre år tilländalupit och visas ej, att dessförinnan egendomen prövats vara av beskaffenhet, som i 3 § sägs, eller att inroparen erhållit Konungens tillstånd att behålla egendomen, då skall, om ej av lagfartsprotokollet framgår, att egendomen är avyttrad, länsstyrelsen, med iakttagande av vad i 10 § stadgas, förordna, att egendomen skall säljas å offentlig auktion efter vad nedan sägs. Å sådan auktion må egendomen ej åter inropas av samma köpare. Om vad sålunda stadgats skall erinran införas i det köpebrev, som utfärdas i anledning av den exekutiva auktionen.

Av länsstyrelsen meddelat förordnande, som nu är nämnt, vare gällande, ändå att egendomen finnes hava varit av inroparen avyttrad eller sedermera avyttras. I övrigt skall så anses samt med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som hade enligt 28 § utsökningslagen meddelats förordnande om egendomens försäljning till gäldande av fordran, som däri äger bästa förmånsrätt; och skall försäljning ske, ändå att innehavaren av den fordran sådant bestrider. Vad i fråga om fast egendoms försäljning och köpskillningens fördelning nämnda lag stadgar beträffande gäldenären skall i ärende, som nu sägs, lämpas till egendomens ägare, och skall denne vara pliktig att betala kostnad, som ej kan i enlighet med 198 § utsökningslagen gäldas ur den försålda egendomen.

9 §. Har inrop av fast egendom, varom i 7 § sägs, skett för skyddande av någon inroparens fordran eller rättighet, varför egendomen häftar på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, och visas sannolika skäl, att egendomen ej kunnat av inroparen utan förlust avyttras, äge Konungen på därom gjord ansökan medgiva anstånd med egendomens avyttrande efter ty skäligen prövas.

10 §. Ansökan enligt 8 eller 9 § om tillstånd att behålla inropad fast egendom eller om anstånd med sådan egendoms avyttrande skall sist inom tre år från det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft ingivas till länsstyrelsen, som med eget utlåtande överlämnar den till Konungen; och skall med förordnande, som enligt 8 § ankommer på länsstyrelsen, anstå till dess ansökningen av Konungen prövats.

11 §. Med bolag avses i denna lag icke enkelt bolag eller bolag, som driver bank- eller annan penningrörelse eller försäkringsrörelse.

Med förening avses icke förening, vilken driver rörelse, som nyss sagts, ej heller sambruksförening.

Med stiftelse avses icke stiftelse, vars styrelse utgöres av statlig eller kommunal myndighet eller tillsättes av sådan myndighet, ej heller stiftelse som förvaltas av riddarhusdirektionen eller av akademi eller annan inrättning, för vilken Konungen fastställt stadgar.

12 §. Vad utöver bestämmelserna i denna lag är om bolags, förenings eller stiftelses förvärv av fast egendom stadgat skall fortfarande gälla.

Lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag)¹

1 §. Fast egendom, som är taxerad som jordbruksfastighet, må ej genom köp, byte eller gåva förvärvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Sådant förvärvstillstånd erfordras dock ej

1. där egendomen förvärvas från kronan och ej heller där kronan, landskommun, köping, stad eller municipalsamhälle är förvärvare;

2. där egendomen förvärvas av annan kommun än under 1 sägs eller annan dylik samfällighet för ändamål som avses i 1 § 4, 7 eller 16 lagen den 12 maj 1917 om expropriation;

3. där förvärvaren är fångesmannens make och ej heller där förvärvaren eller, om makar förvärva gemensamt, endera av dem är fångesmannens eller ock, där denne är gift, hans makes avkomling, adoptivbarn, syskon eller

¹ Gällande lydelse efter ändringar 1958:212 och 1960:194.

adoptivbarns eller syskons avkomling, allt under förutsättning att fångesmannen ej är avyttringspliktig jämlikt 11 §;

4. där tillstånd skall sökas enligt lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag eller lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom och ej heller där egendomen enligt förklaring av länsstyrelsen är av beskaffenhet att få förvärfvas utan sådant tillstånd;

5. där förvärvet sker genom inrop på exekutiv auktion;

6. där egendomen ingår i stadsplan eller enligt byggnadsplan, fastställd efter den 1 januari 1948, är avsedd för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk;

7. där egendomen utgör fastighet som genom avstyckning bildats för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk och ej därefter undergått taxering; samt ej heller

8. där andel i fastighet förvärfvas av någon som redan äger till samma taxeringsenhet hörande andel i fastigheten och ej enligt 11 § är skyldig att avyttra sistnämnda andel.

Förvärvstillstånd skall, om det ej sökts före fångnet, sökas inom tre månader från det fångnet skedde. Ansökan skall göras skriftligen hos lantbruksnämnd inom vars verksamhetsområde egendomen eller del därav är belägen. I ärendet bör i huvudskrift eller bestyrkt avskrift företes fångeshandlingen eller, om sådan ännu ej upprättats, fångesmannens skriftliga samtycke till ansökningen. Har så ej skett och är ej fråga om förvärv å auktion varom stadgas i 12 §, äger lantbruksnämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristen vid äventyr att ansökningen eljest avvisas.

2 §. Avser fång, som enligt 1 § skulle kräva förvärvstillstånd, del av fastighet och göres sist tre månader efter fångnet skriftlig ansökan om avstyckning, erfordras ej förvärvstillstånd, såframt egendomen genom avstyckningen avskiljes för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk.

Finnes i avstyckningsärendet egendomen vara avsedd för jordbruk eller skogsbruk, må avstyckning på grund av fångeshandlingen ej tillåtas utan att frågan om förvärvstillstånd av förrättningsmannen underställts lantbruksnämndens prövning. Sådant underställning må dock underlåtas under förutsättning att egendomen skall sammanläggas med jordbruk varåt förvärvaren ägnar sig samt anledning ej finnes till antagande att egendomen kan med större fördel läggas till annat jordbruk. Där ej egendomen är av allenast obetydlig omfattning, skall såsom ytterligare förutsättning gälla att den uppkommande brukningsenheten icke blir större än att den huvudsakligen kan skötas av brukaren och hans familj utan anlitan av främmande arbetskraft.

Om vid avstyckningsförrättning som i andra stycket avses underställning icke göres, erfordras ej tillstånd till förvärvet.

3 §. Förvärvstillstånd skall vägras, om anledning finnes till antagande att egendomen skulle bli vanskött i förvärvarens ägo eller att förvärvaren med fångnet huvudsakligen åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behöflig såsom stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av egendomen, del av densamma eller andel däri eller genom bortförande av byggnader eller annat som tarvas för egendomens brukande.

4 §. Jämväl i fall som icke avses i 3 § skall, om annat ej föranledes av bestämmelserna i andra stycket, förvärvstillstånd vägras

1. där anledning finnes till antagande att förvärvaren vill åtkomma egendomen huvudsakligen för kapitalplacering eller, vad angår egendom med jordbruk, i annat syfte än att själv ägna sig åt detta;

2. där fånget avser sådan fastighet eller sämjelott, som jämte annan fångesmannen tillhörig jord utgör en för sitt ändamål lämpad brukningsenhet, eller andel i sådan egendom samt brukningsenhetens bestånd eller ändamålsenlighet skulle äventyras genom att egendomen fränskiljes; eller

3. där fånget medför att skilda brukningsenheter, vilka kunna anses lämpade för sitt ändamål, eller andelar i dylika brukningsenheter sammanföras i en ägo.

I fall varom stadgas i denna paragraf må tillstånd meddelas, om fånget kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller för näringslivet i orten eller egendomen för förvärvaren har synnerligt värde utöver det ekonomiska eller eljest särskilt skäl föreligger att godtaga fånget.

5 §. Förvärvstillstånd må vägras, om egendomen finnes böra tagas i anspråk för att underlätta bildandet av till storlek och ägoanordning ändamålsenliga brukningsenheter. Dock må ej av sådan anledning vägran ske

1. där förvärvaren är arrendator som jämlikt 2 kap. 57 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom åtnjuter förköpsrätt till egendomen;

2. där lantbruksnämnden tidigare på begäran av ägaren till egendomen förklarat, att densamma må överlätas utan hinder av bestämmelserna i denna paragraf, samt fånget sker inom fem år därefter eller den kortare tid som må hava utsatts i förklaringen; eller

3. där tillstånd sökes till förvärv å auktion varom stadgas i 12 §.

6 §. Finnes förvärvstillstånd icke kunna lagligen meddelas med mindre förvärvaren därvid åläggas att inom viss tid verkställa erforderlig åtgärd till främjande av jordbruket eller skogsbruket å egendomen eller att under viss tid nyttja denna för bestämt ändamål eller underlåta särskild användning av densamma, må tillstånd meddelas allenast om förvärvaren lämnat skriftlig utfästelse att ställa sig det avsedda åläggandet till eftertættelse. I tillståndsbeslutet skall utsättas vite för tredska att fullgöra åläggandet.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning, om åläggande av där angivet slag finnes erforderligt med avseende å annan förvärvaren tillhörig fast egendom, vilken skall ingå i samma brukningsenhet som den med fånget avsedda.

Lantbruksnämnden har att hålla uppsikt över att åläggandet fullgöres samt att vid behov hemställa hos vederbörande åklagare att vid den rätt, under vilken den med åläggandet avsedda egendomen helt eller huvudsakligen ligger, föra talan om vitets utdömande och om utsättande av nytt vite. Utan sådan hemställan må talan ej väckas. Vite må ej förvandlas till frihetsstraff.

7 §. Förvärvstillstånd må för sin giltighet göras beroende av att fånget leder till avstyckning eller sammanläggning. Därvid skall i tillståndsbeslutet utsättas viss tid, inom vilken åtgärden, där ej ansökan redan skett, skall sökas, samt angivas hos vilken myndighet och på vad sätt ansökningsenheten skall göras.

Är giltigheten av förvärvstillstånd beroende av att fånget leder till sammanläggning samt har ansökan om lagfart skett och förklarats vilande endast i avbidan på fastighetsbildningens genomförande, må sammanläggning icke hindras av att lagfarten ej beviljats.

8 §. Göres ej ansökan om förvärvstillstånd eller om åtgärd som sägs i 7 § första stycket inom föreskriven tid och på föreskrivet sätt eller vägras förvärvstillstånd genom lagakraftätagande beslut, skall fånget vara ogillt. Detsamma skall gälla där ansökan i fastighetsbildningsärende, som sägs i 2 § eller i 7 § första stycket, genom lagakraftätagande beslut lämnas utan bifall och tiden för sökande av förvärvstillstånd tilländagått.

Är fråga om rätt att förvärva egendom enligt denna lag ännu ej avgjord, skall beträffande lagfart anses möta sådant hinder som avses i 10 § förordningen den 16 juni 1875 om lagfart å fång till fast egendom.

Skulle mot bestämmelserna i denna paragraf lagfart hava meddelats, skall vad i första stycket stadgas ej äga tillämpning å fånget.

9 §. Blir köp ogillt till följd av att förvärvstillstånd vägras jämlikt 5 § och har köpehandlingen i huvudskrift eller bestyrkt avskrift varit förededd i ärendet, är kronan skyldig att, om säljaren det yrkar, lösa egendomen till det pris köparen utfäst. Lösningsplikt föreligger dock ej, om priset uppenbart överstiger egendomens värde eller egendomen häftar för in-teknad gäld till högre belopp än priset.

Innefattar köpehandlingen jämväl fastighetsförsäljning, som ej omedelbart träffas av ogiltigheten men i anledning av densamma bringas att återgå, skola bestämmelserna i första stycket vara tillämpliga även å den sålunda försålda egendomen, såframt den ingår i samma brukningsenhet som den övriga egendomen eller eljest icke kan utan olägenhet skiljas från denna.

10 §. Lösningsyrkande som avses i 9 § skall vid äventyr av talans förlust skriftligen delgivas lantbruksnämnden sist två månader efter det avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan skall vid enahanda äventyr väckas genom stämning inom sex månader från samma tidpunkt. Har säljaren först efter det beslutet vunnit laga kraft fått del av detta, skola nu angivna tidsfrister dock räknas från dagen för delfåendet.

Ingick i köpet egendom som ej skall lösas och var ej särskild köpeskillning utsatt därför eller visar nämnden, att det utsatta beloppet understiger vad å sagda egendom må anses belöpa av sammanlagda köpeskillingen, pröve rätten hur mycket av köpeskillingen som skäligen bör anses avse den egendom som skall lösas.

Bifalles lösningsyrkandet, skall i domen, förutom erforderliga bestämmelser om löseskillingens belopp samt tiden och sättet för dess gäldande, utsättas viss dag då egendomen skall övergå i kronans ägo.

Med avseende å arrendators förköpsrätt skall inlösen enligt denna lag anses som försäljning till kronan.

11 §. Egendom som förvärvats medelst inrop på exekutiv auktion skall, om vid vanligt köp skulle hava krävts förvärvstillstånd, åter avyttras innan två år förflutit från det auktionen vann laga kraft, såvida ej dessförinnan, före eller efter auktionen, inroparen erhållit lantbruksnämndens tillstånd att behålla egendomen. Har inropet skett för skyddande av någon inroparens fordran eller rättighet, varför egendomen häftar på grund av in-teknning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, må länsstyrelsen på ansökan med-giva skäligt anstånd med egendomens avyttrande, om sannolika skäl visas, att förlust för inroparen eljest skulle uppkomma. Avyttras ej egendomen inom föreskriven tid, skall länsstyrelsen på framställning av lantbruks-nämnden förordna, att den skall säljas å offentlig auktion efter vad i 12 § sägs. Anteckning om vad sålunda är stadgat skall göras i det köpebrev

som utfärdas med anledning av den exekutiva auktionen och skall tillika, när lagfart sökes, införas i fastighetsboken, såframt ej sökanden visar att hans skyldighet att avyttra egendomen upphört.

Bestämmelserna i första stycket skola ej äga tillämpning, där inropet gjorts av riksbanken, bankaktiebolag, sparbank, kassa för jordbrukskredit eller hypoteksförening.

I fråga om meddelande av tillstånd att behålla egendom skall i tillämpliga delar gälla vad i 3, 4, 6 och 7 §§ är stadgat om förvärvstillstånd.

12 §. Förordnande som sägs i 11 § skall, där ej lantbruksnämnden återkallar sin framställning i ärendet, gå i verkställighet även om det befinnes att inroparen, när förordnandet meddelades, redan avyttrat egendomen eller han sedermera avyttrar den.

I övrigt skall så anses samt med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som om egendomen blivit utmätt för fordran med bästa förmånsrätt däri; dock må, även om det i enlighet härmed bestämda lägsta budet uppnås, försäljning ej ske med mindre den bjudna köpeskillingen tillika täcker det värde som åsatts egendomen av utmätningssmannen eller, om ägaren i god tid före auktionen påkallat särskild värdering, det värde vartill egendomen skattas av värderingsmän som överexekutor utser. Egendomen må säljas, förutom till den som erhållit förvärvstillstånd, allenast till kronan, landskommun, köping, stad eller municipalsamhälle, till kommun eller samfällighet som avses i 1 § första stycket 2 och som vill förvärva egendomen för där omförmält ändamål, till andelsägare som avses i 1 § första stycket 8 eller till kreditinrättning som sägs i 11 § andra stycket. Avgives vid auktionen bud som enligt vad nu sagts må antagas, skall försäljning ske, ändå att innehavare av fordran bestrider det. Vad utsokningslagen i fråga om fast egendoms försäljning och köpeskillingens fördelning stadgar beträffande gäldenären skall i ärende som nu avses lämpas till ägaren.

Kommer försäljning ej till stånd vid auktionen, äger lantbruksnämnden att inom två år från det auktionen vann laga kraft hos länsstyrelsen påkalla förordnande om ny auktion. Framställes ej sådan begäran inom föreskriven tid eller avgives ej heller vid den senare auktionen bud som må antagas, skall frågan om försäljning av egendomen vara förfallen.

Kostnad i samband med auktion, som ej lett till försäljning, skall gäldas av statsmedel.

13 §. När till lantbruksnämnd inkommit ansökan om tillstånd att förvärva eller behålla egendom eller om förklaring som avses i 5 § 2, åligger det nämnden att snarast möjligt och, om ej särskilt hinder möter, sist två månader därefter meddela beslut i ärendet.

Avser tillstånd framtida fång, skall i beslutet utsättas viss tid, högst ett år, för dess giltighet.

Vägras tillstånd, skall i beslutet angivas tillämpat lagrum och de skäl å vilka beslutet grundas.

Må klagan föras över beslut eller äger säljare påkalla inlösen enligt 9 §, skall i beslutet givas tillkänna vad därvid är att iakttaga.

14 §. Över beslut, varigenom lantbruksnämnd avvisat ansökan, vägrat tillstånd att förvärva eller behålla egendom, avslagit begäran som avses i 5 § 2 eller ock tillämpat 6 eller 7 §, må klagan föras genom besvär hos lantbruksstyrelsen. Konungen äger förordna, att i vissa fall lantbruksnämnds eller styrelsens beslut i frågor enligt denna lag skola underställas styrelsens eller Konungens prövning. Talan mot styrelsens beslut föres hos

Konungen genom besvär. Utöver vad nu sagts må klagan ej föras över beslut av lantbruksnämnd eller styrelsen.

Besvär skola avlämnas till lantbruksnämnden, som har att snarast möjligt till besvärsmyndigheten insända handlingarna i ärendet jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, jämväl eget utlåtande över besvären.

15 §. Lantbruksnämnd äger, i den ordning och omfattning samt på de villkor i övrigt som Konungen bestämmer, uppdraga åt enskild ledamot av eller viss befattningshavare hos nämnden att å dess vägnar fatta beslut rörande frågor som avses i denna lag.

Jämväl i övrigt meddelas av Konungen närmare föreskrifter rörande lagens tillämpning.

Förslag
till
jordförvärvslag

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Förvärvstillstånd fordras dock ej, om
-----

3. egendomen enligt medgivande av Konungen förvärvas för kyrkligt ändamål;

-----
5. förvärvaren är fångesmannens make *eller* egendomen förvärvas av någon som på grund av släktskap eller adoption står närmast till arv efter fångesmannen eller, om denne är gift, efter endera maken *eller* egendomen förvärvas av makar av vilka den ena är sådan närstående, allt under förutsättning att fångesmannen ej enligt 12 § är skyldig att avyttra egendomen;
-----

4 §.

Förvärvstillstånd må vägras, om det måste antagas att förvärvarens huvudsakliga syfte med fånget icke är att själv eller, såvitt rör sambruksförening, genom medlemmarna yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller driva skogsbruk där som stöd åt förvärvaren tillhörigt jordbruk.

Förvärvstillstånd må dock ej vägras med stöd av första stycket, om

1. förvärvaren här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter och får antagas med fånget huvudsakligen åsyfta att varaktigt tillgodogöra sig egendomens alster i rörelsen;

2. fånget avser jordbruk som varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge ägaren tillfredsställande försörjning;

3. fånget avser jordbruk som på grund av egendomens storlek eller förekomst av värden utöver normala jordbruks- och skogsvärden kräver så stor kapitalinsats att egendomen icke kan beräknas vara efterfrågad av jordbrukare i allmänhet;

4. fånget medför att brukningsenhet, som redan tillhör förvärvaren, vinner i ändamålsenlighet.

Utan hinder av bestämmelserna i andra stycket må förvärvstillstånd väg-

¹ De vid tryckningen borttransumerade delarna överensstämmer i sak med motsvarande delar av de till lagrådet remitterade lagförslagen.

ras, om fånet avser skogsmark av någon betydighet och icke är ägnat att tillgodose kravet på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen eller om eljest särskilda skäl föreligga att icke godtaga fånet.

---

13 §.

I övrigt skall så anses och med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som om egendomen blivit utmätt för fordran med bättre förmånsrätt än de fordringar eller andra rättigheter som på grund av inteckning eller eljest må besvära egendomen. Även om — — —

---

15 §.

Talan mot beslut varigenom lantbruksnämnd avvisat ansökan, vägrat tillstånd att förvärva eller behålla egendom, vägrat förklaring som avses i 5 § 2 eller tillämpat 7 eller 8 § föres hos lantbruksstyrelsen genom besvär. Konungen äger förordna att i vissa fall frågor enligt denna lag, vilka eljest skulle ankomma på lantbruksnämnd eller styrelsen, skola för prövning överlämnas till styrelsen eller Konungen. Talan mot styrelsens beslut föres hos Konungen genom besvär. Utöver vad nu sagts må talan ej föras mot beslut av lantbruksnämnd eller styrelsen.

Besvären skola inges till lantbruksnämnden. Denna skall snarast möjligt sända handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, eget utlåtande över besvären.

16 §.

Närmare föreskrifter för lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Förslag

till

lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926

(nr 326) om delning av jord å landet

Härigenom förordnas, att 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Det till lagrådet remitterade förslaget till jordförvärvslag

**Förslag
till
jordförvärvslag**

7 §.

Finnes ansökan om förvärvstillstånd icke kunna bifallas med mindre förvärvaren ålägges att verkställa viss åtgärd till främjande av jordbruket eller skogsbruket på egendomen eller på fastighet, som skall sambrukas med denna, och utfäster sig förvärvaren skriftligen att verkställa åtgärden, må i beslut, varigenom tillstånd meddelas, vite utsättas för underlåtenhet att infria utfästelsen.

Talan om ———

15 §.

Ha besvären ingivits till lantbruksstyrelsen eller också, när talan föres hos Konungen, till vederbörande statsdepartement, utgör detta ej hinder mot att upptaga dem till prövning, om så finnes skäligt och besvären inkommit före besvärstidens utgång.

¹ De vid tryckningen borttransumerade delarna överensstämmer i sak med motsvarande delar av det vid propositionen fogade förslaget till jordförvärvslag.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 26 februari 1965.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet HAGBERGH,
regeringsrådet WILKENS,
justitieråden RIBEN,
BERGSTEN.

Enligt lagrådet den 19 februari 1965 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 februari 1965, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *jordförvärvslag* och *lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av rättsavdelningschefen Sven-Gösta Jonzon.

Förslagen föranledde följande yttrande av *lagrådet*.

Förslaget till jordförvärvslag

Det remitterade förslaget innehåller enhetliga förvärvsregler beträffande jord och skog, gällande för både fysiska och juridiska personer och avsedda att ersätta såväl 1925 års bolagsförbudslag som 1955 års jordförvärvslag. Någon tidsgräns — såsom i sistnämnda lag — har ej föreslagits för giltigheten av den nya lagstiftningen. Frågan om möjligheterna för utländska rättssubjekt och vissa därmed jämställda svenska juridiska personer att förvärva fast egendom här i landet, vilken fråga regleras i 1916 års utlänningsförbudslag, beröres ej av förslaget. Av föredragande departementschefens uttalanden framgår dock, att vid utformningen av lagförslaget i möjligaste mån beaktats att lagen i en framtid kan komma att i samband med svensk anslutning till en större europeisk ekonomisk gemenskap bli tillämplig även på utländska rättssubjekt.

Såsom riktmärke för jordförvärvslagstiftningen har departementschefen angivit, att de begränsningar i näringsfriheten som denna lagstiftning innebär icke få motverka en ur samhällelig synpunkt sund utveckling av jordbruks- och skogsbruksnäringarna utan att lagstiftningen i stället bör utformas så att den främjar en sådan utveckling. Lagrådet vill instämma i detta uttalande och i anslutning därtill understryka vikten av att inskränkningar-

na i den enskildes handlingsfrihet ej göras mera vittgående än som är nödvändigt. Beträffande innehållet i det nu framlagda förslaget kan konstateras, att det innebär vissa ej obetydliga lättnader i förhållande till den gällande lagstiftningen. Av principiell betydelse är att ej för något fall föreskrives, att förvärvstillstånd är uteslutet; tillståndsmyndigheten skall sålunda alltid äga möjlighet att med beaktande av föreliggande omständigheter medgiva ansökan om förvärv. Utan att taga ställning till de jordpolitiska överväganden på vilka förslaget bygger vill lagrådet uttala tillfredsställelse över den liberalisering som utmärker förslaget i jämförelse med vad hittills gällt.

1 §.

Bland de fäng, för vilka enligt första stycket av förevarande paragraf kräves förvärvstillstånd, nämnes fusion enligt 175 § aktiebolagslagen, d. v. s. ett aktiebolags övertagande — mot vederlag i penningar eller aktier i bolaget — av ett annat aktiebolags alla tillgångar och skulder. Tillstånd skall alltså icke fordras beträffande sådan fusion, som avses i 174 § aktiebolagslagen, eller det förfarande varigenom s. k. helägt dotterbolag uppgår i moderbolaget genom att dotterbolaget utan likvidation upplöses och alla dess tillgångar och skulder övertagas av moderbolaget.

I samband med tillkomsten av vissa följdförfattningar till aktiebolagslagen uppmärksammades frågan, huruvida de nya reglerna om fusion av aktiebolag påkallade ändring i då gällande föreskrifter rörande inskränkning i rätten för bolag att förvärva fast egendom. Så ansågs visserligen icke vara fallet men tvekan hade särskilt yppats, om ej 1925 års bolagsförbudslag borde kompletteras med föreskrift att vid fusion av moderbolag och helägt dotterbolag tillstånd för moderbolaget icke skulle erfordras för förvärv av dotterbolagets fasta egendom. I prop. 1947: 228 s. 43 (jfr NJA II 1947 s. 431) uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet bl. a. att han utginge från att i det åsyftade fallet Kungl. Maj:t skulle med stöd av gällande lagbestämmelser regelmässigt lämna tillstånd till den i realiteten mera formella förändringen i äganderätten till egendomen.

Förslagets förut angivna ståndpunkt till frågan om aktiebolags förvärv av jordbruksfastighet genom fusion lär vara följdriktig. Lagrådet vill endast påpeka att motsvarande spörsmål synes böra observeras vid en eventuell revision av 1916 års utlänningsförbudslag.

Fast egendom kan numera genom fusion förvärvas även av ekonomisk förening. Fusionsinstitutet enligt 1951 års lag om ekonomiska föreningar (96—98 §§) har visserligen utformats efter förebild av aktiebolagslagens fusionsregler men företer vissa olikheter i jämförelse med dessa regler, betingade av de ekonomiska föreningarnas karaktär av personsammanslutningar. Till följd av de föreningsrättsliga fusionsbestämmelsernas enhetlighet låter det sig ej göra att, såsom i fråga om aktiebolagen, göra någon åtskillnad mellan olika slag av fusion. På grund härav och jämväl av andra

skäl synes det böra godtagas att ekonomisk förenings fastighetsförvärv genom fusion helt faller utanför förslaget regler om förvärvstillstånd. Ekonomiska föreningar, registrerade enligt 1951 års lag eller äldre lagstiftning, torde för övrigt i tämligen ringa omfattning för närvarande vara ägare av jordbruksfastigheter.

7 §.

Frågan huruvida vite skall utsättas i tillståndsbeslutet i det fall varom i paragrafen är fråga har enligt förslaget överlämnats till bedömande av tillståndsmyndigheten. Motsvarande bestämmelse i 1955 års lag (6 §) föreskriver däremot, att vite alltid skall utsättas. Lagrådet anser nu gällande ordning vara att föredraga.

I första stycket bör — med hänsyn till att enligt förslaget tillståndsmyndigheten alltid har möjlighet att medgiva förvärv — ordet »kunna» utbytas mot »höra».

12 och 13 §§.

I departementspromemorian uttalas, att det i och för sig kunde vara önskvärt att jämka stadgandena i 7—9 §§ i 1916 års utlänningsförbudslag till närmare överensstämmelse med förevarande paragrafer i förslaget men att det, med hänsyn bl. a. till pågående omprövning av nämnda lag inom etableringsutredningen, icke ansetts nödigt att föreslå sådana jämkningar.

Utom 1916 års lag bör i detta sammanhang även lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom beaktas. Enligt denna lag kan under vissa förutsättningar överexekutor förordna om försäljning å offentlig auktion av fast egendom beträffande vilken domstol funnit bulvanförhållande föreligga. Om sådan auktion innehåller 2 § bestämmelser, vilka nära överensstämma med reglerna i 8 § andra stycket 1925 års bolagsförbudslag och 7 § andra stycket 1916 års lag. Enligt andra punkten i 2 § bulvanlagen skall så anses samt med ärendet i tillämpliga delar så förfaras som om förordnande meddelats om exekutiv försäljning av egendomen till gäldande av fordran som däri äger bästa förmånsrätt, och försäljning skall äga rum även om fordringens innehavare bestrider det. Bestämmelserna innebära att, om fastigheten besväras av nyttjande-, avkomst- eller annan dylik rättighet samt ingen fordran finnes som — vare sig på grund av in-teckning eller direkt på grund av lag — gäller med bättre förmånsrätt, försäljning icke får ske annat än med förbehåll om rättighetens bestånd. I NJA 1961 s. 511 ha de något annorlunda utformade bestämmelserna i 12 § av 1955 års jordförvärvslag tolkats på samma sätt. Motsvarande bestämmelser i 13 § andra stycket i det remitterade förslaget innefatta i detta hänseende en ändring, avsedd att förebygga illojalt utnyttjande av det undantag från kravet på förvärvstillstånd som gäller beträffande inrop på exekutiv auktion. Risken för liknande illojala förfaranden i samband med bulvanlagens tillämp-

ning torde vara mindre, beroende på att lagen icke upptager någon motsvarighet till jordförvärvslagens — den gällande såväl som den föreslagna — föreskrift att försäljning icke får ske till pris understigande det värde som äsatts fastigheten av utmätningsmannen eller vid särskild värdering. Uteslutet torde dock icke vara att belastningar i form av exempelvis undantagsförmåner eller skogsavverkningsrätt, grundade på upplåtelser av bulvanen, kunna leda till att intet bud avgives vid den auktion som hålles enligt överexekutors förordnande. I varje fall synes det otillfredsställande, att den för lägsta budets bestämmande avgörande regeln i bulvanlagen har en annan innebörd än motsvarande regel i jordförvärvslagen. Det är härvid att märka, att bulvanlagen får anses utgöra ett nödvändigt komplement till jordförvärvslagen (jfr NJA 1955 s. 320) och därför torde komma att bibehållas även om 1916 års lag skulle upphävas. Frågan om ändring av stadgandet i 2 § andra punkten bulvanlagen torde på grund av det anförda böra i lämpligt sammanhang upptagas till prövning. Därvid synes ändring böra övervägas även i fråga om stadgandet i 7 § andra stycket andra punkten 1916 års lag.

15 §.

Enligt andra stycket av denna paragraf skola besvär över lantbruksnämnds och lantbruksstyrelsens beslut ingivas till lantbruksnämnden. Regeln överensstämmer med gällande rätt. Emellertid har tillfogats en bestämmelse, upptagen såsom tredje stycke, av innebörd att besvär som ingivits till lantbruksstyrelsen eller också, när talan föres hos Kungl. Maj:t, till vederbörande statsdepartement må upptagas till prövning, om så finnes skäligt och besvären inkommit före besvärstidens utgång.

Det torde ej vara ovanligt, att förvaltningsrättsliga besvär ingivas till fel myndighet. Vad angår det fallet, att besvären författningsenligt skola ingivas till beslutsmyndigheten men i stället inom besvärstiden ingivas till besvärsmyndigheten, finnes i några författningar uttrycklig bestämmelse att besvären ej få avvisas (se 96 § taxeringsförordningen, 86 § uppbördsförordningen och 20 kap. 13 § lagen om allmän försäkring). Även eljest torde i förvaltningsrättslig praxis besvär som ingivits till besvärsmyndigheten prövas i sak, även om de rätteligen bort ingivas till beslutsmyndigheten. Beträffande det fallet, att besvärslaga skall ingivas till besvärsmyndigheten men i stället ingives till beslutsmyndigheten, synes ej några författningsbestämmelser ha meddelats. Sådana besvär ha i praxis ibland avvisats och ibland upptagits till saklig prövning; praxis är alltså växlande (se SOU 1964: 27 s. 558 ff).

Den i det remitterade förslaget upptagna regeln i ämnet innebär, att med beaktande av föreliggande omständigheter skall prövas, huruvida de felaktigt ingivna besvären skola avvisas eller ej. Förslaget har förebild i 14 kap. 5 § i det av besvärssakkunniga framlagda förslaget till lag om förvaltnings-

förfarandet (se SOU 1964: 27 s. 39 och 558 ff). Det synes emellertid ej lämpligt att, innan besvärssakkunnigas förslag prövats i ett vidare sammanhang, på detta speciella område införa en regel, som ger utrymme för skälighets-synpunkter vid prövning av fråga huruvida fatalier iakttagits. Lagrådet vill förorda, att regeln begränsas till att gälla det fall att besvären ingivas direkt till besvärsmyndigheten — lantbruksstyrelsen eller jordbruksdepartementet — och får det innehållit att besvären i sådant fall skola prövas i sak, om de ingivits inom besvärstiden. Det säkerligen ovanliga fallet att besvär över lantbruksstyrelsens beslut ingivas till styrelsen i stället för rätteligen till lantbruksnämnden torde i avbidan på den fortsatta behandlingen av besvärssakkunnigas förslag kunna överlämnas till bedömande i praxis.

Lagrådet hemställer alltså att tredje stycket får den lydelsen att, om besvären ingivits till besvärsmyndigheten, detta ej utgör hinder mot att besvären upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen om delning av jord å landet

Förslaget lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Stig Granqvist

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
26 februari 1965.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de den 11 februari 1965 till lagrådet remitterade förslagen till *jordförvärvslag* och *lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande förordar föredraganden att 7 och 15 §§ i förslaget till *jordförvärvslag* ändras enligt lagrådets hemställan samt att härutöver några redaktionella jämkningar görs i lagförslaget.

Föredraganden hemställer härefter att lagförslagen, efter nu angivna ändringar, måtte enligt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Claes Lundquist

Innehållsförteckning

<i>Propositionen</i>	1
Förslag till jordförvärvslag	3
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet	9
Inledning	10
Gällande bestämmelser	11
Översikt över jordlagsutredningens förslag	12
Departementspromemorian	23
Yttranden över departementspromemorian	30
Departementschefen	54
Specialmotivering	69
<i>Bilaga 1</i>	
Lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bo- lag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom	79
Lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag)	82
<i>Bilaga 2 (Promemorieförslagen)</i>	
Förslag till jordförvärvslag	88
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet	89
<i>Bilaga 3 (Det till lagrådet remitterade förslaget till jordförvärvslag) ..</i>	90
<i>Lagrådets yttrande</i>	91
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 26 februari 1965</i>	96